86. Keskiviikkona 11 päivänä kesäkuuta 1997

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Toinen käsittely

1) Hallituksen esitys rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi 2894

Hallituksen esitys 82/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 9/1997 vp
Lakialoite 44/1995 vp, 7/1996 vp

2) Hallituksen esitys laiksi rikoslain 7 luvun muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 2897

Hallituksen esitys 48/1997 vp
Lakivaliokunnan mietintö 8/1997 vp

3) Hallituksen esitys laiksi haja-asutusalueiden postitoiminnan turvaamiseksi perittävästä maksusta 2898

Hallituksen esitys 22/1997 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 6/1997 vp

Ainoa käsittely

4) Puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan kanslian ohjesäännön muuttamisesta ..... ,,

Puhemiesneuvoston ehdotus 2/1997 vp

Ensimmäinen käsittely

5) Hallituksen esitys Venäjän kanssa sijoitusten edistämistä ja molemminpuolista suojelua koskevan sopimuksen muuttamisesta tehdyn pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä 2898

Hallituksen esitys 83/1997 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 11/1997 vp

6) Hallituksen esitys yliopistolaiksi ja laiksi yliopistolain voimaanpanosta 2899

Hallituksen esitys 263/1996 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 9/1997 vp

7) Hallituksen esitys laeiksi Suomen Hallitusmuodon 87 ja 89 §:n sekä korkeakoulun professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä annetun lain muuttamisesta 2935

Hallituksen esitys 42/1997 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 10/1997 vp

8) Hallituksen esitys laeiksi työttömyysturvalain muuttamisesta ja työmarkkinatuesta annetun lain muuttamisesta ..... ,,

Hallituksen esitys 88/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 13/1997 vp
Lakialoite 19, 66/1996 vp, 48/1997 vp

9) Hallituksen esitys laeiksi pitkäaikaistyöttömien omaehtoisen opiskelun tukemisesta ja opintotukilain 6 §:n muuttamisesta 2939

Hallituksen esitys 37/1997 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 8/1997 vp

10) Hallituksen esitys laiksi aravavuokra-asuntojen ja aravavuokratalojen käytöstä, luovutuksesta ja omaksilunastamisesta annetun lain muuttamisesta 2943

Hallituksen esitys 81/1997 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 6/1997 vp
Toivomusaloite 332/1997 vp

Lähetekeskustelu

11) Lakialoite laiksi kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain 16 a §:n muuttamisesta 2949

Lakialoite 56/1997 vp (Pirkko Peltomo /sd ym.)

12) Lakialoite laeiksi rikesakosta tieliikenteessä annetun lain 1 §:n ja rikesakkolain 1 §:n muuttamisesta ..... „

Lakialoite 67/1997 vp (Markku Pohjola /sd ym.)

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Aaltonen, Andersson J., Anttila U., Brax, Bremer, Filatov, Haatainen, Huotari, Häkämies, Jaakonsaari, Joenpalo, Juurola, Järvilahti, Karjula, Kiviniemi, Knaapi, Koskinen Jari, Krohn, Kuisma, Kurola, Lindqvist, Lindén, Lämsä, Markkula M., Olin, Pykäläinen, Rantanen, Rauramo, Rinne, Siimes, Skinnari, Tiilikainen, Vartiainen ja Veteläinen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Lindqvist ja Joenpalo.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat
tästä päivästä yksityisasioiden takia edustajat J. Andersson, Rinne ja Vartiainen,
tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien takia edustajat M. Markkula ja Skinnari sekä yksityisasioiden takia ed. Rauramo,
tämän kuun 13 päivään virkatehtävien takia edustajat Filatov ja Siimes sekä yksityisasioiden takia ed. Rantanen sekä
tämän kuun 16 päivään virkatehtävien takia ed. Olin.

Kirjalliset kysymykset

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle ovat, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet vastaukset kirjallisiin kysymyksiin n:ot 485, 496—498, 504, 508, 510 ja 515. Nämä kysymykset vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Hallituksen esitys rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 82/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 9/1997 vp
Lakialoite 44/1995 vp, 7/1996 vp

Puhemies: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o 9. Eilen pidetyssä toisessa täysistunnossa julistettiin yleiskeskustelu asiasta päättyneeksi.

Yleiskeskustelussa on ed. Kankaanniemi ed. Alarannan kannattamana ehdottanut, että ensimmäisen lakiehdotuksen käsittelyn pohjaksi otettaisiin I vastalauseeseen sisältyvä lakiehdotus.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Joka käsittelyn pohjaksi hyväksyy lakivaliokunnan mietinnön, äänestää "jaa"; jos "ei" voittaa, on ed. Kankaanniemen ehdotus hyväksytty.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 114 jaa- ja 46 ei-ääntä, 3 tyhjää; poissa 36. (Ään. 1)

Eduskunta on käsittelyn pohjaksi hyväksynyt lakivaliokunnan mietinnön.

Eduskunta ryhtyy hallituksen esitykseen sisältyvän 1. lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

1 luvun 1 § ja sen edellä oleva alaotsikko, 2—13 § ja 2 §:n edellä oleva alaotsikko sekä 14—17 § ja 14 §:n edellä oleva alaotsikko ja luvun otsikko hyväksytään keskustelutta.

2 luvun uusi 1 §, jota ei ole mietinnössä

Keskustelu:

Ed. Kankaanniemi: Herra puhemies! Ehdotan, että 2 luvun uudeksi 1 §:ksi hyväksyttäisiin I vastalauseen mukainen pykälä, mikä tarkoittaa julkisen puolustuksen turvaamista kaikissa tilanteissa.

Ed. Alaranta: Herra puhemies! Kannatan ed. Kankaanniemen tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Kankaanniemi ed. Alarannan kannattamana ehdottanut, että 2 lukuun lisättäisiin uusi 1 § I vastalauseen mukaisesti.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö, jossa ei ole tätä pykälää, "jaa"; ed. Kankaanniemen ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 107 jaa- ja 46 ei-ääntä, 4 tyhjää; poissa 42. (Ään. 2)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

2 luvun 1—10 § ja luvun otsikko,
3 luvun 1—11 § ja luvun otsikko,
4 luvun 1—14 § ja luvun otsikko,
5 luvun 1—4 § ja 1 §:n edellä oleva alaotsikko, 5 § ja sen edellä oleva alaotsikko, 6 § ja sen edellä oleva alaotsikko, 7 § ja sen edellä oleva alaotsikko, 8—11 § ja 8 §:n edellä oleva alaotsikko, 12—16 § ja 12 §:n edellä oleva alaotsikko, 17 § ja sen edellä oleva alaotsikko, 18 § ja sen edellä oleva alaotsikko sekä 19 § ja sen edellä oleva alaotsikko ja luvun otsikko,
6 luvun 1—13 § ja luvun otsikko,
7 luvun 1—3 § ja 1 §:n edellä oleva alaotsikko, 4 § ja sen edellä oleva alaotsikko, 5 § ja sen edellä oleva alaotsikko, 6—10 § ja 6 §:n edellä oleva alaotsikko, 11—17 § ja 11 §:n edellä oleva alaotsikko, 18—21 § ja 18 §:n edellä oleva alaotsikko, 22 § ja sen edellä oleva alaotsikko sekä 23 § ja sen edellä oleva alaotsikko ja luvun otsikko,
8 luvun 1—3 § ja 1 §:n edellä oleva alaotsikko, 4—6 § ja 4 §:n edellä oleva alaotsikko, 7—10 § ja 7 §:n edellä oleva alaotsikko, 11—13 § ja 11 §:n edellä oleva alaotsikko sekä 14 ja 15 § ja 14 §:n edellä oleva alaotsikko ja luvun otsikko sekä
9 luvun 1 § hyväksytään keskustelutta.

9 luvun uusi 2 §, jota ei ole mietinnössä

Keskustelu:

Ed. Kankaanniemi: Herra puhemies! Ehdotan, että 9 luvun uudeksi 2 §:ksi hyväksyttäisiin I vastalauseen mukainen pykälä, mikä tarkoittaa syytteestä vapautetun kohtuullisten kulujen korvaamisen saattamista asianmukaiseen kuntoon.

Ed. Alaranta: Herra puhemies! Kannatan ed. Kankaanniemen tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Kankaanniemi ed. Alarannan kannattamana ehdottanut, että 9 lukuun lisättäisiin uusi 2 § I vastalauseen mukaisesti.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö, jossa ei ole tätä pykälää, "jaa"; ed. Kankaanniemen ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 109 jaa- ja 48 ei-ääntä, 2 tyhjää; poissa 40. (Ään. 3)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

9 luvun 2—11 § ja luvun otsikko,
10 luvun 1—6 § ja luvun otsikko,
11 luvun 1—14 § ja luvun otsikko,
12 luvun 1 § ja luvun otsikko sekä
13 luvun 1 § ja luvun otsikko,
johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta
hallituksen esitykseen sisältyvien
2. lakiehdotuksen
2 luvun 2 ja 5 § ja luvun otsikko,
6 luvun 5 § ja luvun otsikko,
9 luvun 3 § ja luvun otsikko,
11 luvun 1—3, 3 a, 4, 7, 9, 11 ja 16 § ja luvun otsikko,
12 luvun 6 ja 7 § ja 6 §:n edellä oleva alaotsikko sekä 30, 31, 33 ja 35 § ja luvun otsikko,
14 luvun 4 § ja luvun otsikko,
15 luvun 4 § ja luvun otsikko,
16 luvun otsikko,
17 luvun 8 a, 8 e, 9, 11, 15, 16, 18, 26, 26 a, 33, 33 a, 36, 38, 41, 42, 54, 56 a ja 61 § ja luvun otsikko,
22 luvun 4 § ja luvun otsikko,
23 luvun 1—4 § ja 1 §:n edellä oleva alaotsikko sekä 5—9 § ja 5 §:n edellä oleva alaotsikko ja luvun otsikko,
24 luvun 1, 4 a ja 18 § ja luvun otsikko,
25 luvun 16 ja 21 § ja luvun otsikko sekä
30 luvun 21 § ja luvun otsikko,
voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä
3. lakiehdotuksen 14 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Eduskunta ryhtyy hallituksen esitykseen sisältyvän 4. lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

4 a § ja sen edellä oleva väliotsikko sekä 5 ja 10 § ja 5 §:n edellä oleva väliotsikko hyväksytään keskustelutta.

15 §

Keskustelu:

Ed. M y l l y n i e m i : Herra puhemies! Ehdotan, että 15 § saa sellaisen muodon kuin II vastalauseesta ilmenee.

Ed. T a r k k a : Herra puhemies! Kannatan ed. Myllyniemen ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Keskustelussa on ed. Myllyniemi ed. Tarkan kannattamana ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin II vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö "jaa", ed. Myllyniemen ehdotus "ei".

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 107 jaa- ja 46 ei-ääntä, 1 tyhjä; poissa 45. (Ään. 4)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

28, 29, 31, 32, 34 ja 40 § sekä 42, 43 ja 43 a § ja 42 §:n edellä oleva väliotsikko, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Eduskunta ryhtyy hallituksen esitykseen sisältyvän 5. lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

1 luvun 9 § hyväksytään keskustelutta.

1 luvun 10 §

Keskustelu:

Ed. M y l l y n i e m i : Herra puhemies! Ehdotan, että 10 § saa sen muodon, joka on II vastalauseessa.

Ed. T a r k k a : Herra puhemies! Kannatan ed. Myllyniemen ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Keskustelussa on ed. Myllyniemi ed. Tarkan kannattamana ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin II vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö "jaa", ed. Myllyniemen ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 96 jaa- ja 43 ei-ääntä; poissa 60. (Ään. 5)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

1 luvun 11, 15, 21, 23, 24 ja 27 § ja luvun otsikko hyväksytään keskustelutta.

2 luvun 3 §

Keskustelu:

Ed. Myllyniemi: Herra puhemies! Ehdotan, että 3 § saa sen muodon, joka ilmenee II vastalauseesta.

Ed. Tarkka: Herra puhemies! Kannatan ed. Myllyniemen ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Myllyniemi ed. Tarkan kannattamana ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin II vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö "jaa", ed. Myllyniemen ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 98 jaa- ja 43 ei-ääntä; poissa 58. (Ään. 6)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

2 luvun 6, 7 ja 9 § ja luvun otsikko,
3 luvun 2 § ja luvun otsikko sekä
4 luvun 11 § ja luvun otsikko,
voimaantulosäännös, johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta
hallituksen esitykseen sisältyvien
6. lakiehdotuksen 24 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
7. lakiehdotuksen 4 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
8. lakiehdotuksen 3 luvun 23 § ja luvun otsikko, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
9. lakiehdotuksen 16 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
10. lakiehdotuksen 6 ja 8 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
11. lakiehdotuksen 8 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä
12. lakiehdotuksen 24 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä
lakivaliokunnan mietinnössä ehdotetun
13. lakiehdotuksen 17 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Eduskunta yhtyy lakivaliokunnan ehdotukseen lakialoitteisiin sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ed. Lindqvist merkitään läsnä olevaksi.

---

2) Hallituksen esitys laiksi rikoslain 7 luvun muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 48/1997 vp
Lakivaliokunnan mietintö 8/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o 8.

Eilen pidetyssä toisessa täysistunnossa julistettiin yleiskeskustelu asiasta päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta
ensimmäisen lakiehdotuksen 7 luvun 1 ja 6 § ja luvun otsikko, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
toisen lakiehdotuksen 4 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
kolmannen lakiehdotuksen 1 ja 2 §, johtolause ja nimike,
neljännen lakiehdotuksen 3 ja 11 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä

viidennen lakiehdotuksen 31 luvun 9 a §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

3) Hallituksen esitys laiksi haja-asutusalueiden postitoiminnan turvaamiseksi perittävästä maksusta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 22/1997 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 6/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on liikennevaliokunnan mietintö n:o 6. Eilen pidetyssä toisessa täysistunnossa julistettiin yleiskeskustelu asiasta päättyneeksi.

Yleiskeskustelussa on ed. Väistö ed. Aittoniemen kannattamana ehdottanut, että käsittelyn pohjaksi hyväksyttäisiin vastalauseen mukainen lakiehdotus.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Joka käsittelyn pohjaksi hyväksyy liikennevaliokunnan mietinnön, äänestää "jaa"; jos "ei" voittaa, on ed. Väistön ehdotus hyväksytty.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 102 jaa- ja 50 ei-ääntä; poissa 47. (Ään. 7)

Eduskunta on käsittelyn pohjaksi hyväksynyt liikennevaliokunnan mietinnön.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. M. Koskinen: Herra puhemies! Ilmoitan, että painoin äskeisessä äänestyksessä vahingossa ensin ed. Bryggaren äänestyspainiketta.

Ensimmäinen varapuhemies: Merkitään.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1—5 § ja 1 luvun otsikko, 6—9 § ja 2 luvun otsikko, 10—14 § ja 3 luvun otsikko, 15 ja 16 § ja 4 luvun otsikko sekä 17—23 § ja 5 luvun otsikko, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan kanslian ohjesäännön muuttamisesta

Ainoa käsittely
Puhemiesneuvoston ehdotus 2/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on puhemiesneuvoston ehdotus n:o 2.

Puhemiesneuvosto ehdottaa, että eduskunta päättäisi ohjesäännön muuttamisesta sitä valiokuntaan lähettämättä, jolloin asiasta sallitaan ensin yleiskeskustelu ja sen jälkeen ryhdytään päätösehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Menettelytapa hyväksytään.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 3, 8, 9, 22 ja 32 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Puhemies: Eduskunta päättänee, että nyt hyväksytty eduskunnan kanslian ohjesäännön muutos julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa.

Hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

5) Hallituksen esitys Venäjän kanssa sijoitusten edistämistä ja molemminpuolista suojelua koskevan sopimuksen muuttamisesta tehdyn pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 83/1997 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 11/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 11.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

6) Hallituksen esitys yliopistolaiksi ja laiksi yliopistolain voimaanpanosta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 263/1996 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 9/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 9.

Tämän asian käsittelyn yhteydessä sallitaan keskustelu myös päiväjärjestyksen 7) asiasta.

Keskustelu:

Ed. Ala-Harja: Arvoisa puhemies! Käsiteltävänä oleva hallituksen esitys yliopistolaiksi ja laiksi yliopistolain voimaanpanosta on osa koululainsäädännön kokonaisuudistusta. Esitetty yliopistolaki korvaisi nykyiset voimassa olevat 20 yliopisto- ja korkeakoululakia. Siihen liittyy myös yksi asetus, joka korvaisi nämä nykyiset, jokaista yliopistoa koskevat erillisasetukset. Laki ei koske ammattikorkeakouluja eikä myöskään puolustusministeriön toimialaan kuuluvaa maanpuolustuskorkeakoulua.

Yliopistolailla säädetään tutkimuksesta ja opetuksesta, hallinnosta ja opiskelijoista sekä muutoksenhausta. Laki lisää nykyisestään yliopistojen, tiede- ja taidekorkeakoulujen itsehallintoa. Laissa säädetään ainoastaan hallinnon perusrunko. Kukin yliopisto päättäisi lain asettamissa rajoissa hallintonsa tarkemmasta organisoinnista ja hallintoelinten päätösvallasta. Tavoitteena on välttää päätöksenteon päällekkäisyyttä ja lisätä joustavuutta. Tämän vuoksi hallintoa ei enää säädetä yksityiskohtaisesti asetuksella, vaan yliopistoilla on valtuudet itse päättää hallinnostaan johtosäännöillä ja muilla määräyksillä lain puitteissa.

Yliopistojen ja korkeakoulujen toiminnanohjaus tapahtuisi nykyiseen tapaan tulossopimusten ja niihin sisältyvien tavoitteiden kautta. Sekä hallitukseen että muihin yliopiston monijäsenisiin hallintoelimiin kuuluisi professoreiden sekä muiden opettajien ja tutkijoiden ja muun henkilökunnan ja opiskelijoiden edustajia kuten nykyäänkin. Lisäksi jäseninä voisi olla henkilöitä, jotka eivät kuulu yliopiston henkilökuntaan eivätkä opiskelijoihin.

Yliopisto itse valitsee rehtorin. Rehtorin toimikautta ehdotetaan pidennettäväksi viiteen vuoteen. Rehtoriksi voitaisiin valita myös kelpoisuusvaatimukset täyttävä yliopiston ulkopuolinen henkilö. Rehtorin toimikausi ja rehtorin pätevyydet puhuttivat paljon valiokunnassa samoin kuin yliopistolaissa oleva maksuttomuus tutkintoon johtavassa yliopistollisessa opetuksessa.

Uutta laissa on opetuksen arviointi, sekä itsearviointi että myös ulkopuolisen toimesta tapahtuva arviointi, ja se, että arvionti on julkista. Tämän yliopistolain on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä elokuuta 1998.

Sivistysvaliokunta kuuli yli 70 asiantuntijaa, kuultiin kaikkia tiede- ja taidekorkeakoulujen edustajia, yliopistoja, myös ylioppilaskuntien edustajia. Valiokunta sai lausunnon perustuslakivaliokunnalta ja lisäksi konsultoitiin vielä esimerkiksi professori Hidéniä kahteen kertaan.

Valiokunta kannanotossaan toteaa, että valiokunnalla ei ole huomauttamista lakiehdotuksista mainitun perusoikeussäännöksen kannalta. Välittömämpää valtionoikeudellista merkitystä on hallitusmuodon 77 §:n säännöksillä Helsingin yliopiston itsehallinnosta. Pykälän 2 momentin mukaan uusia säännöksiä yliopiston järjestysmuodon perusteista annetaan lailla, mutta tarkemmat yliopistoa koskevat säännökset asetuksella.

Perustuslakivaliokunnan kannanotot otettiin huomioon. Muutamia muutosehdotuksia tuli myös asiantuntijoiden kuulemisen yhteydessä valiokunnan jäsenten kannalta. Esimerkiksi, ihan lyhyesti, 14 §:n kohdalla perustuslakivaliokunta katsoi, että voidaan pitää ongelmallisena hallitusmuodon 77 §:n 2 momentin kannalta lakiehdotuksen 2 momenttia, koska siinä tarkoitetun yhteisen monijäsenisen toimielimen toimivalta jää avoimeksi. Sivistysvaliokunta hyväksyi toimivaltasuhteiden selventämiseksi tarkoitetun muutoksen.

Korkeakouluissa on jo tällä hetkellä opetuksen ja tutkimuksen hallintoelimiä, joiden tehtäviin kuuluvat esimerkiksi perus- ja jatkokoulutuksen opetussuunnitelmien hyväksyminen, ehdollepano professorin ja apulaisprofessorin virkaan ja esitys professorin viran täyttämisestä, esitys dosentiksi ottamisesta, väitöskirja- ja lisenssiaattitöiden ynnä muiden tarkastajien ja vastaväittäjien määrääminen sekä opinnäytteiden arvosteleminen. Tällainen hallintoelin on siten siis korkeakoulussakin keskeinen tieteellinen asiantuntijaelin. Siksi valiokunta ei pidä tarkoituksenmukaisena rajoittaa korkeakoulujen toimintamahdollisuuksia tässä suhteessa.

15 §:n kohdalla valiokunta muutti tiedekuntaneuvoston ja vastaavan monijäsenisen yksikön

kokoonpanoa koskevaa säännöstä siltä osin kuin kysymys on professorin- ja apulaisprofessorin virkojen täytöstä. Tällä muutoksella valiokunta erityisesti haluaa säilyttää mahdollisuuden sellaiseen järjestelyyn, joka esimerkiksi Helsingin yliopistoa koskevassa laissa on. Valiokunta täydentää pykälää siten, että asetuksella voidaan säätää dekaanin tai muun johtajan valinnasta. Professorin ja apulaisprofessorin virkojen täyttämistä varten voidaan kuitenkin määrätä lisäjäseniä siten kuin johtosäännöllä tarkemmin määrätään. Tämä vastaa siis pitkälti nykyistä tilannetta.

Paljon keskustelutti 16 §, jossa on henkilöstörakenne. Valiokunnan enemmistö lisäsi tähän pykälään dosentit eli toisin sanoen yliopistossa on professorin virkoja ja yliopistossa voi olla myös dosentteja. Tämä lopputulos on siis kompromissi ja mielestäni se ei ole paras mahdollinen, mutta siitä tuli valiokunnan päätös.

Paljon keskustelu aiheutti myös 18 §, yhden korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan ottaminen lukuvuonna. Tähän kuuluvat siis myös ammattikorkeakoulut. Jatkossa onkin tärkeää, että tiedot opiskelupaikan saannista tulevat riittävän ajoissa ja opiskelijoiden on ilmoitettava tiettyyn päivään mennessä, minkä opiskelupaikan he ottavat.

Tähän tuli opposition toimesta vastalause, koska vastalauseen tekijöiden mielestä opiskelijoiden pitäisi voida ottaa kaksikin opiskelupaikkaa samana vuonna. Kuitenkin valiokunnan enemmistön mielestä on tärkeää, että opiskelija saa yhden opiskelupaikan, koska on laskettu, että näin syntyy lähes 2 000 avointa opiskelupaikkaa ja näihin tulee siis uudet opiskelijat, joten tämä mahdollisuus on annettava. Kuitenkin korostetaan sivuaineopinto-oikeutta.

Opetusministeriön ilmoituksen mukaan meillä on meneillään kokeilu sivuaineopinnoista ja se tulee laajenemaan myöhemmin kaikkiin yliopistoihin. Sen rahoitusmallit järjestetään esimerkiksi yliopistojen keskinäisillä sopimuksilla. Tänä vuonna on 5 miljoonan markan hankerahoitus sivuaineopiskeluihin. Se tuntui kyllä valiokunnan mielestä hieman pieneltä.

Maksuttoman opiskelun kohdalla valiokunta korostaa sitä seikkaa, että vaikka lukukausimaksuja ei olekaan, opiskelijalla on lukuisia kustannuksia opiskelustaan opiskelun aikana. Toisaalta nostettiin esiin myös se seikka, että ulkomaalaiset opiskelevat Suomessa samoin oikeuksin kuin suomalaisetkin, maksutta. Kuitenkin voi olla niin, että suomalaiset opiskelijat joutuvat maksamaan ulkomailla opiskellessaan maksuja, jopa EU-alueella. Tämän takia valiokunta teki ponnen, jossa se edellyttää, että: "- - hallitus selvittää ulkomaisissa yliopistoissa suomalaisilta opiskelijoilta perittävien maksujen aiheuttamat epäselvyydet ja ryhtyy toimenpiteisiin epäkohtien poistamiseksi."

Arvoisa puhemies! Valiokunnassa korostettiin sitä, että yliopistolla on itsellään oikeus päättää sisäänotettavista opiskelijoista ja heidän tietotasostaan. Tämä varmaan yliopisto- ja korkeakoulukohtaisesti tulee vaikuttamaan siihen, että suomalaiset opiskelijat eivät jää huonompaan asemaan, mikäli asiantuntijoihin on luottamista.

35 §:n kohdalla korjattiin perustuslakivaliokunnan ehdotuksen mukaan valitusoikeus. Lähinnä opiskelijaksi ottamista varten on oikaisumenettely, ja sen jälkeen on mahdollisuus myös hakea oikeutta lääninoikeudelta.

39 § puhutti paljon. Se on harjoittelukoulupykälä. Pitkän keskustelun jälkeen päädyttiin pykälämuutokseen, se on siis kompromissi, joka vastaa lähinnä nykyistä tilannetta. Eli yliopistoon voi kuulua opetusharjoittelua ja opettajankoulutuksen kehittämistä varten tarvittavia harjoittelukouluja, joissa voidaan järjestää perusopetusta ja esiopetusta sekä lukiokoulutusta. Tavoitteena on, että jokaisella yliopistolla on ainakin yksi harjoittelukoulu, vaikka harjoittelukouluopetusta tällä hetkelläkin jo annetaan runsaasti varsinaisten harjoittelukoulujen ulkopuolella.

41 §:ssä ylioppilaskunta, osakunta ja ylioppilaskunnan pakkojäsenyys puhuttivat myös, ja siitä saimme perustuslakivaliokunnan lausunnon. Lausunnon perusteella pykälään lisättiin ylioppilaskunnan tehtävien yleisluontoinen määrittely. Pykälään tuli myös osakuntien kohdalle maininta osakuntien itsehallinnosta ja siitä, että osakunnista säädetään tarvittaessa asetuksella.

Yliopistolain voimaanpanosta annetussa laissa muutettiin myös 18 §:n 1 momenttia yhdestä korkeakoulututkintoon johtavasta opiskelupaikasta siten, että sitä sovelletaan vasta lukuvuotta 1999—2000 koskevissa opiskelijavalinnoissa, ja tämä tuli opiskelijoiden oikeusturvan parantamiseksi.

5 §:ään tehtiin lisäys, jossa 2 §:ssä mainittujen säännösten mukaan asetettujen yliopiston monijäsenisten hallintoelinten toimikausi, jos se päättyy ennen yliopistolain voimaantuloa, jatkuu sanotun lain voimaantuloon saakka. Tästä poistettiin sellainen pelimahdollisuus, jota paljon pelättiin.

Tämän lain kanssa yhdessä käsiteltiin myös

laki, joka on päiväjärjestyksessä seuraavana mutta, puhemies, sanon siitä muutaman sanan, koska se liittyy edellä sanottuun. Siis hallitusmuodon 87—89 §:n muuttaminen koskee korkeakoulun professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämistä. Nimittäin valiokunnassa keskusteltiin hyvin paljon siitä, minkä takia meillä on edelleen professorit ja apulaisprofessorit ja eikö voitaisi poistaa apulaisprofessori-nimikettä. Mainittu laki poistaa nyt tasavallan presidentiltä oikeuden nimittää korkeakoulujen professorit, joten korkeakouluille tulee nyt itselleen oikeus nimittää professorit, myös apulaisprofessorit. Kun yliopistolaki tulee voimaan, yliopistoilla on täysi valta itse päättää ja poistaa mahdolliset apulaisprofessorin nimikkeet ja hoitaa asia palkkaluokkajärjestelyillä. Tästä asiasta valiokunta lausui molempien lakien yhteydessä olevassa ponnessa, jossa kiirehdittiin apulaisprofessorinimikkeen poistamista, tietysti niin kuin siis yliopisto tai korkeakoulu itse haluaa.

Kaiken kaikkiaan yliopistolaki ja laki yliopistolain voimaanpanosta oli mielestäni valmisteltu hyvin, ja asiantuntijoilta sai sen käsityksen, että heillä oli halukkuutta käyttää yliopistolain antamia mahdollisuuksia itsehallinnon lisäämiseksi, intoa kehittää yliopistoja kansainväliseen suuntaan ja myös yhteistyöhön elinkeinoelämän kanssa. Myös sitä kautta voi tulla paljon kaivattua rahoitusta yliopistoon valtion budjetista tulevan rahoituksen lisäksi.

Myös valiokunnan jäsenten keskuudessa oli hyvin pitkälle menevä yksimielisyys, mutta oli nämä kaksi kohtaa, joihin tuli vastalause. Yksimielisyys oli myös siitä, että kaikille yliopistoille, taide- ja tiedekorkeakouluille tulee yksi yhteinen asetus, ja yliopistot ja tiede- ja taidekorkeakoulut voivat johtosäännöillä järjestää hallintonsa.

Tämä monimutkainen käsittely eteni hyvin, ja haluan kiittää valiokunnan jäseniä aktiivisesta ja rakentavasta työskentelystä.

Ed. Hyssälä: Arvoisa herra puhemies! Kuten sivistysvaliokunnan puheenjohtaja edellä totesi, kuuntelimme valiokunnassa 70:tä eri asiantuntijaa, ja mielestäni yliopistolaki sai valiokunnassa ansaitsemansa hyvän ja perusteellisen käsittelyn.

Jos ajattelemme näitä asiantuntijoita, siis kymmeniä yhteiskuntaelämän huipulta olevia ihmisiä valiokunnan penkillä, niin kuinka moni heistä puhui sivistyksestä? Emmekö kuitenkin ole yhtä mieltä siitä, että sivistys voisi olla se perusasia, johon koko yliopistolaitos, instituutio, tähtää. Mielestäni vain yksi asiantuntija puhui sivistyksestä ja myös siitä, mitkä ovat oikeastaan yliopiston tehtävät. Hän meni pintaa syvemmälle siinä, miten me voisimme nyky-yhteiskunnassa, jossa sekä informaatio että kommunikaatioteknologia jne. nopeasti muuttuvat, määritellä yliopiston tehtäviä.

Jos ajatellaan aikaisempia määrittelyjä, on puhuttu siitä, että yliopistojen tulisi pyrkiä keskinäiseen yhteistyöhön. Yliopistojen tulee arvioida koulutusta, tutkimusta, taiteellista toimintaansa ja niiden vaikuttavuutta, mutta sitten myös nuorisoa pitää kasvattaa palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Yliopistolla on hyvin velvoittavia ja vaativia tehtäviä. Sen vuoksi tämän lain käsittelyssä oli mielestäni hyvä, että tuli monia eri näkökulmia, mutta liian vähälle jäi filosofinen pohdinta yliopiston perustarkoituksesta nykypäivänä.

Sen sijaan hyvin paljon valtaa keskusteluissa sai maksullisuus ja maksuttomuus, ja sehän liittyy tämän yhteiskunnan markkinavoimiin. Nyt huolenaiheeni on, että jos markkinavoimat suunnataan enemmän tuottamaan voittoa ja välittömiä hyötyjä, niin kriittinen ajattelu yliopistomaailmassa jää vähemmälle. Erittäin suuria paineita yliopiston sisällä on kurssien maksullisiksi saattamiseksi. Pelkona on, että ns. vetävät kurssit, vetovoimaiset opettajat, legendaariset luennoitsijat, vetävät salin täyteen ja yliopistot näin voivat niistä ryhtyä ottamaan maksuja. Toisaalta vähemmän sädehtivät opettajat saavat pitää perusopetuksen kursseja, joilla opetuksen maksuttomuus kyllä taataan. Opetuksen maksuttomuus on sosioekonomisen tasa-arvon näkökulmasta aivan välttämätön. Se takaa meille tasa-arvoa, joka takavuosina varmasti yliopistomaailmassakin oli mahdottomuus. Näen hyvin tärkeänä maksuttomuuden säilyttämisen yliopistolaissa, ja näinhän tässä perustutkintojen osalta on ajateltukin.

Se, mitä kritisoin ja mistä olen vastalauseeseen myös kirjoittanut nimeni, on opiskelijaksi ottaminen eli yhden opiskelupaikan periaate, jota valiokunta voimallisesti ajoi, enkä ymmärrä lainkaan, mikä vuoksi. Kokoomus, joka markkinoi itseään kykypuolueena, olisi kyllä tässä voinut näyttää sen kykypuolueen leiman. Ne opiskelijat, jotka ovat motivoituneita ylioppilaskirjoitusten jälkeen ja haluavat ottaa useamman opiskelupaikan, ovat yleensä hyvin lahjakkaita. Nykypäivänä vaaditaan monialaisia tutkintoja, ja niitä ei välttämättä yhdestä yliopistosta saa. Esimerkiksi markkinointia on tärkeä osata alalla kuin alalla,

ja silloin voisi ottaa Kauppakorkeakoulusta markkinointia.

Se, että nyt sanotaan, että voi sivuaineita opiskella, ei suinkaan pidä paikkaansa. Olen juuri tarkistanut tämän tiedon Turun yliopiston osalta ja suurin osa niistä, jotka haluavat ottaa aineita toisista yliopistoista, jää ulkopuolelle, koska vain 5 miljoonaa on koko maassa varattu rahaa tähän. Jos opiskelupaikat eivät mene päittäin, tässä raha vaihtaa laitoksesta toiseen. Ja kun rahaa ei ole, näitä sivuaineopintoja ei voida harjoittaa. En näe mitään mieltä siinä, että lailla lähdetään rajoittamaan opiskelijoiden oikeutta opiskella.

Valiokunnan sisällä kuullut asiantuntijat olivat erimielisiä siitä, mitä tämä käytännössä vaikuttaa. Kuten valiokunnan puheenjohtaja täällä totesi, erään arvion mukaan se on 2 000 opiskelupaikkaa, toisen arvion mukaan 1 000 opiskelupaikkaa, ja yliopistojen edustajat sanoivat, että heillä ei ole mitään tyhjiä opiskelupaikkoja. Tiedämme teknologian kehityksen, ja atk:n avulla voidaan seurata opiskelupaikkoja, niin ei ole mitään syytä lähteä lailla rajoittamaan sellaista, minkä yliopistot voivat sisällään tehdä. Jos on tyhjä opiskelupaikka, se varmasti annetaan toiselle. Maamme tarvitsee lahjakkaita nuoria ja heidän panostaan. He valmistuvat nopeasti ja antavat pian tilaa toisille opiskelijoille. Nämä nuoret, joilla on useampi tutkinto, ovat varmasti vetureita tälle maalle hyvin monessa mielessä.

Seuraava asia, mihin haluan puuttua, on vararehtorin pätevyysvaatimukset. Tässäkin ihmettelen kyllä valiokunnan kantaa. Nyt vararehtorille ei aseteta mitään kelpoisuusvaatimuksia, ja näin ollen vararehtoriksi voidaan valita periaatteessa kuka tahansa. Tämä ei voi olla tarkoituksenmukaista. Tarvittaessahan vararehtori astuu rehtorin sijaan. Kyllä vararehtorilta tulee edellyttää samanlaisia kelpoisuusvaatimuksia kuin rehtorilta. Ei kai alempiasteisen tutkinnon suorittanut voi tehdä päätöksiä, jotka koskevat ylempiasteista. Tarkoitan tässä juuri professoria. Professorien kelpoisuusehdot olisi pitänyt vaatia, samat kuin rehtorilta, myös vararehtorilta, jotta hän voisi tehdä asianmukaisia päätöksiä. Varmasti työ vaatii sellaista tietotaitoa myös, että näin olisi tulisi menetellä. Näen tässä uhkana markkinamekanismien siirtymisen yliopiston sisään. Jos liikaa liikemaailmaa kumarretaan, siinä käy huonosti kyllä varmasti sivistysyliopistolle.

Sitten se, mikä puhututti valiokuntaa, oli professorin ja apulaisprofessorin virkojen nimikkeet. Mielestäni olisi tässä vaiheessa ja Professoriliiton kannanoton mukaisesti voitu mennä apulaisprofessori-nimikkeen poistamiseen. Se on aiheuttanut hyvin paljon sekaannusta ennen kaikkea ulkomailla, missä sitä ei oikein ymmärretä. Nyt kuitenkin "sivistysvaliokunta edellyttää, että hallitus ensi tilassa selvittää mahdollisuuden luopua apulaisprofessori-virkanimikkeestä". Tyydyin tähän, mutta hammaslääkärinä pitkin hampain, eli tämä olisi voitu nyt kyllä tässä laissa jo muuttaa. (Ed. Ihamäki: Missä viisaudenhammas on?) — Viisaudenhammas on sitten ihan toinen asia. Jos ed. Ihamäki katsoo, että sitä ei ole, niin voi esittää kyllä täällä omat kommenttinsa.

Kaiken kaikkiaan olin tyytyväinen yliopistolain monipuoliseen käsittelyyn. Tällä on uraa uurtava luonne yliopistojen tulevaisuudelle. Toivon jatkossa tietysti, että yliopistojen rahoitus voidaan valtiovallan toimesta mahdollisimman hyvin turvata, jotta se rahojen raapiminen ulkopuolelta, joka tahtoo olla tieteenteon esteenä jo tänä päivänä, jäisi vähemmälle ja yliopiston perustehtävä opetuksen ja tutkimuksen luonteen mukaisesti saisi sille kuuluvan jalansijan markkinallisessa maailmassa.

Ed. A l a - H a r j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Hyssälä kritisoi valiokunnan tekemää päätöstä yhden opiskelupaikan ottamisesta. Tämä on linjaveto. Jos me haluamme satsata hyvin älykkäisiin ja jättää sen takia noin parituhatta opiskelijaa rannalle, se voi olla yksi linja. Me otimme toisen linjan. Älykkäät voivat ottaa paikan ja myös 2 000 muuta voi ottaa opiskelupaikan, opiskella nopeasti ja ottaa vaikka seuraavana vuonna toisen paikan.

Ed. Hyssälä kritisoi myös vararehtorin kelpoisuutta. Tämä kelpoisuushan on juuri taidekorkeakoulujen tahdon mukaan sorvattu, ja kyllä täytyy myös luottaa korkeakoulun ja yliopiston hallitukseen, että sillä on kritiikkiä, kenet valitsee vararehtoriksi. Ei tämä edellytä, että on otettava huonompitasoista.

Vielä kolmanneksi apulaisprofessorien nimikkeen poistamisesta. Minusta on aivan oikein, että kun nyt annetaan yliopistoille, korkeakouluille itsehallinto, niin ne voivat itse päättää, koska poistavat apulaisprofessori-nimikkeen, eikä ruveta ylhäältä määräämään yliopistoja ja korkeakouluja. Tässä on siis yliopistojen itsehallinnon käyttömahdollisuus niin nopeasti kuin on valmiuksia eri yliopistoissa ja korkeakouluissa.

Ed. I t ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Hyssälä puhui yhden opiskelupai-

kan rajoituksesta ja viittasi siihen, että kokoomus on kykypuolue ja on tässä kuitenkin mukana rajoittamassa. Kysymys on siitä, että haluamme mahdollisimman monen lahjakkaan opiskelijan pääsevän opiskelemaan. Tässä on kuitenkin kysymys vähäisestä rajoituksesta, koska se kohdistuu ainoastaan yhteen vuoteen, ei pitempään. Opiskelijalla on kuitenkin ensimmäisenkin vuoden aikana mahdollisuus harjoittaa opintoja muissa tiedekunnissa. Tällä tavalla saadaan mahdollisimman monelle paikka eikä millään tavalla estetä lahjakkaitten opiskelijoitten opiskelua.

Ed. Tulonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Hyssälä arvosteli sitä, että kun kuunneltiin asiantuntijoita, niin nimenomaan sivistysyliopiston rooli olisi jäänyt vähemmälle asiantuntijakuulemisessa. Minä kyllä vähän ihmettelen tätä kannanottoa, koska itse olin aika tiiviisti kuuntelemassa ja muistan erittäin hyvin Helsingin yliopiston rehtorin puheenvuoron nimenomaan sivistysyliopiston rehtorina. Jos ajatellaan myös teknisen korkeakoulun rehtoria, kun hän käytti puheenvuoron, niin jos tekniseltä puoleltakin rehtori ottaa myös sivistyspuolen esiin, niin kyllä se minusta on arvo sinänsä. Puhumattakaan sitten professori Variksesta, joka esitti erittäin hyviä näkemyksiä siitä, mitä uusi yliopistolaki tarkoittaa nimenomaan yliopiston oman autonomian tukemiseksi ja kuinka se voi verkostoitua ja luoda omaa sivistysyliopiston mainettaan nimenomaan autonomian kautta.

Mitä tulee apulaisprofessoreiden nimityksiin tai virkoihin, niin minusta on ihan turhaa tavallaan niitä miettiä täällä, koska sehän on jokaisen yliopiston oma asia, katsooko se, että heillä on apulaisprofessoreita. Olen aivan varma, että meille on tulossa yliopistolaitokseen eri palkkaluokkaa saavia professoreita ja varmasti apulaisprofessori-nimike poistuu aivan itsestään.

Ed. Hyssälä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan oikaista ed. Ala-Harjan kommenttia siitä, että vararehtorin pätevyydestä luovuttiin taidekorkeakoulujen vuoksi. 13 §:ssä sanotaan nimenomaan, että Kuvataideakatemian, Sibelius-Akatemian, Taideteollisen korkeakoulun ja Teatterikorkeakoulun rehtoriksi voidaan kuitenkin valita myös apulaisprofessorin, yliassistentin tai lehtorin virkaan nimitetty henkilö. Jos tämä koskee näitä, niin samalla tavalla tietysti myös vararehtoria. Vararehtorin pätevyysvaatimusten kanssa tällä ei ollut mitään tekemistä, vaan tämä on aivan selkeästi erillinen asia. Olisin toivonut, että se olisi voitu käsitellä vastalauseessa esittämällämme tavalla.

Ed. Tykkyläinen: Arvoisa puhemies! Ensiksi haluaisin kommentoida sivistysvaliokunnan puheenjohtajan esittelypuheenvuoroa, jossa hän selvitteli mielestäni hyvin tasapuolisesti valiokunnassa tapahtunutta työskentelyä. Vaikka itse en ole valiokunnan jäsen tällä hetkellä, niin kuitenkin seuraan näitä asioita entisenä jäsenenä, ja valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaoston puheenjohtajana on tietenkin hyväkin seurata, että tietää asiat rahoituksen osalta.

Olen iloinen siitä, että on tehty ponsi ulkomailla yliopistossa opiskelevien opiskelijoiden maksujen kohdalta. Se on merkittävä ja tärkeä. Joku epäili, että ponsi ei riitä, mutta uskon, että sivistysvaliokunnan puheenjohtaja hoitaa myös ministeriön ja ministerin kanssa asian niin, että se tulee järjestykseen ja kuntoon.

Toinen asia, johon haluan kiinnittää huomiota, on asetus, jolla mielestäni turvataan tasapuolinen kohtelu maamme eri yliopistojen välillä, ja olen tästä erikoisen ilahtunut. Muutenkin katson, että valiokunta on paneutunut hyvin tarkasti lakiin ja sen valmisteluun, ja uskon, että tässä mennään hyvin eteenpäin.

Haluan kuitenkin todeta, että yliopistolaki on puitelaki, joka yleisellä tasolla vaikuttaa käyvältä. On tärkeätä, että se on suuri Suomen yliopisto, jossa eri yliopistot ovat itsenäisiä koulutus- ja tutkimusyksiköitä. Olisi hyvä, että jatkossa myös yliopistojen tutkintojärjestelmää joustavoitettaisiin esimerkiksi siten, että yliopistoilla olisi entistä paremmat mahdollisuudet vastata alueelliseen kehitykseen. Nythän opetusministeriö ohjaa koulutusta pääainetaulukolla, joka antaa luvan tai ei anna lupaa yliopistolle tiettyjen pääaineiden mukaiseen koulutukseen. Tämä asia on ongelmallinen lähinnä, kun katsellaan aluepoliittisesti eri yliopistoja ja niiden opiskelun turvaamista. Toivoisin, että tässä voitaisiin edistystä saada aikaan.

Toinen vaikeus, joka on jatkossa myös hankala, koskee 15 §:ää, jossa esitetään, että yliopistoissa monijäsenisen hallintoelimen, esimerkiksi tiedekunnan koostumus olisi sama kuin hallituksen koostumus. Vertaan tätä nyt Kuopion yliopiston hallitukseen. Siellähän on kolmikanta. Professoreita ja dekaaneja, keskiryhmää ja opiskelijoita on kuitenkin 1/3 plus rehtoristo. Sitä vastoin tiedekuntaneuvostoissa on professoreita,

apulaisprofessoreita, keskiryhmää ja opiskelijoita. Tämä on ollut hyvin perusteltua, koska tiedekunta hallinnoi opinnäytteet, joiden hyväksyminen, esimerkiksi väitöskirjat, edellyttää tohtorintutkinnon suorittamista. Lisäksi, kaikella kunnioituksella, tiedekuntaneuvostoissa opiskelijoiden ja keskiryhmän osuus ei ole niin tärkeä kuin professorikunnan.

Tässä on tulossa huononnus, koska kolmikantayliopistoissa on vaikeaa eikä hallituksen osalta tarpeenkaan muuttaa jäsenrakennetta, joka on normi myös tiedekunnalle ja vastaaville muille monijäsenisille elimille. 12 §:ssä on näet esitys, että kaikkia ryhmiä tulee olla vähemmän kuin puolet hallintoelimestä.

Koska kyseessä on koko yliopistolaitosta koskevan puitelain antaminen, ei ehkä ole mahdollista puffata eri yliopistojen sisältöasioita tässä yhteydessä. Toki, jos se on mahdollista, mitä en usko, niin kaikki tuki on tervetullutta, mutta tutkimusrahoja myöntää Suomen Akatemia. Uusia ohjelmia taas ei voine niitäkään kytkeä esitykseen.

Nyt haluan ottaa tässä muutamia asioita vielä esille. Mehän kävimme valtavan kovan keskustelun viime kaudella ja eri yliopistoissa tapahtui alasajoja muun muassa hammaslääketieteellisen yksikön kohdalta. Silloin oli erittäin vaikeaa päästä yhteisymmärrykseen tosiaankin valiokunnassa, mutta me onnistuimme. Epäiltiin tuloksia. Nyt voidaan sanoa, että tällä hetkellä olen hyvin tyytyväinen siihen, että Kuopio sai erityisosaamista, Mikroteknian ja Bioteknian, ja me pärjäämme hyvin tällä eteenpäin.

Mutta totean myös, että sosiaalitieteiden ja sosiaalityön vahvistaminen mielestäni olisi tässä vaiheessa hyvin tervetullut asia meidän yliopistollemme. Sen voi tehdä myös toisella tavalla. Esimerkiksi STM:n Lähteisen raportti Erityisosaamisen turvaamisesta sosiaalihuollossa on esittänyt yliopistollisten sosiaalikeskusten perustamista yliopistollisten sairaalamallien mukaisesti, muun muassa evo-raha, sosiaalityön koulutusta antaviin yksikköihin. Tämä olisi mahtava edistysaskel nyt kituvaan opetussosiaalikeskustoimintaan, jolle ei mikään instanssi osoita rahaa opiskelijoiden harjoitteluun, yhteiseen tutkimukseen ja ammatilliseen jatkokoulutukseen. Tässä olisi eteenpäinviemisen paikka.

Arvoisa puhemies! Kaiken kaikkiaan olen tyytyväinen tähän yliopistolakiin. Yliopistoilla on oltava mahdollisuus siihen, että yhteiskunnallisen valvonnan osuus säilyy. Myöskään ulkoapäin tulevalla rahoituksella ei saa estää yliopistojen sivistyksellistä toimintaa, sen laatua ja tieteen ja tutkimuksen tasoa. Sen pitää säilyä suomalaisissa yliopistoissa. Se on osa kansallista perinnettämme, joka mielestäni on niin arvokas asia, että sen puolesta on tehtävä kaikki mahdollinen.

Ed. T a k k u l a : Arvoisa puhemies! Muutamalla sanalla kommentoin tätä hallituksen esitystä yliopistolaiksi. Lähtökohdaltaan tämä esitys on kohtuullisen hyvä. Niillä keskusteluilla, mitä valiokunnassa käytiin, saatiin pikkuisen tätä parannettua. On totta tietenkin, että tätä prosessia on viety pitkään eteenpäin. Näin ollen voidaan odottaakin, että huolellinen valmistelu tuottaa kohtuullisen hyvän lakiesityksen.

Mutta joitakin lapsuksia tänne on päässyt sisään ja toivon, että niistä voitaisiin tässä salissa vielä päästä yksimielisyyteen ja sitä kautta voitaisiin osoittaa, että meillä halu ja tahto tehdä hyvä yliopistolaki tähän maahan.

Oikeastaan ed. Hyssälä kävi pääkohdat läpi niistä eriävistä mielipiteistä, missä itsekin olen mukana, pääkohdiltaan lyhyesti niitä vain referoin tässä. Opiskelijaksi ottaminen on yksi sellainen kysymys. Ei ole loogista, että tällainen kohta pantiin lakiin, että vain yksi opiskelupaikka per opiskelija on mahdollinen, koska opiskelijavalinnat kuuluvat yliopistolle. Näin ollen yliopiston olisi pitänyt myös tarvittaessa saada päättää siitä, kuinka monta opiskelupaikkaa yksi opiskelija voi ottaa. Ei olisi paikallaan lähteä rajaamaan tässä yliopiston toimintaa.

Toisaalta myös asiantuntijakuulemisessa kävi selvästi ilmi, että yliopistoissa ei ole tyhjiä opiskelupaikkoja. Näin ollen lahjakkaille olisi annettava mahdollisuus opiskella kykyjensä mukaan nopeasti.

Rehtori- ja vararehtorikysymykseen: Ilman muuta vararehtoreilta tulisi vaatia vähintään tohtorin pätevyys, mikä on rehtorin virkaan, johtuen siitä, että rehtorin poissa ollessa hän joutuu hoitamaan rehtorin tehtävät.

Sitten harjoittelukouluista. Sanoisin näin, että tämä 38 § saatiin parannettua valiokunnassa. En tehnyt tästä vastalausetta sen vuoksi, että nyt tässä sanotaan, että yliopistoon, jossa on opettajankoulutusta, kuuluu tarpeellinen määrä harjoittelukouluja. Kerrottiin, että tarpeellinen määrä on enemmän kuin nolla. Minusta on tärkeää ja merkityksellistä, että siellä on harjoittelukouluja. Näin ollen on hyvä myöskin eduskunnan pöytäkirjaan kirjata, että harjoittelukoulujärjestelmä tulee edelleen säilymään.

Arvoisa puhemies! Lopuksi totean, että yliop-

pilaskunnan pakkojäsenyyden suhteen yhdyn kyllä perustuslakivaliokunnan I eriävään mielipiteeseen, mutta kun huomaan ajan rientävän ja kellon käyvän ja näen, että perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja on seuraavana puhujalistalla, annan hänen perustella tätä kantaa paremmin.

Ed. Tulonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On aika mielenkiintoista, että oppositio noin voimakkaasti vastustaa yhden opiskelupaikan hallussapitoa yhden vuoden ajalta. Olen myös valiokunnan työskentelyn aikana ottanut selvää, mitä sivuaineopiskelulla sinänsä tarkoitetaan. Selvitykseni ovat olleet sen kaltaisia, että sivuaineopiskelut vastaavat juuri tätä päivää. Jos ajatellaan sitä, että ennen on ollut mahdollista ottaa kaksi opiskelupaikkaa, kyllä monet opiskelijat, joilla on ollut, ovat sanoneet, että kyllä toinen on jäänyt vähän riipin raapin. Se on pidetty siinä toivossa, että joskus olisi mahdollisuus myös käyttää sitä. Jos ajattelemme tätä taustaa vasten, minusta hallituksen esitys tältä osin on tähän aikaan paremmin sopiva. Myöskin väitän, että 4 miljoonaa markkaa, joka sivuaineopiskeluihin on osoitettu, on kyllä riittävä summa. Sitä voidaan tarkastella tämän vuoden jälkeen, onko se liian vähän tai liian paljon, mutta tämä kohta tässä laissa on erityisen hyvä.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Aivan lyhyesti ed. Tuloselle haluan todeta, että asian vastustaminen ei suinkaan ole koko opposition tahdon mukaista, kuten varmasti tarkka lukija sivistysvaliokunnan mietinnöstä vastalauseineen huomaakin. Olen täysin samaa mieltä, ed. Tulonen, teidän kanssanne ja myöskin valiokunnan enemmistön kanssa siitä, että hallituksen esityksen tämä pykälä on täysin perusteltu. Meillä on paljon tietoa siitä, että näitä paikkoja pidetään varalta useita, ja myöskin siitä, että harvat opiskelijat lopulta pystyvät kahdessa paikassa yhtäaikaisesti täysipainoisesti opiskelemaan. Kun yliopisto- ja korkea-asteen koulutuspaikoista on koko ajan pulaa verrattuna siihen, kuinka paljon on pyrkijöitä ja kuinka paljon on yliopiston sisälle opiskelemaan pääseviä, on kyllä enemmän perusteluita tämän esityksen tukemiseksi kuin sen kaatamiseksi.

Ed. Itälä: Arvoisa puhemies! Haluan käyttää tämän puheenvuoron edustajan enkä perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan ominaisuudessa, koska olen eri mieltä perustuslakivaliokunnan enemmistön kanssa ja poikkeuksellisesti jätin lausuntoon eriävän mielipiteeni.

Tuohon, mihin ed. Takkula viittasi, aion keskittyä, ylioppilaskuntien pakkojäsenyyksiin. En voi hyväksyä tätä pakkojäsenyyttä. Kun uudet perusoikeudet tulivat voimaan 1.8.1995, kirjattiin sinne 10 a § Yhdistymisvapaus, johon tuli myös seuraava sanamuoto: "Jokaisella on oikeus olla kuulumatta yhdistykseen." Varsin selkeästi luettavissa. Tämä tarkoittaa negatiivista yhdistymisvapautta eli jokaisella on oikeus olla kuulumatta halutessaan yhdistyksiin. Vaikka nyt onkin kyse julkisoikeudellisesta yhdistyksestä ja yhdistymisvapaus koskee lähinnä aatteellisia yhdistyksiä perusoikeusuudistuksen perusteluissa todetaan, että myös julkisoikeudellisten yhdistysten osalta pitää suhtautua pidättyvästi pakkojäsenyyksiin.

Pidän huonona, että heti näin uudelle perusoikeudelle annetaan näin rajoittava sisältö. Minusta tässä loukataan yhdistymisvapauden perusoikeutta.

Pakkojäsenyys sopii huonosti myös toisen perusoikeuden kanssa, nimittäin tieteen vapaan opetuksen oikeuden kanssa. Tämän säännöksen perusteella opetuksen vapaus sisältää oikeuden opiskellen hankkia tietoa itseään kiinnostavista asioista. Jos nyt joku haluaa harjoittaa vapaata tiedettä, mennä opiskelemaan yliopistoon jotakin tiedettä, hänellä ei ole mahdollisuutta valita, hänen täytyy kuulua pakkojäsenenä ylioppilaskuntaan. Tämä tapahtuu vielä tavalla, jota ei varmasti tässä maassa missään muussa yhdistyksessä ole, että yliopistot tarkistavat, että pakkojäsenyysmaksu on maksettu. Täytyy näyttää kuitti. Ennen sen kontrolloimista ei ole mahdollista kirjoittautua yliopistoon sisään ja harjoittaa vapaata tiedettä.

Hyvällä syyllä voidaan myös kysyä keskiasteelta tai ammattikorkeakouluista, miksi me emme saa oppilaskuntien pakkojäsenyyttä. Mekin olemme mukana huolehtimassa opiskelijoiden terveydenhuollosta, asumisasioita, jollakin tavalla mukana hallinnossa. Samanlaisia kriteerejä, joilla tämä pakkojäsenyys ollaan hyväksymässä, voidaan soveltaa näihin hyvin helposti. Tätä ei olla kuitenkaan toivottavasti hyväksymässä.

Täällä on puhuttu lukukausimaksuista yliopistoon moneen kertaan. Ministeri Anderssonkin sanoi, että hän ei missään tapauksessa voi hyväksyä lukukausimaksua. Hän puhui samassa yhteydessä jotakin luokkayhteiskunnan palaa-

misesta, jos lukukausimaksut tulevat. Tässä kuitenkin ollaan valmiit hyväksymään pakkojäsenmaksu, joka voi olla varsin merkittävä maksu ja koskettaa ihmisten taloudellista asemaa.

Kun perustuslakivaliokunnassa käsiteltiin tätä, niin joillekin sanoin, että he ovat historiansa vankeja, kun he ovat olleet mukana ylioppilaskunnan toiminnassa vahvasti ja näkivät tämän pakkojäsenyyden hyvänä asiana. Olen myös itse historian vanki. Olen Turun yliopistossa opiskellut ja muistan aina, kuinka karvaasti koin sen, kun menin yliopistoon ja huomasin, että maksan tätä pakkojäsenyysmaksua ja minun oli pakko kuulua yhdistykseen, joka oli harjoittanut ravintolatoimintaa, joka ei ollut oikein onnistunut, ja tällä pakkojäsenyysmaksulla hiukan maksettiin sitäkin. Tämä oli edellytys, että pääsin yliopistoon opiskelemaan. Myös silloinen ylioppilaskunta harjoitti politiikkaa, johon en millään olisi voinut yhtyä, mutta pakko oli kuulua, ja sitä me olemme tänä päivänä tällä lailla tekemässä.

Arvostan sinänsä ylioppilaskuntien työtä, hyväksyn sen erittäin arvokkaan sosiaali- ja terveyspuolella, myös yhteiskunnallisella puolella, mutta kuitenkin näkisin, että liittymisen pitäisi olla vapaaehtoista. Pakko ei minun arvomaailmaani sovi eikä se sovi myöskään tässä asiassa. Jos me nyt laajamme tätä tulkintaa, varmasti sen edestä löydämme.

Aika monta vuotta vietin Turun yliopistolla, siellä yliopistonmäellä, ehkä liiankin monta vuotta. Yliopistorakennuksen seinällä lukee: "Vapaan kansan lahja vapaalle tieteelle." Tämä vapautta ihannoiva lause ei oikein sovi tämän lakiehdotuksen yhteyteen, jossa puhutaan ylioppilaskuntien pakkojäsenyydestä.

Ed. A l a - H a r j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En ole perustuslain asiantuntija, mutta haluan yhden kohdan korjata ed. Itälän perusteluissa.

Ed. Itälä vertasi ylioppilaskuntien jäseniä ammattikorkeakoulun oppilaisiin. Minusta ei voida aivan verrata suoraan yksi yhteen, koska ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden terveydenhuollosta huolehtii sen kunnan terveydenhuolto, missä koulu sijaitsee. Opiskelijat eivät myöskään pääse vaikuttamaan sillä tavalla ammattikorkeakoulujen toimintaan, valintoihin ym. — toivon mukaisesti vielä pääsevät — koska useimmat koulut ovat kuntayhtymiä ja päätösprosessi tapahtuu kuntayhtymissä, niin kuin yleensä tapahtuu erilaisissa kunnallisissa järjestelmissä, edusmiesten ja -naisten välityksellä. Minusta tässä on pieni ero. Siinä mielessä halusin tämän tuoda esiin, koska viime kaudella ammattikorkeakoululain hyväksyimme. Silloin selvitettiin juuri tätä eroa, mikä on korkeakouluopiskelijan ja ammattikorkeakouluopiskelijan välillä sosiaaliasioissa.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Olen paljon keskustellut pakkojäsenyyskysymyksestä jo silloin, kun itse opiskelin — se oli tietenkin kiistanalainen kysymys jo 60-luvun lopulla ja 70-luvun alussa — ja kuullut samat argumentit, joita ed. Itälä nyt esitti. Mielestäni ei ole suoraviivaista linjaa tässä kysymyksessä, vaan meidän täytyy todella ottaa huomioon se, mitä ylioppilaskunnat tekevät. Tällä hetkellä ylioppilaskunnilla on koko joukko sellaisia tehtäviä, joissa ylioppilaskunnat hoitavat opiskelijoiden etuja. Jos olisi jokin toinen järjestelmä, joka korvaisi tämän, silloin pakkojäsenyyskysymys saattaisi nousta toisella tavalla esille, mutta nyt ei sellaista ole. Siksi itse olen kannattanut ja kannatan toistaiseksi tätä ns. pakkojäsenyyttä.

Mielelläni kuulisin ed. Itälän, joka sanoi vastustavansa pakkojäsenyyttä eri järjestöissä, mikä teidän kantanne on evankelisluterilaisen kirkon jäsenyyteen. Oletteko te myös tätä pakkojäsenyyttä vastaan? Tehän tiedätte sen, että lapset saavat erota vasta tietyssä iässä. Heidät liitetään pakkojäseniksi evankelisluterilaiseen kirkkoon. Mikä teidän kantanne on tähän? Jos te olette looginen, te kannatatte silloin pakkojäsenyyden poistamista myös tältä osin.

Ed. T a h v a n a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On iloista kuulla, että ed. Itälä on perehtynyt tähän asiaan näin hyvin. Tein itse aiemmin tänä vuonna asiasta kyselyn muiden nuorten edustajien kanssa, jossa kysyttiin nimenomaan ylioppilaskuntien pakkojäsenyyden ja ehkä kenties tulevien ammattikorkeakoulujen ja muiden ratkaisujen osalta perusoikeuksiin liittyvää kantaa pakkojäsenyyteen. Sen vastauksen perusteella olemme täällä nyt oikeastaan käyneet keskustelua yliopistolain osalla myöskin. Olen sitä mieltä, että ylioppilaskuntien pakkojäsenyys tulee nyt säilyttää, koska siihen on niin vankat perustelut nimenomaan yhteiskunnallisesti ja opiskelijoiden toiminnan ja etujen ajamisen kannalta.

Hallituksen vastauksen sekä myöskin perustuslakivaliokunnan kannan mukaisesti pakkojäsenyyttä ei tulla laajentamaan enää enemmälti. Olen sen kannalla, että pakkojäsenyyttä ei laa-

jemmalti lähdetä viemään muuhun koulumaailmaan.

Sen lisäksi haluaisin vielä huomioida sen, että valiokunnassa muotoiltiin pykälä pakkojäsenyydestä. Siihen tulivat nimenomaan sosialidemokraattien perustelujen mukaisesti yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja henkiset pyrkimykset. Meidän mielestämme nämä ovat ne, joita pitää toteuttaa ylioppilaskuntien toiminnassa periaatteena. Jos haluaisimme ylioppilaskuntainstituution romuttaa, sehän tietäisi nimenomaan porvari-instituution romuttamista.

Ed. Itälä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensin ammattikorkeakouluihin ja keskiasteelle. Tässä onkin toki pieni ero, mutta miten ne opiskelijat kokevat sen? He kokevat, että miksi meillä ei ole, kun toisilla on, ihan samoja asioita tehdään. Lakejahan voidaan muuttaa niin, että he hoitavat sosiaali- ja terveysasiat samalla tavalla kuin korkeakouluissa. Ei se mikään ongelma ole. Silloin se pakkojäsenyys ilmeisesti olisi pakko hyväksyä.

Mitä tulee kirkkoon, kirkostahan voi erota. Ylioppilaskunnasta eroaminen tarkoittaisi varmasti myös yliopistosta eroamista, koska, niin kuin sanoin, joka vuosi täytyy se pakkojäsenyysmaksu maksaa ja yliopisto tarkistaa, että se on maksettu, jotta voi ilmoittautua. Kirkosta voi ihan vapaasti erota. Jos kirkkoon kuuluu ja kirkkoon liittyy, maksaa maksut. Jos haluaa mennä yliopistoon, yliopistoonkin mennään ja sitten kuulutaan yliopistoon, mutta sen lisäksi on pakko kuulua ylioppilaskuntaan. Kirkossa ei ole mitään vastaavaa yhdistystä, johon olisi pakko sen jälkeen kuulua, kun kuuluu kirkon jäseneksi. Siinä mielessä tämä esimerkki pelaa vähän toisinpäin.

Ed. Korteniemi: Arvoisa herra puhemies! Yliopistolain käsittely valiokunnassa sujui varsin suuren yksimielisyyden vallassa. Pääosin päätökset tehtiin yksimielisesti. Silti muutamasta lainkohdasta äänestettiin ja mietintöön liittyy vastalause, jonka on allekirjoittanut kolme keskustalaista edustajaa. Huomautan kuitenkin, että kysymys ei ollut koko opposition vastalauseesta. Meitähän on kaksi keskustalaista, jotka emme ole mukana tuossa vastalauseessa.

Laaja asiantuntijakuuleminen jo osoitti, että kovin suuria näkemyseroja ei ollut. Valmistelu on ollut perusteellista, ja jo lakien valmisteluvaiheessa on eri asiantuntijatahoilla ollut mahdollisuus esittää toivomuksensa sekä mielipiteensä. Tämä on luonnollisesti auttanut pääsemään hyvään lopputulokseen.

Kun valiokunnan kanta ilmenee mietinnöstä, en lähde toistamaan mietintöön jo kirjattuja asioita. Tuon esille ne kysymykset, joista valiokunta ei päässyt yksimielisyyteen ja jotka keskustan ryhmä vei valiokunnassa äänestykseen. Panematta asioita tärkeysjärjestykseen etenen pykälien numerojärjestyksessä.

Ensimmäinen huomautuksemme koski 10 §:ää. 10 §:n 2 momentissa, sen toisessa virkkeessä todetaan: "Kansleri vahvistaa yliopiston johtosäännöt ja muut vastaavat yleiset määräykset." Keskustan valiokuntaryhmä esitti tämän virkkeen poistamista, koska se on mielestämme turha. Kanslerihan ei voi muuttaa yliopiston hallituksen hyväksymää johtosääntöä. Kaiken lisäksi kansleri on vain muutamassa yliopistossa. Lain mukaan Helsingin yliopistossa ja Åbo Akademissa on kansleri, mutta muissa yliopistoissa harkinnan mukaan ja kansleri voi olla kahdella tai useammalla yliopistolla yhteinen. Tästä seuraa, että kanslerin toimi voi olla myös luottamustoiminen. Häneltä ei voi siksi edes odottaa operatiivisiin tehtäviin osallistumista. Siksi riittäisi, että jokaisessa yliopistossa on samanlainen menettely eli että hallituksen hyväksymiä johtosääntöjä ei alisteta enää kanslerin hyväksyttäväksi.

Seuraavaksi käsittelen 13 §:ää. Siinä keskustan valiokuntaryhmällä oli kolme muutosesitystä.

Ensinnäkin esitimme, että rehtori valittaisiin enintään viideksi vuodeksi. Hallituksen esityshän on, että toimikausi on aina viisi vuotta. Asiantuntijakuuleminen kuitenkin osoitti, että monesti olisi tarpeen nimittää rehtori lyhyemmäksi ajaksi. Näin esimerkiksi silloin, kun virassa oleva rehtori lähestyy eläkeikää. Esittämämme muotoilu ei poista sitä, että rehtori nimitettäisiin yleensä viideksi vuodeksi, mutta tämä antaisi valitsijoille enemmän mahdollisuuksia harkintaan.

Toinen asia, johon halusimme muutosta, on rehtorin erottaminen. Tätä mahdollisuutta toivottiin useissa asiantuntijalausunnoissa. Siksipä ehdotimme uutta momenttia 13 §:ään. Momentti olisi kuulunut seuraavasti: "Rehtori voidaan erottaa tehtävistään kesken toimikauden, mikäli vaalikollegio näin päättää vähintään kolmen neljäsosan enemmistöllä." Jos rehtori epäonnistuu tehtävässään ja häneen kohdistuu jatkuva luottamuspula, ei tällainen tilanne ole suotava yliopiston kannalta. Korkea määräenemmistövaa-

timus erottamisessa varmistaisi sen, että harkitsemattomia erottamisia ei pääsisi tapahtumaan.

Kolmas muutosehdotuksemme 13 §:ssä koski vararehtorin pätevyysvaatimuksia. Esitimme, että vararehtorin pätevyysvaatimukset olisivat samat kuin rehtorilla. Tällöin 13 §:n 3 momentti kuuluisi: "Yliopistossa voi olla yksi tai useampia vararehtoreita sen mukaan kuin yliopiston hallitus päättää. Rehtorin 2 momentissa säädetyt kelpoisuusvaatimukset koskevat myös vararehtoria." Kun vararehtori hoitaa tarvittaessa kaikkia rehtorin tehtäviä, myös pätevyysvaatimus saisi olla sama. Tähänhän ovat edellä jo edustajat Hyssälä ja Takkula viitanneet.

Näistä äänestettiin valiokunnassa, mutta keskusta jäi yksin puolustamaan esityksiään, vaikka niitä oli esittänyt asiantuntijakuulemisessa muun muassa Professoriliitto. Hallitusryhmät eivät halunneet tehdä muutoksia, vaikka tosiasiallisesti kannatusta näille muutoksille oli alun perin olemassa useissa hallitusryhmissäkin.

Paljon keskustelua herättänyt asia on apulaisprofessori-nimikkeen poistaminen. Meillä Suomessa käytössä oleva apulaisprofessori-nimike koetaan jatkuvasti kansainvälisissä yhteyksissä hämmentäväksi. Nimikettä ei ulkomailla tunneta, ja nimike on hämäävä myös siksi, että apulaisprofessorilla on samat pätevyysvaatimukset ja samat tehtävät kuin professorillakin. Siksi esitimme, että jo tässä yhteydessä olisi tehty päätös apulaisprofessori-nimikkeen poistamisesta. Esitimme, että 16 §:n 2 momentti kuuluisi seuraavasti: "Nimittämisestä professorin virkaan samoin kuin apulaisprofessorin virkojen muuttamisesta professorin viroiksi säädetään erikseen." Esityksemme ei saanut riittävää tukea valiokunnassa, mutta esityksestämme mietintöön otettiin ponsi, jossa todetaan: "Sivistysvaliokunta edellyttää, että hallitus ensi tilassa selvittää mahdollisuuden luopua apulaisprofessori-virkanimikkeestä."

Valiokunnan puheenjohtajan, ed. Ala-Harjan mukaan yliopistot voivat itsehallinnon puitteissa muuttaa apulaisprofessorin virat professorin viroiksi. Tähän on todettava, että yliopiston sisällä ei tähän näy kuitenkaan luotettavan, koska esimerkiksi Professoriliitto halusi asian lakiin.

Edellä esittämissäni asioissa me keskustalaiset valiokunnan jäsenet olimme samaa mieltä. Sitä vastoin opiskelijaksi ottamista koskevan 18 §:n osalta ryhmässä on kahdenlaista näkemystä. Minä ja yksi toinen keskustan valiokuntajäsen olimme valmiit hyväksymään hallituksen esityksen, mutta kuten vastalauseesta ilmenee, kolme keskustalaista valiokunnan jäsentä olisivat halunneet poistaa useamman opiskelupaikan vastaanottamista rajoittavan säädöksen. Tästä ovat edellä jo puhuneet edustajat Hyssälä ja Takkula.

Henkilökohtaisesti päädyin puoltamaan hallituksen esitystä, että opiskelija voi vastaanottaa samana vuonna vain yhden opiskelupaikan. Tähän olen päätynyt sillä perusteella, että näin annetaan mahdollisuus useammalle opiskelijalle saada edes yksi opiskelupaikka. Kysymys on asiantuntijalausuntojen mukaan noin 2 000 opiskelupaikasta. Ei tämä minusta rajoita kohtuuttomasti lahjakkaiden opiskelijoiden mahdollisuutta opiskella useampaa tutkintoa, koska seuraavana vuonna voi jo saada toisen opiskelupaikan. Minusta on oikein tukea niitä opiskelijoita, joilla on vaikeuksia jo ensimmäisen ja ainoan opiskelupaikkansa saamisessa.

Tämä on tietysti eräänlainen periaatekysymys, kuten valiokunnassa moneen kertaan todettiin asiantuntijakuulemisenkin yhteydessä. Periaatekysymyksistä ei parane kiistellä. Siksi on perusteltua, että tästä toisin ajattelevat ovat ilmaisseet kantansa vastalauseessaan, ja ilmeisesti siitä äänestetään toisen käsittelyn yhteydessä.

Lopuksi totean vielä, että vaikka valiokunnassa äänestettiin useammastakin lainkohdasta, tarkoituksemme ei ole tuoda niitä täysistunnossa äänestettäväksi muilta osin, kuin mitä vastalauseista ilmenee. Itse en ole mukana vastalauseissa, koska minusta valiokunnan esitys ponsilla täydennettynä on hyväksyttävissä. Katson, että valiokunnan esityksessä on kiitettävästi pystytty yhteensovittamaan monia valiokunnassa esillä olleita vaikeita asioita. Mikäli kuitenkin yksityiskohtaisessa käsittelyssä tehdään muiden toimesta muutosehdotuksia kysymyksissä, joista jo valiokunnassa äänestettiin, tulen ottamaan samanlaisen kannan kuin valiokunnassakin.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Ed. A l a - H a r j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Korteniemi osoitti hyvin hyvää logiikkaa, kun hän tuli asiantuntijakuulemisen jälkeen hallituksen esityksen kannalle. Ainoa asia, jossa keskustelussa meillä oli aika suuri erimielisyys, on rehtorin toimikausi ja rehtorin erottamattomuus. Korkeakoulujen rehtorien toimikauteenhan on kiinnittänyt myös Oecd Suomen korkeakoulupolitiikan arviointia kos-

kevassa raportissa huomiota, pitänyt Suomessa nykyään olevaa rehtorin toimikautta liian lyhyenä ja suositellut pidentämistä. Pidennys on varmasti paikallaan juuri nyt. Kun yliopistot saavat enemmän itsenäisyyttä ja ovat kehitysprosessissa, täytyy olla myös rehtorilla valta tehdä suunnitelmia ja toteuttaa niitä.

Jos olisi tehty sellainen muutos, että rehtori voitaisiin erottaa vaalikollegion kolmen neljäsosan enemmistöllä, niin uskonpa, että rehtoriksi hakeutuminen selvästi vähenisi, koska tähän liittyvä epävarmuus estäisi rehtoriksi hakeutumista. Rehtorilla täytyy olla mahdollisuus toimia, tehdä suunnitelmia ja luottaa siihen, että on hyvä työskentelymahdollisuus hallituksen kanssa. Siksi erottamiskysymys on minusta vähän turha, koska kyllä rehtoreita koskevat samat lait kuin muitakin, jos he heittäytyvät rikollisiksi.

Ed. K i l j u n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin kiinnittänyt itse asiassa huomiota täsmälleen samaan yksityiskohtaan ed. Korteniemen puheenvuorossa kuin ed. Ala-Harja eli rehtorien virkojen määräaikaisuuteen. Ed. Korteniemi totesi, että viiden vuoden ajanjakso on ongelmallinen sikäli, että olisi saanut olla joustavuutta enemmän, että tarpeen mukaan myös lyhytaikaisempia suhteita olisi ollut erityisesti silloin, kun rehtori olisi saavuttamassa eläkeikää. Yliopistoillahan on ollut trendi ilmiselvästi kaikkienkin virkojen osalta pyrkiä määräaikaisuuteen. Rehtorin virkojen osalta on itsestäänselvää, että virat on syytä pitää määräaikaisina. Mutta aivan kuten ed. Ala-Harja sanoi, kohtuu kaikessa.

On tarkoituksenmukaista, että nimenomaan yliopiston korkein johto voi saada tietyn työrauhan. Viiden vuoden ajanjakso on sopivan pituinen siihen, että pystyy käynnistämään kokonaisvaltaisempia kehitysprosesseja. Toisaalta se ei ole myöskään ylipitkä siinä mielessä, että voidaan saada tarpeen mukaan vaihdosta, jos se katsotaan tarkoituksenmukaiseksi.

Ongelma, johon ed. Korteniemi viittasi eläkeiän osalta, ei ole varsinaisesti ongelma. Nimitettäessä rehtori lähellä eläkeiän kynnystä viideksi vuodeksikin tietävät nimittäjät jo, että kun eläkeikä täyttyy, silloin rehtori joutuu jättämään tehtävänsä, eli tässä suhteessa varmasti joustavuutta on väkisin jo lainsäädännön osalta olemassa. Minä pidän tätä hallituksen esitystä järkevänä.

Ed. K o r t e n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Edustajien Ala-Harjan ja Kiljusen puheenvuorojen johdosta totean, että ensinnäkin, mitä tulee rehtorin toimikauteen, mehän esitimme, että toimikausi olisi enintään viisi vuotta. Puheenvuorossanikin totesin, että pääsääntöisesti toimikausi varmaan tulisi olemaan viisi vuotta, mutta meidän muotoilumme tarjoaisi mahdollisuuden joustavampaan käytäntöön.

Mitä sitten tulee rehtorin erottamiseen, tämäkin on luonnollisesti poikkeustapaus, kun sellaiseen tilanteeseen joudutaan. Mutta kyllä meidän mielestämme laissa olisi hyvä olla selkeät säännökset siitä, että jos luottamus rehtorin tehtävien hoitamiseen menee, silloin on selvä tie, miten rehtori voidaan siinä tapauksessa erottaa. Sen takia me esitimme, että lakiin olisi tämä asia myös kirjattu.

Ed. T u l o n e n : Arvoisa puhemies! Ensiksi rehtorin määräaikaisuudesta. Jos me ajattelemme, että laki lisää yliopistojen autonomiaa voimakkaasti, mikä on todella hyvä ja upea asia, onhan valiokunnassa herätelty myös mielipiteitä siitä, tarvitseeko lainkaan rehtorin toimikautta rajata, eikö se ole yliopiston oma asia. Jos ajatellaan, että yliopistolaki vastaa tämän päivän haasteisiin ja yliopistolailla lisätään nimenomaan yliopistojen verkostoitumista, ja jos ajatellaan, että toisessa yliopistossa on toisenlainen rehtori ja toisessa toisenlainen, rehtoritkin voisivat osaltaan ja omalla ammattitaidollaan verkostoitua. Silloin ei tavallaan tarvitsisi laissa määritellä, kuinka kauan rehtorin toimikausi kestää.

Tämä on tietysti aika moderni ajatus eikä ehkä ole toteuttamiskelpoinen, mutta jos ajatellaan yliopiston autonomiaa, niin voidaan asiaa myös tältä osin ajatella. Täällä on vain puhuttu yleensä vähän siihen malliin, että mitä nopeammin rehtori saadaan erotettua, se olisi jokin tavoite. Totean nyt kuitenkin, että viisi vuotta on mielestäni minimi, millä yliopiston rehtori voi näyttää, kuinka hän kehittää yliopistoa. Tietysti, jos joitakin työnjohdollisia ongelmia tulee, siinä sitten ilmeisesti kaikki muut lait ovat apuna. Yleisesti toteaisin yliopistolaista, että tämä on todella tähän aikaan hyvin sopiva ja suuresta koulutuspuolen lakipaketista nyt ensimmäinen, jota eduskunnassa täysistunnossa käsitellään valiokuntatyöskentelyn jälkeen.

Jos ajatellaan, mitä tämä tuo yliopistoille, on useaan otteeseen tullut jo yksityiskohtia esille. Yleisesti voidaan kai todeta, että se tuo todella paremmat mahdollisuudet kehittää yliopistojen päätöksentekojärjestelmää juuri sellaiseksi, kuin

kyseessä oleva yliopisto ja sen omaleimaisuus tarvitsevat. Tämä on se tärkeä ja hyvä asia, jota yliopistomaailmassa asiantuntijoiden mukaan on ilolla tervehditty. Jos ajatellaan, että tämän lain tavoitteena on vähentää moninkertaista päätöksentekoa ja antaa yliopistoille mahdollisuus joustavasti kehittää toimintaansa ja omia päätöksiään sen mukaisesti, mielestäni tämäkin osa lakiesityksessä on selkeästi esillä.

On myös puhuttu yliopistojen verkostoitumisesta. Asiantuntijakuulemisessa nousi hyvin tärkeäksi asiaksi nimenomaan rahoituksenkin kannalta, mitä asioita eri yliopistoissa opetetaan ja millä tavoin. Lakiesityksen tavoitteena on myös parantaa yliopistojen välistä yhteistyötä ja selkeyttää verkostoitumista siitä huolimatta, että tämä on puitelaki eikä siellä ihan kaikkia asioita sanota, mutta varmasti osittain asetuksilla näitä tullaan sitten uudestaan selkeyttämään.

Jos ajatellaan sitten suomalaista yhteiskuntaa ja suomalaista yliopistoa, kai voimme todeta, että Suomessa on väkilukuun nähden aika suuri määrä yliopistoja, ja sehän on tietysti suomalaisten vahvuus. Jos mietitään niitä muutamia kysymyksiä, jotka mielestäni olivat vain muutamia kysymyksiä, jotka valiokuntatyöskentelystä nousivat sellaisiksi asioiksi, joita mietittiin, sinänsä näin iso lakipaketti herätti loppujen lopuksi aika vähän sellaisia asioita, joita haluttiin muuttaa tai joista keskustella voimakkaasti. Siinä mielessä hallitus on onnistunut yliopistolakiesityksessään.

Maksuttomuudesta on paljon puhuttu, ja valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaoston puheenjohtaja ed. Tykkyläinenkin positiivisesti huomasi valiokunnan ponnen. Kun ajatellaan, että kun suomalainen opiskelija lähtee ulkomaille, hän maksaa ja tavallaan sitten, kun ulkomainen yliopisto-opiskelija tulee tänne, hän ei maksa, onko tämä todellinen epäkohta? Mielestäni epäkohta tulee siinä, jos ajatellaan, että yliopistot saavat valita opiskelijansa. Jos maksuttomuuspykälä ulottuu sinne niin, että yliopistot eivät otakaan ulkomaisia opiskelijoita, että ne ryhtyvät valikoimaan, silloin tietysti siitä kärsii koko yliopisto ja yliopiston kansainvälisyys. Toivotaan, että maksuttomuuspykälä otetaan maan hallituksessa oikein kunnolla esille ja mietitään sivistysvaliokunnan pontta, mikä merkitys sillä loppujen lopuksi on.

Yhden asian nostaisin myös esille eli hallituksen kokoonpanon, josta on hyvin paljon valiokunnan keskuudessa keskusteltu. Itse pidin sitä hyvänä asiana, että professoreiden ja henkilökunnan lisäksi ulkopuolisia jäseniä yhteiskunnasta on mukana yliopiston hallinnossa. Nythän on sanottu tämän päivän yliopistoista, että ne eivät vieläkään ole avautuneet ja sieltä puuttuu ulkopuolista osaamista. Mielestäni tämä osa yliopistolaista on hyvä, että yliopiston ulkopuolisia henkilöitä on tulossa hallituksen kokoonpanoon. Toivottavasti yliopistot käyttävät tätä mahdollisuutta todella hyväksensä.

Itse valiokunnassa mietin asiaa, yksi vai useampi asetus. Jossakin välissä uskoni jopa horjui yhteen asetukseen nimenomaan siltä osin, että esimerkiksi Tampereen ylipisto, oma yliopistoni, tuli sille kannalle, että sillä voi olla huonojakin vaikutuksia, että on vain yksi asetus, eli tällä estettäisiin tavallaan erikoistumista. Mutta mitä enemmän kuunneltiin asiantuntijoita, he esittivät ja opetusministerikin hyvin selkeästi esitti valiokunnalle, että asia saattaa olla juuri päinvastoin. Jos teemme tiukat asetukset jokaiselle yliopistolle, erikoistuminen ja näytön antaminen voi olla vähän vaikeampaa.

Ylioppilaskunnan pakkojäsenyysasiassa ymmärrän ed. Ville Itälää erittäin hyvin. Tämä on tietysti vähän sellainen asia, että jos pakkojäsenyyttä ei olisi, on aika vaikea miettiä, mihin rajataan yliopiston ylioppilaskunnan edun antaminen. Erillisen maksun antaminen pitäisi tietysti laissa määritellä esimerkiksi ylioppilaskuntien terveydenhuollon säätiöille, joita on aika monella yliopistopaikkakunnalla, ja mitä se sitten vaikuttaa yliopistolakiin? Pakkojäsenyys on tietysti yksinkertaisempi lainsäädännöllisesti. Itse myös vastustan kaikkia pakkojäsenyyksiä, mutta tietysti ylioppilaskunnat olivat aika tiiviisti sitä mieltä, että tätä ei saa romuttaa, että kaiken järjen mukaan näin täytyisi olla. (Ed. Tiuri: Ylioppilaskunnan johdon käsitys!) — Nimenomaan. Kuuntelimme vain ylioppilaskunnan johtoa, ehkä meidän olisi pitänyt jalkautua ja mennä ylioppilastalolle tai jonnekin muualle kuuntelemaan sitä toisenlaista kantaa asiasta.

Dosentuurista ja dosenttilaitoksesta. Tässähän todella valiokunta lisäsi lakiesitykseen dosentit heidän toimenkuvaansa kuuluvin perustein nimenomaan. Kun ajatellaan, että dosentit ovat opettajakuntaa yliopistoissa ja yliopisto varmasti seisoo tai kaatuu sen mukaan, minkä asteisia opettajia saadaan, katsoimme, että dosentit ovat kuitenkin sellainen henkilöryhmä yliopistoissa, joka on ulkopuolella töissä mutta antaa valtavan hienon työpanoksen yliopistoille. Jotta saamme hyviä opettajia, nimenomaan tämä asia lisättiin lakiin, ja olen vakuuttunut,

että se oli ihan oikein nyt, kun on kuunnellut valiokunnan työskentelyn jälkeen yliopiston opettajia.

Yksi asia, joka ei vielä ole aikaisemmissa puheenvuoroissa tullut esille, joka puhutti valiokuntaa aika paljon, on yliopistojen arviointi. Sehän on mahdottoman vaikea asia nimenomaan siltä osin, kuin se on itsearviointia. Monet lausunnonantajat ja asiantuntijat olivat sitä mieltä, että nykyinen systeemi, jossa lasketaan tohtorinhattuja ja maisterintutkintoja ei ole se oikea arviointijärjestelmä, ja sitä mieltähän valiokuntakin oli, että ei se saisi näin mennä. Mutta valitettavasti, jos ajatellaan yliopistojen rahoitusta, se on usein näistä asioista kiinni. Miten sitä sitten yliopistot muuttavat, se onkin tuhannen taalan kysymys.

Arvoisa puhemies! Vielä lopuksi harjoittelukouluista. Itse edustin sitä tiukkaa kantaa, että harjoittelukoulun tulee olla joka ainoalla korkeakoulupaikkakunnalla, kaupungissa, jossa opettajakorkeakoulutusta annetaan. Harjoittelukouluthan ovat olleet lievän murroksen ja sanoisinko myllerryksen kourissa, ja niitähän on jossakin vaiheessa ilmeisesti edellinen eduskunta puhuttanut niin, että on epäilty jopa niiden lakkauttamista ja siirtämistä kuntien hallintoon ja opetuspuoleen. Minä vastustan tätä ja toivon, että harjoittelukouluilla oman lainsäädäntönsä myötä on sama asema, joka tänä päivänäkin on, ja että joka ainoaan yliopistoon täytyy kuulua harjoittelukoulu. Se on ihan oikea foorumi, jossa opetusta ja harjoittelua annetaan.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Tulonen oli aivan oikeassa siinä, että lain yleinen henki ja myös lain kirjain on se, että yliopistojen itsehallinto vahvistuu. Mielestäni kuitenkin kahdessa kohdassa, joista toiseen ed. Tulonen viittasi, tämä lain henki ei toteudu.

Ensinnäkin olisi mielestäni ollut aiheellista se, että ne yliopistot, jotka haluavat itselleen omaa asetusta, olisivat voineet sen saada. Lakiin mielestäni olisi pitänyt kirjata se, että yliopiston niin halutessa sillä on oikeus omaan asetukseen.

Toinen koskee opiskelijaksi ottamista. Hallitus ja myös valiokunta oli sitä mieltä, että opiskelija voi ottaa samana lukuvuonna vastaan vain yhden korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan. Mielestäni on tärkeä asia se, että yliopistot itse päättävät omista opiskelijoistaan, enkä näe estettä sille, että yliopistot itse rajoittavat esimerkiksi tähän suuntaan opiskelua. Mutta pidän huonona sitä, että lakiin sisällytettiin kohta, jossa ikään kuin ylhäältä käsin lain hengen kanssa ristiriidassa rajoitetaan mahdollisuutta ottaa vastaan useampi opiskelupaikka, vaikka olen samaa mieltä siitä, että on tietenkin välttämätöntä taata opiskelupaikka mahdollisimman monelle. Tämä olisi pitänyt jättää korkeakoulujen itsensä tehtäväksi.

Ed. I h a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tulonen käsitteli pakkojäsenyyttä puheenvuorossaan ja se herättää tiettyjä haluja keskustellakin. Mielestäni se sopii huonosti nykyaikaan. Muistikuvani mukaan jossakin joskus sanottiin, että yliopistossa harjoittivat vapaat miehet vapaita tieteitä, ja tällaiseen vapaaseen laitokseen jokin pakko sopii kauhean huonosti. Oikeastaan vähän retorisesti voisi kysyä, eikö pakkojäsenyydestä saatavat edut, kuten terveydenhoito, olisi voitu jollakin muulla keinolla järjestää.

Sen sijaan ihmettelen myös sitä, että dosentteja ei alun perin otettu lakiin vaan vasta valiokunnassa äänestyksen jälkeen. Ed. Tulonen käsitteli asiaa, mutta ed. Ala-Harja sinänsä mainiossa esittelypuheenvuorossaan sanoi, että kun dosentit otettiin lakiin, se ei ollut hyvä päätös. Minulle jäi epäselväksi, minkä takia se ei ollut hyvä päätös. Dosentithan ovat jo vuosisatoja olleet yliopistoissa vaikuttavia persoonia ja opettajia ja käytännössä yliopistolle halpaa työvoimaa luennoitsijoina ja esimerkiksi väitöskirjojen vastaväittäjinä, joten ihmettelen, että he eivät olisi saaneet legitiimiä oikeutta olla edes yliopistolaissa.

Ed. I t ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tulonen mielestäni oikein arvioi pakkojäsenyyttä, miten järjestetään nämä tärkeät asiat: sosiaalihuolto, terveydenhuolto. Pakkojäsenyyttä on perusteltu sillä, että ylioppilaskunnat ovat julkisoikeudellisia yhteisöjä. Nyt kysymys kuuluu, mikä on julkisoikeudellinen yhteisö. Tässä nimenomaan on perusteltu: sellaiset yhdistykset, jotka huolehtivat sosiaaliturvasta, terveydenhuollosta ja hallinnosta. Nämä kaikkihan voitaisiin tietysti järjestellä monellakin eri tavalla, maksetaan terveydenhoitomaksu, maksetaan jokin asumismaksu, ja jollei näitä maksa, ei saa myöskään palveluita. Ei tämä sen kummempi juttu ole.

Näkisin kuitenkin tärkeäksi sen, että kun on pakkojäsenyys ja sitä varten maksetaan, pakkojäsenyysmaksu rajattaisiin näihin asioihin, koska muuten olemme aika loputtomassa suossa, jos

meillä on pakkojäsenyys — sanotaan, että se on julkisoikeudellinen yhteisö — ja jäsenmaksu voi mennä mihin tahansa. Juuri niin kuin sanoin, harmitti aikoinaan maksaa sellaista huonoa bisnestä, jota ylioppilaskunta harjoitti. Minusta meidän perustelumme eivät kestä tällaista eivätkä edes kovin laajaa yhteiskunnallista toimintaa. Tiettyihin opiskelijoiden sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyviin maksuihin nämä pitäisi silloin rajata. Silloin nämä perustelut kestävät, muuten eivät.

Ed. K o r t e n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Tulonen totesi näyttävän siltä kuin rehtorin erottaminen olisi tavoite. Tämä on täysin väärä tulkinta ainakin minun käyttämästäni puheenvuorosta. Erottaminen on aina poikkeustapaus. Siihen joudutaan yleensä vain silloin, kun yliopiston hallituksen ja rehtorin välillä vallitsee niin täydellinen luottamuspula, että se on vakava rasite yliopiston toiminnalle. Kyllä minusta silloin täytyisi olla selkeät säädökset, miten tästä kiusallisesta tilanteesta selvitään. Esitys erottamismahdollisuudesta tuli esille muun muassa Professoriliiton, Akavan ja Jyväskylän yliopiston asiantuntijalausunnoissa.

Ed. I s o h o o k a n a - A s u n m a a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On ehkä syytä täsmentää ed. Tuloselle harjoittelukoulusta se, että aikaisemmin käyty keskustelu oli todella hyvin konkreettista. Silloin ei ainoastaan esitetty epäilyjä siitä, että harjoittelukoulut lakkautettaisiin ja siirrettäisiin kunnallisen koulujärjestelmän osaksi, vaan peräti käsillä oli esityksiä tämän järjestelmän hävittämisestä. Olen hyvin iloinen siitä, että sivistysvaliokunta on tässäkin kohtaa kuten kautta linjan tehnyt yliopistolain käsittelyn yhteydessä erittäin perusteltuja muutoksia hallituksen esitykseen ja oikeastaan voi vilpittömästi kiittää sivistysvaliokuntaa lain käsittelystä.

Pakkojäsenyys on varmasti hyvin herkkä kysymys ja on tänä päivänä perusteluja löydettävissä hyvinkin sille, että enää ei pakkojäsenyyttä pitäisi vaatia, mutta toiselta puolen sillä on myös traditionsa ja täytyy vain jokaisen henkilökohtaisesti punnita, kumpi painaa päätöksenteon kohdalla enemmän.

En malta olla hiukan puuttumatta myös tähän dosenttikeskusteluun siten, että dosentit ovat, kuten ed. Ihamäki totesi, yliopistoille erittäin käyttökelpoista ainesta. Meillä on paljon yliopistojen ulkopuolella hyviä ja tieteellisesti päteviä tutkijoita, jotka voivat tulla dosenttijärjestelmän kautta yliopistoon opettamaan. Mutta toiselta puolen nyt, kun yliopistot itse saavat päättää dosenteista, on rehellisyyden nimissä todettava se, että dosenttijärjestelmä on muuttunut ja dosentiksi pääsee varsin löysin perustein. Monet yliopistot käyttävät dosentuureja vähän oman pr-politiikkansa kunnostamiseksi.

Ed. T u l o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tästä dosentuurista, oliko oikein ottaa se tänne yliopistolakiin, niin tuolla puheenvuorossani sanoin, kuten ed. Ihamäki totesi, että se on hyvä asia. Kyllähän se aika pieni asia loppujen lopuksi on, mutta sillä tuodaan semmoista hyvää nostetta yliopiston opettajakuntaan. Se oli sivistysvaliokunnan enemmistön päätös, ja todettiin se, että ei se välttämättä mitään ihan mitään hirveän suurta merkitse tälle yliopistolaille. Mutta jos meillä on mahdollisuutta jotenkin kohottaa opettajakuntaa, niin tämä on sellainen asia. Mutta se sitten rajattiin tähän.

Ed. Korteniemelle sanoisin, että en todellakaan henkilökohtaisesti ed. Korteniemeä tarkoittanut tästä negatiivisesta latauksesta, joka valitettavasti on ollut niin valiokunnassa kuin täälläkin, kauhea kimmoke siitä, miten saa rehtorin erotettua. Meidän pitäisi tietysti ajatella toisin päin, mutta ihmisten mieli on tietysti tämmöinen, että usein ne negatiiviset asiat pullahtavat ensimmäisinä esiin. Meidän täytyisi ajatella niin, että rehtori itse, sitten kun hän kokee, että nyt on työ tehty ja kaikki annettu, lähtee ja saadaan valita uusi.

Ed. V e h v i l ä i n e n : Hyvä puhemies! Tämä laki, joka meillä nyt on käsittelyssä, on erittäin huolellisesti valmisteltu ja myös minun mielestäni huolellisesti valiokunnassa käsitelty. Meillä meni koko tämä talvi, kun me tätä käsittelimme, asiantuntijoita kuulimme ja keskustelua sen jälkeen kävimme.

Täällä jo valiokunnan puheenjohtaja kertoi, mistä tässä on kysymys, eli 20 lakia laitettiin yhdeksi tai oikeastaan kahdeksi laiksi, eli laiksi yliopistolaista ja laiksi yliopistolain voimaantulosta, ja voimaantulohan on 1.8.1998. Eli kun jokaisella yliopistolla on ollut oma lakinsa ja nyt ne laitetaan yhteen, niin tämä on minun käsitykseni mukaan aiheuttanut sitä, että sekä tämän yliopistolain valmistelun aikana että myös nyt täällä eduskunnassa käsittelyn aikana tuolta yliopistomaailman piiristä on tullut aika paljonkin

epäilyksiä siitä, mitenkähän tämä mahtaa onnistua. Eli yliopistojen sisällä on totuttu siihen, että heidän asioistaan määritellään ja säädetään mahdollisimman tarkasti laissa ja nyt tulisi yksi laki. Eli tämä olisi aika suuri muutos.

Tästä edelleen siihen, tuleeko yksi asetus vai haluaisivatko tai saisivatko nämä yliopistot myös kukin oman asetuksensa. Jos muistan asiantuntijakeskustelua, niin se jakautui ehkä puolet ja puolet; ehkä vajaa puolet yliopistoista vaati sitä, että pitäisi olla oma asetus. Minä itse henkilökohtaisesti pidän sitä järkevänä, että mentiin suoraan siihen, että on vain yksi asetus. Minun mielestäni tässä asetusluonnoksessa, mitä olemme myös saaneet tutkailla, on riittävällä tavalla otettu huomioon muun muassa Helsingin yliopiston ja Åbo Akademin erikoisasema.

Ed. Laakso esitti asiasta vastakkaista näkökulmaa hetki sitten. Minun mielestäni se olisi ollut kaikista huonoin malli, kun hän sanoi, että yliopisto halutessaan olisi voinut saada oman asetuksensa. Minusta se olisi ollut aika huonoa lainsäädäntöä, että siihen olisi laitettu tällainen ns. haluklausuuli. Luulen, että siinä olisi käynyt niin, että jokainen yliopisto olisi ikään kuin varmuuden vuoksi varannut itselleen oikeuden siihen omaan asetukseen.

Edelleen en voi olla hiukan kummastelematta sitä, että kun yliopistojen piiristä toisaalta korostetaan hyvin voimakkaasti autonomiaa — se on tullut monissa asiantuntijapuheenvuoroissa esille — niin sitten toisaalta he ovat pelänneet sitä, että jos asioista ei säädellä lailla, silloin tapahtuisi jotakin huonoa. Minusta tämä on hiukan keskenään ristiriitaista.

Esille tulleessa kritiikissä yliopistojen puolelta on monessa kohtaa korostettu, että tämä laki ei takaisi riittävällä tavalla autonomiaa. Itse olen nähnyt sen niin, että takana on ollut huoli siitä, että opetusministeriön ja yliopistojen välillä käydään nämä tulosneuvottelut, joissa aika pitkälle määritellään peruslinjauksia. Ymmärrän tämänkin puolen, koska mielestäni yliopisto ei voi eristäytyä yhteiskunnasta, ja näen niin, että valtiovalta kuitenkin on maksajan roolissa hyvin pitkälle yliopistolaitoksen osalta. Minusta kyllä sillä tavalla tulosneuvottelutkin ovat aivan perusteltuja.

Yliopistolain yksityiskohdista voisi käydä hyvin pitkäänkin akateemista keskustelua. En sitä aio kovin monen pykälän osalta tehdä, mutta otan muutaman asian esille. Mielestäni yliopistolaissa on kaksi periaatteellisesti suurta kysymystä. Toinen on opiskelun maksuttomuus, joka on kaikkein tärkein, ja toinen kysymys mielestäni on opiskelupaikkojen rajoitus.

Ensinnäkin opiskelijapaikkojen rajoituksista eli 18 §:stä. Siinähän sanotaan, että yliopisto voi rajoittaa opiskelijoiden määrää. Opiskelija voi ottaa samana lukuvuonna vastaan vain yhden korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan. Mielestäni tämä on ristiriitaista siksi, että koska yliopisto ottaa opiskelijat, silloin olisi loogista, että myös yliopisto olisi se taho, joka itse rajoittaisi opiskelupaikkojen ottamista. Eli tämä lainsäädäntötason rajoitus tuntuu liioitellulta ottaen huomioon, että kyseessä ei kuitenkaan ole hirveän suuri määrä opiskelupaikkoja.

Itse asiassa ne asiantuntijat, jotka valiokunnassa olivat, kertoivat aika ristiriitaisiakin tietoja. Valiokunnan puheenjohtaja käytti arviota 2 000, mutta asiantuntijoista joku esitti, että 1 000, ja sitten tuli esille myös yliopistojen taholta, että tällaista tyhjäkäyntiä, tyhjiä paikkoja, ei käytännössä kuitenkaan ole ollenkaan. Tämä tarkoittaa sitä, että arviot liikkuvat 0:n ja 2 000:n välillä.

Mielestäni kysymys on erityisesti periaatteellinen, eli haluammeko rajoittaa lailla ahkeran ja lahjakkaan opiskeluhaluja. Eikö nykyään ja erityisesti tulevaisuudessa pitäisi kannustaa monialaisen opetuksen hakemiseen ja laaja-alaisiin tietoihin? Mutta jos opiskelurajoitus tämän mietinnön mukaisesti tehdään, se on minusta vastoin vapautta valita monialaisia opintoja. Kysymys myös kuuluu: Miksi haluamme säädellä kaikesta lailla, jopa rajoittaa opiskeluhaluja?

Mielestäni tämä on epäloogista myös siksi, että toisaalta me tässäkin talossa korostamme omaehtoisuuden merkitystä opiskelussa. Parin asiankohdan päästä on tänään kysymys pitkäaikaistyöttömien omaehtoisen koulutustuen aikaasaamisesta. Siinä korostetaan omaehtoisuutta, mutta tässä laissa halutaan toisaalta rajoittaa sitä. Sitä paitsi tämä rajoitus on tehty niin, että kielto koskee samaa vuotta. Minä ymmärrän sen niin, että seuraavana vuonna opiskelija voi kuitenkin ottaa vastaan toisen jos ei kolmannenkin opiskelupaikan. Silloinkin hän syö jonkun muun opiskelupaikkaa. Jos tämä kerran rajoitetaan, se olisi pitänyt tehdä niin, ettei ole näitä porsaanreikiä.

Itse näen niin, kuten myös vastalauseessa, jonka olen siltä osin allekirjoittanut, että sivuaineoikeuksien lisääminen ei ole riittävä toimenpide takaamaan opiskelijoiden mahdollisuutta saada haluamaansa opetusta, ja kuten jo on tullut esille, sivuaineopintoihin on budjetoitu 5 miljoonaa

markkaa. Muistaakseni ed. Hyssälä sanoi, että tämä on täysin riittämätön määrä.

Sitten 39 §, josta debatissa edellä oli jo hiukan, eli harjoittelukoulujen asema. Harjoittelukouluistahan on aikaisemmin säädetty erillislailla. Mielestäni siihen keskusteluun nähden, mitä ed. Isohookana-Asunmaa jo toi esille plus erillislaki, on ymmärrettävää, että opettajainkoulutuslaitosten piirissä on tunnettu syvää huolta tämän lakiesityksen muotoilusta. On hyvä, että tämä kohta myös sivistysvaliokunnassa parani. Itse olisin ollut vieläkin ehdottomamman muotoilun kannalla, mutta hyvä näin, että saimme edes tämän korjauksen aikaan.

Sitten opiskelun maksuttomuus eli suurin periaatteellinen kysymys. Valiokunnassa meitä keskustelutti myös se, että kun suomalaiset opiskelijat lähtevät ulkomaille opiskelemaan, he saattavat joutua maksamaan aika suuriakin lukukausimaksuja saadakseen tutkintoon johtavaa opetusta, mutta toisaalta, kun Suomeen tulee ulkomaalaisia opiskelijoita, he saavat meillä ilmaista opetusta kuten omatkin suomalaissyntyiset opiskelijat. Pohdiskelimme tätä asiaa, mutta meille myös hyvin selkeästi tuotiin esille, että emme voi tehdä tässä erottelua vaan opetuksen on oltava maksutonta.

Minusta oli hyvä, että valiokunta kuitenkin kirjasi omana kannanottonaan, että tulisi selvittää kansainvälisen opiskelijavaihdon epäselvyydet ja rahoitukseen liittyvät kysymykset. Minusta tämä ei ole aivan oikeudenmukaista enkä välttämättä voi nähdä sitä hyväksi. Jos nyt kärjistän, tämä ei ole oma keksimäni, mutta kuulin jossakin sellaisen kärjistyksen, että onko oikein, että suomalaiset veronmaksajat maksavat vaikka jonkun hyvätuloisesta amerikkalaisesta perheestä tulleen opiskelijan opinnot Suomessa, tarvitseeko meidän antaa "kehitysapua" amerikkalaiselle opiskelijalle. Tämä on siis kärjistys.

Lopuksi vielä seuraavasta asiasta, kun puhemies antoi luvan puhua, eli laista apulaisprofessoreiden ja professoreiden nimittämisestä. Seuraavassa pykäläkohdassahan on esitys, että nimitysoikeus siirretään presidentiltä yliopistoille ja korkeakouluille itselleen. Minusta se on aivan oikein eli tämä ei ole tasavallan presidentin asia. Mutta sitten on epäloogista, että toisaalta yliopistolakiin edelleen jää säännös siitä, että kanslerit nimittää tulevaisuudessa tai edelleenkin tasavallan presidentti. Minusta myös heidät tulisi nimittää yliopistojen omasta toimesta. Muistaakseni valiokunnassa tästä asiasta sanottiin, että kun valtiosääntöä uudistetaan, siinä samassa yhteydessä tämäkin asia korjataan. Tämä asia jää siltä osin hamaan tulevaisuuteen.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Kuulimme, että edustaja otti äsken kantaa tähän kysymykseen "yksi tai useampi asetus" ja arvosteli omaa kantaani, kun esitin, että yliopistolla niin halutessaan olisi oikeus omaan asetukseen. Muotoiluhan oli Professoriliiton esitys. Sen takana olivat myös monet korkeakoulut ja monet ylioppilaskunnat ja myöskin Ylioppilaskuntien liitto. Ajatuksenahan heillä oli se, että oma asetus parhaiten takaa nimenomaan laajan autonomian, eli he pelkäävät toisaalta sitä, että tällainen yksi asetus saattaa johtaa liian tiukkaan yhteen hallintomalliin, joka ei ota yliopistojen omia tarpeita riittävästi huomioon.

Mitä tulee vielä keskusteluun pakkojäsenyydestä, ed. Itälä, haluaisin mielenkiintoisena kuriositeettina kertoa teille, että kun selvitimme tätä asiaa 60-luvun lopussa ja 70-luvun alussa, kävi ilmi, että Kauppakorkeakoulusta erotettiin vasemmistolaisen toiminnan takia kaksi opiskelijaa. He menettivät sen tuloksena myöskin opiskeluoikeutensa. Toisesta muuten tuli myöhemmin Hämeen läänin maaherra. Silloin me pohdimme vakavasti sitä, pitäisikö asettaa todellakin sulku pakkojäsenyydelle. Mutta niin kauan kuin yhteiskunnallisia ja sosiaalisia ja terveydenhuoltotehtäviä ei esitetä hoidettavaksi jollakin muulla opiskelijoille edullisella tavalla, itse en voi olla kannattamassa minkäänlaista esitystä pakkojäsenyyden poistamiseksi, en ennen kuin tällaiset korvaavat ehdotukset on tehty.

Ed. T a h v a n a i n e n : Arvoisa puhemies! Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä ja sivistysvaliokuntaryhmä ovat pitäneet nyt käsiteltävänä olevaa yliopistolakia hyvänä. Siihen valiokunnassa tehdyt muutokset ovat parantaneet lain yksityiskohtia.

Tieteen ja tutkimuksen vapaus on ollut periaate, jonka pohjalta yliopistomaailmamme on toiminut. Yliopistojen itsemääräämisoikeuden lisääminen tähtää samaan tavoitteeseen. Nyt säädettävä yliopistolaki lisää yliopistojen itsehallintoa ja mahdollisuutta säädellä omaa toimintaansa. Opetusministeriön kanssa tehdyn tulossopimuksen mukaisesti yliopistot pyrkivät tutkintojen määrällisten ja laadullisten kriteerien tavoittamiseen.

Me elämme nyt tulosvastuun aikakautta. Näin ollen tulosvastuu on myös saapunut yliopistomaailmaan. Yliopiston tuloksien ja laadun

arviointi on tärkeä asia, mutta arviointiin liittyy kuitenkin vaikeuksia muun muassa sen suhteen, kuinka kunkin koulutus- ja tutkimusalan erityispiirteet voidaan huomioida. Onkin tärkeää huomioida, että tuloksia ja laatua mitattaessa yliopistojen erityisalat ja sen mukaiset tuloksentekomahdollisuudet punnitaan hyvin tarkkaan. Onhan selvää, että esimerkiksi lääketieteellistä alaa opiskelevat valmistuvat muita huomattavasti pidemmässä ajassa ja kaupalliset alat voivat saada kasvatustieteellistä enemmän ulkopuolista rahaa yliopistoilleen. Pelkkä tutkintojen määrä tai raha ei siis ohjaa korkeakoulujen toimintaa eikä myöskään takaa korkeaa laatua.

Myöskään perusopetuksen merkitystä ei saa unohtaa ns. huippuyliopistojen ja huippuyksiköiden ja soveltavan tutkimuksen merkityksen kasvaessa kaiken aikaa. Perustutkimuksen ja -opetuksen resurssit on turvattava niin hyvinä kuin huonoinakin aikoina, sillä yliopisto ei saa ajautua pelkäksi markkinavetoiseksi tutkimusautomaatiksi, joka yrittäjille tai muulle ulkomaailmalle tarjoaa rahasta omia palveluksiaan.

Opetuksen maksuttomuus on periaate, joka yliopistolaissa toteutuu, ja siitä meidän on kiittäminen sekä koko eduskuntaa että myöskin valmistelijoita. Sosialidemokraattien periaatteena on ollut, että perusopetuksen jälkeisenkin opetuksen on oltava maksutonta. Näin se tulee tulevaisuudessa olemaankin. Yliopistot eivät voi periä maksuja perusopetuksesta, mutta täydennys- ja lisäopetuksesta sen sijaan yliopisto voi asetuksen mukaisesti periä kohtuullisia maksuja.

Valiokunnassa keskusteltiin pitkään opetuksen maksuttomuuspykälästä, niin kuin täällä on käynyt ilmi. Monien asiantuntijoiden mielestä maksuttomuuspykälä oli liian kategorisesti sanottu. Tunnustankin, että joissakin tapauksissa, muun muassa yliopistojen uusien alojen rahoituksen suhteen, voi maksuttomuuspykälä olla melko tiukka. Näin ollen sillä puolella voi tulla ongelmia rahoituksen suhteen, ellei ulkopuolista rahoitusta ole saatavilla, mutta näiden tapausten vuoksi ei koko maksuttomuuspykälää voida muuttaa tai jättää säätämättä.

Ulkomaisten opiskelijoiden maksuista puhuttiin myös, kuten ed. Vehviläinen aiemmin jo toi esille. Siinä pidettiin epäoikeudenmukaisena juuri tilannetta, että suomalaiset opiskelijat joutuvat maksamaan ulkomailla lukukausimaksuja, mutta tänne tulevat ulkomaalaiset pääsevät ilmaiseksi opiskelemaan maamme yliopistoihin. Asiasta tehtiin ponsi, kuten valiokunnan mietinnöstä näkyy, mutta olen silti sitä mieltä, että meidän yliopistomaailmamme pahin uhka tai pahin epäkohta eivät ole ulkomaalaiset opiskelijat, vaan yliopistoilla on mahdollisuus valita itse omat opiskelijansa ja näin ollen myöskin päättää oman rahoituksensa käyttötarkoituksesta ja -kohteesta.

Jos lähtisimme perimään maksuja ulkomailta tulevilta opiskelijoilta, saattaisi käydä niin, ettei tänne tulisi yhtään ulkomaalaista sen vuoksi, että maamme ei muutenkaan ehkä pohjoisen sijaintinsa vuoksi ole hyvin houkutteleva, tai voi olla monia muita tekijöitä, jotka estäisivät muun muassa köyhempien ulkomailta tulevien opiskelijoiden mahdollisuuden opiskella täällä, jolloin antaisimme ns. kehitysapua esimerkiksi jollekin kehitysmaasta tulevalle opiskelijalle. Eli tämäkään ei ole näin yksisilmäinen asia kuin täällä on tullut esille. Mutta hyvä, että asia selvitellään.

Uuden yliopistolain voimaantulon jälkeen opiskelija voi ottaa vain yhden opiskelupaikan. Siitäkin on puhuttu paljon jo tässä salissa, ja mielestäni tämä päätös on aivan hyvä sillä perusteella, että useampi opiskelija saa tämän jälkeen samana vuonna opiskelupaikan ja opiskelijoille jää edelleenkin mahdollisuus ottaa myöhempinä vuosina toinen opiskelupaikka tai useampiakin opiskelupaikkoja muista yliopistoista tai tiedekunnista. Eli näillä näkymin kuitenkin mahdollisuus laaja-alaiseen opiskeluun tulee säilymään.

Mielestäni kuitenkin näiden opiskelupaikkojen määrää rajattaessa olemme ottaneet hyvin huomioon valiokunnan mietinnössä sen, että sivuaineopiskelumahdollisuutta ja mahdollisuutta laaja-alaiseen opiskeluun tulee tätä kautta laajentaa eli ei pelkästään niin, että varataan kokonainen opiskelupaikka jostakin yliopistosta vain tietyn sivuaineen vuoksi. Tässä asiassa onkin ollut ongelmia. Olen henkilökohtaisestikin asiaan törmännyt koettaessani opiskella Helsingin yliopistossa erityiskasvatuksen aineita ja kasvatustiedettä samaan aikaan Joensuussa. Tämä ei ole tähän mennessä ainakaan oikein hyvin onnistunut, joten paljon korjaamista kuitenkin on.

Opetusministeriö on tämän asian suhteen tehnytkin kehittämisprojektin, ja se on ihan positiivinen asia, ja määrärahoja sivuaineopiskeluun on lisätty. Toivon vain, että opiskelijoitten kannalta asia todellakin saadaan pikaisesti kuntoon ja joustava opiskelumahdollisuus eri yliopistoissa ja tiedekunnissa mahdollistuisi nykyistä paremmin.

Arvoisa puhemies! Suomessa on yliopistoja maamme väkilukuun verrattuna melko paljon, mutta kritiikistä huolimatta maakuntayliopistot

ovat korkean tason osaajia siinä missä muutkin, ns. huippuyliopistot. Kunkin yliopiston onkin erilaistuttava ja profiloiduttava omilla vahvuusaloillaan. Pohjois-Karjalassa metsäosaaminen on erittäin korkeatasoista. Lännempänä Tampereella tai Helsingissä voivat muut alat olla niitä, missä profiloidutaan.

Näin ollen alueelliset, maakunnalliset yliopistot ovat alueiden kehittämisen veturina hyvä elementti. Maakunnalliset yliopistot aktivoivat aluetta ja ovat aluekehitysvetureina; se on erittäin hyvä asia. Näin myös vireä ja monipuolinen opetuksen ja tutkimuksen toiminta säilyy maassamme ja nykyinen malli, yliopistolaki ja näin monta yliopistoa kuin meillä onkin, on erittäin hyvä tulevaisuuden Suomen tae.

Ed. Joenpalo merkitään läsnä olevaksi.

Opetusministeri H e i n o n e n : Arvoisa puhemies! Sivistysvaliokunta on hyvin perusteellisesti ja huolella perehtynyt nyt käsiteltävänä olevaan yliopistolainsäädäntöön ja nostanut myös lainsäädännöstä omassa mietinnössään esille keskeisiä kysymyksiä ja tehnyt esitykseen muutosesityksiä, jotka mielestäni kyllä sitä kokonaisuutta entisestään parantavat.

Sivistysvaliokunta nostaa esille muutamat selvitettävät kysymykset liittyen apulaisprofessorien tilanteeseen yliopistoissa. Myös ulkomaisissa yliopistoissa suoritettavien opintojen osalta maksullisuuteen liittyvien epäselvyyksien selvittämisen valiokunta on nostanut esille. Molemmat kysymykset ovat sen kaltaisia, että niitä noiden kannanottojen pohjalta opetusministeriö ryhtyy selvittämään.

Maksullisuuden ja siihen liittyvien epäselvyyksien osalta saattaa olla niin, että valiokunnassa on ollut mielessä myös ne tilanteet, jotka muun muassa Tarton yliopiston osalta ovat olleet aika paljonkin julkisuudessa. Niiden osalta voin todeta, että opetusministeriö on ollut jatkuvasti hyvin tiiviissä yhteydessä Viron opetusministeriöön ja myös Tarton yliopistoon. Siellä ongelmana ehkä ei ole niinkään maksun suuruus, vaan se menettelytapa, millä maksu kesken lukukautta on pantu toimeen. Mutta uskon, että neuvotteluissa päästään kyllä kaikkien näkökulmasta hyvään lopputulemaan.

Muutamaan yksittäiseen kysymykseen, jotka täälläkin ovat olleet keskustelussa, haluaisin ottaa kantaa.

Ensinnäkin oli kysymys siitä, että saman vuoden aikana olisi mahdollista ottaa vastaan ainoastaan yksi opiskelupaikka korkeakouluissa. Todellakin sen perusajatuksena ja taustalla on ollut se, että näin halutaan lisätä niiden opiskelijoiden määrää, jotka pääsevät korkeakouluopintoihin kiinni. On arvioitu, että noin 2 000 opiskelijaa tätä kautta vuosittain saisi opiskelupaikkansa nykyistä nopeammin, ja tämä on niin merkittävä määrä, että tästä syystä olemme katsoneet, että tämän kaltainen säännös lainsäädäntöön tulisi ottaa, tiedostaen samalla se, että periaatteellisella tasolla siinä on tietty ristiriita yliopiston autonomian ja sen johdosta, että yliopisto itse päättää opiskelijavalinnastaan.

Tämän periaatteen toteutuminen edellyttää myös sitä, että on luotava kattava opiskelijarekisteri, jotta voidaan seurata, että näin käytännössä tapahtuu, ja sekin on asia, joka joudutaan valtakunnallisesti toteuttamaan ja siinä mielessä tukee myös sitä, että tämä periaate yhtäläisesti kaikkia yliopistoja koskevana lainsäädäntöön kirjataan.

Sivuaineopintojen avulla todellakin on tarkoitus turvata se, että opiskelijalla on kuitenkin mahdollisuus ottaa oppiaineita myös muista tiedekunnista tai yliopistoista, ja tietysti seuraavina vuosina on mahdollista hakeutua suorittamaan toistakin tutkintoa niiden, jotka näin haluavat tehdä.

Toiseksi täällä on käyty keskustelua aika paljon rehtorin asemasta. Sen osalta rehtorin asema on viimeisten vuosien aikana ollut aika isojen muutospaineiden alla johtuen siitä, että yliopistojen oman autonomian piiri on laajentunut, ja silloin kun oma vapaus ja päätösvalta on kasvanut, myös tietysti muodot, joilla vastuuta kannetaan, nousevat entistä keskeisemmiksi. Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Kirsti Ala-Harja täällä totesikin, että Oecd on Suomen korkeakoulupolitiikan tutkinnassa kiinnittänyt rehtorin heikohkoon asemaan huomiota. Oecd-tutkijat näkivät ongelmalliseksi yliopistojen omassa päätöksenteossa, että rehtoreiden asema ei ole riittävän vahva, ja toimikauden määrittelyn kautta osaltaan on pyritty siihen, että rehtorin asema ja mahdollisuus kantaa vastuuta olisi vahvempi.

Niistä kysymyksistä, joista valiokunnassa käytiin keskustelua, kokonaisuuden näkökulmasta merkittävimpänä näen ratkaisun siitä, että yliopistoja koskee jatkossa ainoastaan yksi asetus. Näen sen perusteltuna ratkaisuna nimenomaan lähtien yliopistojen autonomian, it-

sehallinnollisen aseman tukemisesta. Jos nimittäin lähdetään miettimään, mitä asetuksissa kunkin yliopiston osalta säädettäisiin, jos tehtäisiin kullekin yliopistolle omat asetuksensa, niin se tarkoittaisi sitä, että niihin sisällytettäisiin yksityiskohtaisempia säännöksiä kunkin yliopiston osalta, mikä tarkoittaisi sitä, että yliopiston autonomia kaventuisi niiden säädösten kautta. Kun säädetään yksi puiteasetus, se tulee olemaan selvästi yleisemmällä tasolla ja tätä kautta kunnioittamaan vahvemmin yliopistojen itsehallintoa.

Ymmärrän, että lainsäädännön tasolla halutaan säätää asioita ja toisaalta yliopistojen päätöksenteon tasolla, mutta itsehallinnon näkökulmasta asetustaso on mielestäni kaikkein ongelmallisin. Siinä mielessä olen hyvin iloinen siitä, että valiokunta päätyi siihen, että yhden asetuksen tietä edettäisiin.

Sitten täällä on käyty keskustelua dosenttien asemasta. Kuten ed. Isohookana-Asunmaa totesi, dosenttijärjestelmä on jonkin verran vuosien saatossa muuttunut. Se ei välttämättä kaikilta osin ole ehkä saman kaltainen ja samoissa motiiveissa toimiva järjestelmä kuin joskus aikaisemmin. Syy, miksi hallituksen esityksessä ei ollut mainintaa erikseen dosenteista, on, että ensiksikin tietysti halusimme noudattaa periaatetta, että sen kaltaisista asioista, joista ei välttämättä lainsäädännössä tarvitse sanoa, ei myöskään lainsäädännössä sanottaisi. Dosentuuriasia nähtiin nimenomaan sen kaltaiseksi.

Toisaalta nähtiin, että kun yliopiston muustakaan henkilöstöstä, esimerkiksi lehtoreista, assistenteista tai yliassistenteista, joiden suhde yliopistoyhteyteen on huomattavasti tiiviimpi kuin dosenttien, ei myöskään tässä lainsäädännössä johdonmukaisesti määritellä mitään, niin näimme hiukan ongelmalliseksi sen, että dosenteista tässä yhteydessä sanottaisiin. En usko, että se, että pykälä on valiokunnassa esitykseen lisätty, tulee muuttamaan miltään osin tilannetta. En usko myöskään, että jos se olisi sieltä ollut poissa, se olisi mitään käytännön elämässä muuttanut. Siinä mielessä pykälä siellä varmasti mahtuu olemaan.

Lopuksi ed. Isohookana-Asunmaan esittämään historiaan siitä, mikä tilanne on ollut harjoittelukoulujen osalta aikaisemmin, haluan vain todeta, että opetusministeriössä ei ole tällä hetkellä mitään suunnitelmia muuttaa harjoittelukoulujen asemaa, ei niiden ylläpidon osalta eikä myöskään siltä osin, miten niitä opetusharjoittelun välineinä käytetään. Kuitenkin tältä osin mielestäni valiokunnan sanamuoto on hyvä myös siinä mielessä, että se jättää yliopistoille päätösvallan siitä, miten ne näkevät järkeväksi harjoittelukouluja ja opettajien harjoittelutyötä kehittää.

Ed. I h a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluan puuttua dosenttikysymykseen vielä kerran. Ministeri Heinonen perusteli aika hyvin näkemyksen, minkä takia dosenttikysymystä ei ollut alunperin hallituksen esityksessä. Puolensa ja puolensa tietysti tällä asialla on, mutta dosentuurin vuosisataisen historian takia pidän kuitenkin tärkeänä, että dosentit tämmöisen maininnan lakiin saavat. Myönnän sen ministeri Heinosen esille ottaman asian, että dosenttijärjestelmä on viime aikoina muuttunut ja jopa väljähtynyt. Dosenteiksi kutsuminen on saanut tiettyä väljyyttä ja maakunnallinen yliopisto on hakenut jopa imagoa tai mainosta sillä, että se on nimennyt kohtalaisen vähin tieteellisin ansioin jonkun julkkishenkilön dosentiksi. Tästähän meillä on viime aikoina vaikka kuinka paljon esimerkkejä.

Ed. V e h v i l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Hyvä puhemies! Ensinnäkin oli hyvä kuulla ministerin mielipide harjoittelukouluasiasta, se luonee hyvää varmuutta opettajankoulutuslaitoksiin.

Puuttuisin vielä opiskelupaikkojen rajoituskysymykseen. Edellä ministeri myös myönsi heikkouden, että periaatteellisesti ei ole aivan täysin kestävä tämä ratkaisu, mitä tässä ollaan säätämässä. Taisitte sanoa niin, että käytännössä on vaikea nähdä, miten yliopisto voisi omasta toimestaan tehdä tätä rajoitusta. Mutta eikö voisi samalla tavalla kysyä, kun ei ole yhtenäistä rekisteriä kaikkien yliopistojen ja korkeakoulujen kesken, miten voidaan varmistaa, että jotkut tiedonhaluiset opiskelijat noudattavat tätä lakia, etteivät he tee ikään kuin piilokaksoispaikkajärjestelmää? Jos he hakevat vaikka opintolainaa, niin siinä ehkä kysytään yhtä yliopistoa, missä on kirjoilla, mutta eihän sitäkään voida täysin sulkea pois, ettei tätä tekisi salassa.

Ed. T u l o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli ihan hyvä asia, että opetusministeri selkeästi kertoi kantansa ja hallituksen kannan harjoittelukouluista, koska se on aiheuttanut myös valiokunnassa ja valiokunnan ulkopuolella epätietoisuutta, mitä mieltä asiasta ollaan.

Toinen asia on myös kiitoksen asia, eli Tarton yliopiston menettely. On erittäin hyvä asia, että opetusministeri pitää maamme opiskelijoista näin huolta, se on arvokas asia. Kysyisin kuitenkin ministeriltä yliopistolain ulkopuolelta: Mikä on ministerin mielipide, miten tämä asia loppujen lopuksi päättyy? Ovatko meidän opiskelijamme kuitenkin menettelytavaltaan maksajan puolella?

Ed. Tahvanainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluaisin kysyä ministeriltä, tuleeko opiskelijarekisteristä saman tyyppinen kuin nykyisin keskiasteella ammatillisiin opintoihin hakeutuessa. Siellä myös voi ottaa vain yhden opiskelupaikan vastaan, ja se on ollut aivan hyvä järjestelmä.

Toinen asia: Kun hakuaika tiedekuntiin eri ylipistoissa on erilainen, mikä tulee olemaan viimeinen päivä, milloin voi valita opiskelupaikkansa? Tuleeko eri yliopistoille jokin tietty aika, jolloin hakeudutaan tiedekuntiin, eli tuleeko pääsykokeisiin jotakin yhdenmukaistumista?

Opetusministeri Heinonen: Arvoisa puhemies! Pääsykokeiden ja niiden aikataulujen osalta tietysti on niin, että sekin on asia, joka kuuluu yliopistojen autonomian piiriin, mutta olemme käyneet yliopistojen kanssa ja myös yhdessä ammattikorkeakoulujen kanssa sen kaltaista keskustelua, jossa voisimme sopia yhdessä siitä, että hakuaikataulut jaksotettaisiin niin, että se antaisi myös opiskelijalle paremman mahdollisuuden hahmottaa sitä, mihin hän menee opiskelemaan. Sitä kautta myös helpotettaisiin tätä tilannetta eikä houkutus tavallaan varmuuden vuoksi hakea kahteen paikkaan olisi niin vahva kuin se on tänä päivänä. Uskon, että noissa neuvotteluissa päästään yhteiseen lopputulemaan, jolloin kyetään yhtenäistämään hakuaikatauluja. Mutta neuvottelut ovat vielä sillä tavalla kesken, ettei mitään päivämäärää tässä vaiheessa voi sanoa.

Rekisterin luomisen osalta voi sanoa, että sen on tarkoitus olla tiedonsaantiin liittyvä. Tämän kaltaista rekisteriä esitti itse asiassa opiskelijavalintoja selvittänyt selvitysmies jo tasan kaksi vuotta sitten. Samassa yhteydessä hän esitti myös yhden opiskelupaikan mahdollisuutta. Rekisteriä on nyt lähdetty luomaan ja sitä ollaan tekemässä hyvässä yhteistyössä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa. Rekisterin luonne tulee tiedonsaannin osalta olemaan saman kaltainen kuin tänä päivänä ammatillisessa koulutuksessa on käytössä.

Kysymys suomalaisten opiskelijoiden asemasta ulkomailla ja erityisesti Tarton yliopiston osalta on sellainen, että jokaisella maalla on luonnollisesti oikeus päättää itse omasta yliopistolaitoksestaan ja myös siihen liittyvistä maksuista, jos kansainvälisillä sopimuksilla ei ole toisin sovittu. Näin on Viron osalta tilanne. Totta kai he päättävät kansallisesti siitä, minkälaisia maksuja peritään. Ongelma asiassa on ollut enemmänkin se, että päätös tietyn maksun toimeenpanosta on tullut kesken lukuvuoden opiskelijoille ja opiskelijat itse tulkitsevat tilannetta niin, että he ovat tehneet yliopiston kanssa opiskelijaksi tullessaan tietynlaisen sopimuksen siitä, millä edellytyksillä he voivat yliopistossa opiskella. Nyt he kokevat, että on tapahtunut tämän kaltainen sopimusrikko.

Suomen hintatasoon suhteutettuna opiskelijamaksun suuruus ei ole kovin suuri, joten siinä mielessä se ei ole keskeinen ongelma. Ongelma on enemmänkin menettelytapakysymys. Asiaa on todellakin jatkuvasti valmisteltu ja itse vierailen Virossa vielä elokuussa, jolloin uskon, että asiaa voidaan keskustella eteenpäin.

Ed. Tiuri: Arvoisa puhemies! Yliopistot ja korkeakoulut esittävät tietoyhteiskunnassa hyvin ratkaisevaa osaa yhteiskunnan kehityksessä. Sivistysvaliokunnan mietinnössä todetaan, että yliopistojen tehtävät yhteiskunnassa eivät ole kovin selviä. Kyllä ne minusta ovat yhtä selviä kuin ennenkin. Aikoinaan yliopistojen tehtävä oli kouluttaa valtiolle virkamiehiä, pappeja, tuomareita ja muita. Nyt yliopistojen tehtävä on pitää huolta tietoyhteiskunnan kehittämisestä.

Siinä suhteessa vähän herättää epäilyksiä sivistysvaliokunnan teksti jostakin sivistysyliopistoista. Minä olen aina vähän epäluuloisesti suhtautunut tuohon sanaan, koska olen ymmärtänyt, että nämä, jotka sivistysyliopistosta puhuvat, eivät laske esimerkiksi tekniikkaa sivistykseksi. Varmaan tässä on vähän sama tilanne, koska tässä todetaan, että yliopistolaitos on kuitenkin ollut keskeinen instituutio aikaisempien syvällisten muutosten ja niiden yhteiskunnallisten ja kulttuuristen seurausten hallitsemisessa. Kyllä yliopisto on nyt entistä enemmän keskeinen instituutio syvällisten muutosten aikaansaamisessa, ja niitähän tällä hetkellä eniten tuottaa juuri luonnontieteen ja tekniikan kehitys. Sivistysyliopisto pitäisi viimeinkin määritellä, onko se

todellinen sivistys vai onko se vain kapea alue sivistyksestä.

Toinen asia, johon jo on kiinnitetty huomiota, on maksuttomuus. Minusta on aivan kummallista, että lakiin pannaan teksti, että jokin on maksutonta. Missään tapauksessa tulevaisuudessa ei voida tästä pitää kiinni johtuen siitä, että meille tulee niin paljon ulkomaalaisia opiskelijoita. Täällä sanottiin, että Suomeen pitää houkutella ulkomaalaisia opiskelijoita, että siitä syystä on maksutonta, joku väitti. Sehän ei pidä lainkaan paikkaansa. Meillä on jo aloja, joihin helposti tulee tungosta, esimerkiksi arkkitehtuuri, jolla on ollut aina kiinnostusta ulkomailla. Nyt tietoliikenne alkaa olla sellainen, johon kiinalaisia ja muita olisi vaikka kuinka paljon tulossa, ja miksei puunjalostusalue, joka Suomessa on pisimmällä.

Minusta tuntuu että sekä hallituksen että sivistysvaliokunnan olisi korkea aika ruveta miettimään, miten kansainvälistyvässä maailmassa korkeakoulut hoitavat ulkomaalaiset opiskelijat, koska heitä tulee. Täytyykö heille varata kiintiö vai voivatko yliopistot sanoa, ettei heitä oteta, kun heistä ei kukaan mitään maksa? Minusta olisikin parasta, että jätettäisiin pois tällainen sanonta ja todettaisiin, että korkeakouluissa on lukukausimaksu käytännössä. Se voidaan opintotuella tai vastaavalla korvata, niin että opiskelijoiden ei tarvitse sitä maksaa, jos niin katsotaan. Tosin nyt hyvin monissa Euroopan maissa on jo katsottu, että pieni omavastuu pitää olla opiskelussakin ja se voisi tehdä aivan hyvää.

Lukukausimaksulla voitaisiin myös järjestää se, että voi opiskella useammassa korkeakoulussa yhtä aikaa. Esimerkiksi silloin opiskelija voisi jakaa lukukausimaksun siinä suhteessa kuin hän haluaa opiskella eri korkeakouluissa, ja nämä vastaavasti saisivat korvausta valtion budjeteissa, kun nähdään, kuinka paljon siellä todella opiskelua on. Nykyinen systeemi, jossa teoriassa voi opiskella toisessa korkeakoulussa joitakin aineita, ei ole kovin hyvä, koska käytännössä se ei tahdo onnistua varsinkaan nyt, kun niistä ei helposti saa yliopisto mitään korvausta.

Perusvikahan on se, että meillä on aivan liian monta yliopistoa. Niitä pitäisi yhdistää. Kauppakorkeakouluja ja teknisiä korkeakouluja voitaisiin yhdistää, samoin teknisiä korkeakouluja ja yliopistoja Tampereella ja muualla niin, että saataisiin vähemmän yliopistoja, jolloin opiskelijoillakin olisi parempi mahdollisuus valita eri aineita ja puhuttaisiin todellisista yliopistoista eikä vain erikoisyliopistoista, niin kuin nyt.

Yliopistojen hallinnosta esityksessä on vähän kummallisia määrityksiä, kun määritellään mitä eri ryhmiä siellä on ja että millään ryhmällä ei saa olla enemmistöä tai puoltakaan — tai miten se oli määritelty — hallintoelimestä. Kun katsoo, miten ulkomailla on hoidettu asioita, niin siellä on kyllä aika vapaamielistä. Siellä yleensä on päteviä asiantuntijoita enemmistö hallituksissa. Nyt voidaan sanoa, että tietenkin korkeakoulun muu henkilökunta ja opiskelijatkin ovat päteviä. Kyllä he varmaan ovat määrätyissä asioissa päteviä, mutta korkeakoulun hallinnon kyllä nykyään pitäisi muistuttaa jonkin verran jo yrityksen hallintoa niin kuin esimerkiksi Tanskassa on määritelty. Siellä korkeakoulun johtoa edustavat jäsenet ovat hallituksessa. Niinhän ne ovat yrityksessäkin. Esimerkiksi tiedekuntien dekaanien pitäisi olla hallituksessa, muuten korkeakoulua on aika vaikea hallita.

On muunkinlaisia malleja. Ruotsissa näkyy hallitus määräävän aika paljon, keitä korkeakoulujen hallituksessa on. Kun nyt on kuullut, mitä Ruotsin hallitus päättää esimerkiksi ydinvoimasta, niin varmaan siellä korkeakoulutkin ovat hätää kärsimässä sellaisen hallituksen kanssa.

Sitten laissa on määritelty rehtorin toimikausi. Se on minusta jo aika pitkälle menevää korkeakoulujen autonomian rajoittamista, että rehtorin toimikausi pitää laissa määritellä. Kyllä kai järkevät korkeakoulut ymmärtävät, että rehtorille pitää antaa riittävä toimikausi. Vielä hullumpaa on, kun joku täällä vaati, että voidaan laissa määritellä, miten rehtori erotetaan. Jos nyt sivistysyliopistosta puhutaan yleensä, niin kai nyt rehtoriksi valitaan niin sivistyneitä ihmisiä, ettei heitä tarvitse kesken kaiken ryhtyä erottamaan. Siinä suhteessa minusta kunnallispolitiikka on todella kaukana korkeakoulujen hallinnosta. Kunnanjohtajaksi varmaan voidaan valita henkilö, josta täytyy päästä eroon mahdollisimman nopeasti jossakin vaiheessa, mutta tuskin korkeakoulun rehtoriksi.

Ulkopuolisia henkilöitä onneksi Suomessakin nyt hyväksytään korkeakouluihin. Esimerkiksi Teknillisessä korkeakoulussa, niin kauan kuin minä siellä olin, 20 vuotta toimin siellä, yritimme saada sellaista sääntöä aikaan, että ulkopuolisia voitaisiin myös hallitukseen valita, mutta nyt se vasta näyttää onnistuvan.

Sivistysvaliokunta on kuitenkin tehnyt erittäin hyvän korjauksen, kun se on tieteellistä päte-

vyyttä vaativilta elimiltä poistanut sen vaatimuksen, että sielläkään ei saa olla enemmistönä tieteellinen pätevyys.

Kun Suomen korkeakoululaitosta kehitetään, niin toivoisin tosiaan, että vaikka laissa nyt on mainittu korkeakoulut, niitä siitä huolimatta voitaisiin järkevällä tavalla saada yhtymään. Ehkä siinä suhteessa on parempi, ettei joka korkeakoululla ole omaa asetusta, koska silloin ei ainakaan sillä tavalla ole jo eriytetty niitä niin, ettei korkeakoulujen yhtyminen olisi mahdollista. Meillä on kuitenkin aivan liian paljon näitä pieniä erillisiä korkeakouluja, muun muassa kauppakorkeakoulu erikseen, vaikka teknilliset korkeakoulut ja kauppakorkeakoulut voisivat aivan hyvin toimia yhdessä. Historiallinen kehitys tietenkin on aiheuttanut sen, että ne haluavat nykyään olla itsenäisiä.

Lopuksi ihmettelisin vielä, millä perusteella lakiin on määritelty korkeakoulujen luettelo. Se menee aakkosjärjestyksessä yliopistojen kohdalla, mutta sitten tulevat teknilliset korkeakoulut aakkosjärjestyksessä ja sitten kauppakorkeakoulut ja taidekorkeakoulut. Kai tasapuolisuus olisi vaatinut, että kaikki pannaan aakkosjärjestykseen.

Ed. T a h v a n a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Onneksi täällä on myös valistuneempia kokoomuslaisia kuin ed. Tiuri tässä juuri käyttämässään puheenvuorossa. Hän kysyi, mitä on sivistys. Mielestäni sivistys on jopa sitä, että kehitysvammainen lapsi osaa sitoa kengännauhansa, joten se on hyvin laaja käsite.

Sitten hän viittasi siihen, ettei yliopiston tulisi olla maksutonta. Olen täysin eri mieltä, ed. Tiuri, kanssanne siitä asiasta. Yliopistojen perusopetuksen täytyy olla maksutonta ja yliopistojen tehtävä on itse kyetä etsimään lisärahoitusta näihin ns. huippukehittämisasioihinsa ja pyrkiä kehittämään toimintaansa myös muulla tavoin.

Ulkomaalaisia ei houkutella tänne maksuttomuudella, mutta tasavertaisuuden periaatteen vuoksi ulkomaalaisille emme voi säätää maksuja, etenkään Euroopan unionin jäsenille. Jo Euroopan unionin säädökset kieltävät sen. Euroopan unionin kansalaisten täytyy olla keskenään tasavertaisia.

Yliopistoja tulisi yhdentää, väititte myös näin. Mielestäni maakuntayliopistot ovat meillä rikkautena ja vahvuutena tässä yliopistoverkostossa ja näitä ei tule lähteä vähentämään. Jos haluatte lisätä sitä kehitystä, että maakunnissa eivät mene sivistys ja tiede eteenpäin, niin silloin toki pitäisi yliopistoja vähentää. Valinnanmahdollisuus ei myöskään tätä kautta minun mielestäni lisääntyisi.

Ed. A l a - H a r j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Selvyyden vuoksi täytyy sanoa kokoomuslaisena kansanedustajana, että kokoomus on kyllä taistellut lukukausimaksuja vastaan niin kauan kun olen eduskunnassa ollut. Edelleen tässä laissa maksuttomuus on toteutunut ja olen siitä iloinen.

Oman ryhmäni jäsen ed. Tiuri sanoi, että pitäisi olla jokin omavastuu. Olen samaa mieltä, ja kyllä nykyisillä opiskelijoilla tulee omavastuuta, koska heille tulee aika paljon kustannuksia kaikesta muusta oppikirjojen hankinnasta ym. monistamiskuluista, joten omavastuuosuutta kyllä kertyy monia satoja markkoja kuukaudessa.

Mitä tulee yliopistojen vähentämiseen tai miten tämän nyt sanoisi, niin minusta sivistysvaliokunta otti tähän kantaa sillä tavalla, että yliopistojen täytyy verkostoitua ja käyttää niitä vahvuuksia, mitä kullakin yliopistolla on, verkostoitua ja sitä kautta parantaa sitä yhteistyötä.

Mitä tulee ulkomaalaisiin, niin olen kyllä huolissani siitä, kun kuulin, että esimerkiksi Teknillisellä korkeakoululla on yksi valintapiste Pekingissä. Pekingissä käydessäni kysyin, saavatko suomalaiset opiskelijat opiskella siellä maksutta. Eivät saa. Senpä takia minusta kyllä korkeakoulujen täytyisi katsoa, kuinka paljon he ottavat tänne ulkomaalaisia, ettei se tule uhkaksi meidän omille opiskelijoillemme. Tietysti on hyvä, että me saamme hyviä opiskelijoita ulkomailta, mutta vetoan vielä valiokunnan tekemään ponteen ja toivon, että se johtaa sellaiseen tulokseen, että suomalaisten opiskelijoiden asema ulkomailla ei käy kestämättömäksi.

Ed. V i i t a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ei saisi provosoitua, kun provosoidaan, mutta jostain kumman syystä tästä lukukausimaksuasiasta minäkin provosoiduin.

Toivon todellakin, ettei kaikkien kokoomuslaisten linja ole ed. Tiurin linjan kaltainen, joka tarkoittaa sitä, että markkinavoimat voisivat täysin vapaasti myllertää myös koulutuksessa, joka mielestäni on juuri se alue, missä nimenomaan markkinavoimien temmellystä ei nykyisin eikä koskaan tulevaisuudessakaan kaivata.

Ed. Tiuri sanoi, että ei pitäisi kirjata lakiin oikeutta opintojen maksuttomuuteen. Päinvastoin kuin hän sanoo, minusta se on täysin välttä-

mätöntä, että tämän kaltainen asia kirjataan lakiin. Se on tasa-arvoisen yhteiskunnan perusta ja on selvää, että laintasoisella säädöksellä on asia voitava varmistaa. Minun mielestäni kyseessä on aivan eri tyyppinen asia kuin se, kirjataanko lakiin esimerkiksi jotakin rehtorin virkakaudesta tai muuta. Ne ovat tähän asiaan verrattuna niin vähäpätöisiä asioita, että niistä varmasti joustoa löytyisikin, mutta jokin lukukausimaksutyyppinen asia tai opetuksen maksuttomuus on kovin tärkeä asia.

Ihan lyhyesti vielä oppilaitosten yhdistymisestä. Kyllä minäkin olisin lähinnä sitä mieltä, että ennen kuin rupeamme täältä talosta antamaan sitä viestiä, että keskusjohtoisesti ruvetkaa yhdistymään ja yhdistetään yliopistot, niin ehkä kannattaisi pikemminkin juuri kiinnittää huomiota opistojen väliseen yhteistyöhön ja sen kehittämiseen, sillä halukkuutta varmasti löytyy.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuuntelen aina mielenkiinnolla ed. Tiurin puheenvuoroja, vaikkakaan 75 prosenttiin asioista en voi yhtyä. Tällä kertaa hän toi mielenkiintoisen asian ulkomaalaisten opiskelijoiden osalta esiin. Heitähän tulee nykyisin pilvin pimein Suomeen ja erityisesti, näin on kerrottu, Kiinasta ja Venäjältä. Vaikka olen ehdottoman maksuttomuuden kannalla sikäli kuin Euroopan unionin maista on kysymys ja suomalaisista tietenkin, niin on harkittavissa, onko esimerkiksi Kiinasta ja Venäjältäkin tulevien opiskelijoiden todellisena päämääränä jossain määrin teollisuusvakoilu juuri niillä tekniikan erityisaloilla, mitä ed. Tiurin puheessa tuli esiin. Monissa maissa rahastetaan. Muun muassa suomalaiset opiskelijat Tartossa, Virossa, ovat joutuneet kärsimään, kun hinnat nousevat milloin milläkin perusteella.

Minua on myös vaivannut ed. Tiurin esille tuoma sana sivistysyliopisto, koska tekniikan ja kauppatieteen alat ovat samalla lailla osa sivistysyliopistoa ja niitä pitää myös tarkoittaa. Eräs ääri-ihminen näillä alueilla, sivistysyliopistoihminen, on todennut, että diplomi-insinöörit suunnittelevat tuoleja, jotta humanisti voisi niillä istua. Se on minusta aika lailla syrjivää puhetapaa.

Vielä olisin kajonnut kunnanjohtajan määräaikaisuuteen, koska siinä virassa aikanaan olin ja olin määräämättömäksi ajaksi valittu. Määräaikaisuudella on erinomaisen hyvät puolet, mutta kunnanjohtajien kohdalla siinä on se paha puoli, että vähitellen kunnanjohtajien viroista tulee poliitikon virkoja, ei niinkään karriäärivirkamiesten toimia.

Ed. I h a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tahvanaiselle haluaisin ystävällisesti huomauttaa, että ed. Tiuri on kohtalaisen valistunut mies kaikkien mittareiden mukaan, vaikka hänellä onkin eri näkemys maksuttomuudesta.

Ed. Ala-Harjaan yhdyn siinä, että pitäisi olla yhdenvertaiset mahdollisuudet myöskin suomalaisilla opiskelijoilla opiskella ulkomaisissa yliopistoissa. Jos täällä on jokin maksuttomuusperiaate, sen pitäisi olla myöskin Kiinassa. Korkeakoulupaikkoja ei riitä kaikille ja kilpailu opiskelupaikoista on aika ankaraa nyt Suomessa.

Mitä tulee siihen, onko korkeakouluja liikaa ja onko voimat hajautettu, kun vuosien kuluessa on perustettu esimerkiksi maakunnallisia yliopistoja, tässähän näkökulma ratkaisee. Vanhojen yliopistojen kannalta tieteiden harjoittamisen ja opetuksen hajautus ja myös sitä myöten rahojen hajautus on ollut yliopistoille huono ratkaisu. Maakuntien kannalta tilanne on toinen. Korkeakoulut ovat osoittautuneet paljolti maakunnallisen kehityksen vetureiksi. Vanhojen yliopistojen näkemys on ollut selvästi sisäänlämpiävämpi, ja maakunnalliset korkeakoulut ovat omalla toiminnallaan eli alueiden kehittämisellään lunastaneet paikkansa.

Ed. T y k k y l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastauspuheenvuorona ed. Tiurille: Arvostan hänen tiede- ja korkeakoulupolitiikan tuntemustaan. Vuosien varrella olen saanut oppia tuntemaan, että hän on asiantuntija monessa asiassa. Yhdyn Teknisen korkeakoulun aseman turvaamiseen mutta sen sijaan totean, että en ole samaa mieltä nytkään siitä, että maakunnissa olevia yliopistoja tulisi lakkauttaa. Ne ovat voimavara maakunnille, erilaisille suurille kaupungeille kuten omalle kaupungilleni Kuopiolle. Yliopiston kautta olemme voineet lisätä kansainvälisyyttä ja myös kehittää omalta osaltaan kaupungin muita toimintoja.

Jos sen sijaan ajatellaan, että meidän pitäisi yhdistää yliopistojen ja korkeakoulujen hallintoasioita, niin voitaisiin tehdä Helsingissä, Turussa ja Vaasassa. Siihen saattaisi olla jonkinlaisia mahdollisuuksia, mutta jos kysytään vaasalaisilta, he voivat olla asiasta eri mieltä.

Mitä tulee lukukausimaksujen poistamiseen, olen hyvin iloinen, että näin on onnistuttu valiokunnassa. Tällähän turvataan vähävaraisille

opiskelijoille mahdollisuus tasa-arvoiseen opiskeluun.

Ed. Tiuri (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kansanedustajat eivät ehkä ihan tarkkaan kuunnelleet, mitä sanoin, pelästyivät muuten sitä puhetta ilmeisesti. Edustajat Tahvanainen, Ihamäki ja Tykkyläinen puhuivat maakuntakorkeakoulujen puolesta. Minä en niitä millään lailla halunnut lopettaa vaan nimenomaan puhuin korkeakoulujen yhdistämisestä. Samalla paikkakunnalla olevien korkeakoulujen toimiminen erikseen ei ainakaan opiskelijoiden kannalta ole edullista, koska he eivät silloin pysty helposti valitsemaan niitä aineita, mitä haluavat jostakin, kun korkeakoulut ovat erillisiä. Kyllä siinä opiskelijoiden etu on kyseessä ja myös yliopiston pitkällä tähtäyksellä.

Sitten maksullisuus. Ilmeisesti Euroopan unionin monissakin maissa suomalaiset opiskelijat joutuvat jo maksamaan lukukausimaksua, koska niissä se on otettu käyttöön. Minä en ymmärrä, miksei sitä Suomessa voisi jättää pois laista. Jos eduskunta haluaa, että lukukausimaksua ei opiskelija maksa, silloin se on opintotukeen lisättävissä. Silloin ei tarvitse selittää ulkomaalaisille, että heiltä otetaan maksu. Koska heillä ei ole opintotukea, he joutuvat silloin maksun maksamaan.

Meille tosiaan on tulossa ulkomaalaisia hyvinkin paljon tulevaisuudessa. Se pitäisi nyt jo ottaa huomioon, kun lakia säädetään pitkäksi ajaksi. Siitä syystä minusta ei tuo ponsi riitä, vaan täytyy todella ruveta miettimään, mitä kansainvälistyminen merkitsee.

Ed. Ala-Harjalle huomauttaisin, että niin kauan kuin minä olen ollut korkeakoulussa toiminnassa, siellä on haluttu, että lukukausimaksuja olisi, ja edelleenkin varmaan halutaan.

Ed. Penttilä: Arvoisa puhemies! Keskityn puheenvuorossani viiteen asiaan: korkeakoulututkinnon maksuttomuuteen, opiskelijan opiskelupaikkojen määrän rajoittamiseen, ruotsinkielisten suosimiseen opiskelijavalinnoissa, Helsingin yliopiston tiettyihin erioikeuksiin ja ylioppilaskuntien pakkojäsenyyteen.

Yleisesti toteaisin kuitenkin ensin, että positiivista hallituksen lakiesityksessä on se, että sitä säädettäessä samalla kumotaan jokaisesta yliopistosta erikseen säädetyt liki saman sisältöiset lait ja asetukset. Samalla lainsäädännön rajoituksia yliopistojen hallinnon käytännön organisoitumiseen löysätään. Tämä kehitys on oikean suuntaista, mutta kuitenkin esitys ja valiokunnan kannanotot heijastelevat yhä suomalaista tapaa hallita säätämällä lakeja ja myöhemmin asetuksia. Yhä liki kaikki yliopistolaissa säädettävät asiat voitaisiin jättää yliopistojen itsensä päätettäviksi.

Sitten näihin viiteen asiaan, joista ensimmäinen on siis korkeakoulututkinnon maksuttomuus.

Yleisenä periaatteena korkeakoulututkinnon ja korkeakouluopiskelun maksuttomuus on hyvä ja hyväksyttävissä, mutta kategorisena, absoluuttisena sääntönä se on pähkähullu. Jo nyt ollaan tilanteessa, jossa erilaiset erikoisohjelmat, kuten MBA-tutkinnot ja kansainväliset arkkitehtikurssit, joudutaan järjestämään yliopiston ulkopuolisina erilaisina järjestelyinä. Tämä on aivan käytännön pakko, koska näitä ei voida rahoittaa muuten kuin ottamalla opintomaksuja. Jotta päästäisiin siihen, että nämä olisivat aidosti osa yliopistojen toimintaa, pitäisi säätää, että erikoiskursseista voidaan periä maksua. Erikoiskursseista maksun periminen voitaisiin laajentaa sitten sellaisiin asioihin, jotka yliopistosta tällä hetkellä puuttuvat, elikkä joihinkin erittäin intensiivisiin ja korkeatasoisiin kursseihin, joita varten sitten esimerkiksi olisi erikseen rahaa anottavissa, mutta joissa maksullisuus olisi periaatteena. Yleisperiaatteena maksuttomuus, erityiskurssit olkoon maksullisia tulevaisuudessa.

Seuraava asia, johon haluan ottaa kantaa, on opiskelijan opiskelupaikkojen määrän rajoittaminen. Kuten monessa puheenvuorossa aiemmin, olen myös minä sitä mieltä, että tämä on tietoyhteiskunnan logiikan vastaista. Olemme kaivamassa itsellemme kuoppaa. Pitäisi päinvastoin pyrkiä helpottamaan sitä, että monen tutkinnon suorittaminen yhtä aikaa on mahdollista ja kaikki toiseen suuntaan menevät esitykset ovat vääriä. Jos on ongelma se, että 2 000 opiskelijaa jää ilman opiskelupaikkaa vuodessa tämän takia, ei kai meidän mielikuvituksemme ole niin köyhä, että tämä on ainoa tapa ratkaista asia. Tätä kaiken kaikkiaan pidän äärettömän huonona asiana.

Kolmanneksi, ruotsinkielisten suosiminen opiskelijavalinnassa on historiallinen jäänne. Esimerkiksi se, että Helsingin yliopistoon ruotsinkielisellä kiintiöllä on helpompi päästä sisään, on tietysti kummallista. Minä en nyt jaksa sitä ottaa suureksi asiaksi ja lähteä sitä vastaan puhumaan. Jos se halutaan säilyttää, ei se minua kovasti häiritse, mutta taas ratkaisun pitäisi olla se,

että yliopistoissa ja korkeakouluissa lisätään voimallisesti eri kielillä annettavaa opetusta mukaan lukien ruotsin kieli, englannin, saksan kieli jne., jolloin koko ajatusrakennelma jäisi historiaan vanhanaikaisena jäänteenä.

Sitten pieni yksityiskohta. Näyttää siltä, että Helsingin yliopiston tietyt erioikeudet, apteekkija kalenteriasiat, ovat yhä edelleen mukana lainsäädännössä. Laki elinkeinovapaudesta säädettiin jo sata vuotta sitten. Olisi mukava nähdä, että se pikku hiljaa myöskin yliopistomaailmaan tulisi ja privilegiosta voitaisiin luopua.

Sitten ehkä tärkeimpään periaatteelliseen seikkaan, joka on ylioppilaskuntien pakkojäsenyys. On ihmeellistä, että tässä salissa on paljon sellaisia henkilöitä, jotka kaikenlaista pakkojäsenyyttä muissa yhteyksissä kiivaasti vastustavat, on se sitten yleissitovia työehtosopimuksia taikka mitä tahansa, mitä kautta ikään kuin pakotetaan ihmisiä kuulumaan sellaiseen, mihin eivät välttämättä halua kuulua, mutta tässä asiassa ollaan valmiita tekemään iloinen poikkeus.

Katson, että säädös ylioppilaskunnan pakkojäsenyydestä on perustuslain turvaaman yhdistymisvapauden vastaista. Kun katsoo vielä sitä, miten meidän hallitusmuotoamme on kehitetty ja kuinka nyt perusteluissa vielä erikseen selvennetään niin, että todetaan yhdistymisvapauteen sisältyvän oikeuden kuulua tai olla kuulumatta yhdistykseen, tämä perustuslain vastaisuus on vieläkin selvempää.

Tulkintakysymys, josta siis on kiistelty, kuten täällä hyvin tiedetään, on se, onko ylioppilaskunnalla mitään syytä olla julkisoikeudellinen yhdistys, jota tiettyjen tulkintojen mukaan tuo perustuslain kohta ei koske. En ole keksinyt yhtään argumenttia, miksi tällainen erioikeus pitäisi yliopistoille myöntää, joten pakkojäsenyysasia on huono.

Yhteenvetona toteaisin, että lakiuudistus on kokonaisuudessaan oikean suuntainen, joskaan ei riittävä. Siinä siis yhä edelleen lähdetään siitä, että ei oikein voi luottaa yliopistoihin eikä oikein voi antaa autonomiaa, mutta höllätään nyt edes pikkuisen.

Tässä olivat ne asiat, jotka aioin sanoa.

Kun maakuntayliopistoista keskusteltiin, toteaisin sen maakuntayliopistojen hyvänä puolena, että ilman niitä Suomi ei olisi tänään Euroopan unionin jäsen. Selvästi, jos katsotaan äänestyskarttaa Euroopan unionin äänestyksessä, ilman maakuntayliopistojen myönteisiä pisteitä Suomi tänään ei olisi Euroopan unionin jäsenenä. Se lisättäköön positiivisena asiana.

Ed. K i l j u n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tällä kertaa voin sanoa sen, että ed. Penttilän puheenvuoro oli suurimmalta osin sen suuntainen, että voin allekirjoittaa hänen näkemyksensä. Monta kertaa hänen puheenvuoronsa eivät ole olleet sen kaltaisia.

Yksi kysymys, jonka hän nosti esille, joka erityisesti minua kirvoitti käyttämään tämän vastauspuheenvuoron, liittyi siihen, kun hän otsakoi aiheensa Opiskelupaikkojen rajoittaminen. Hän totesi, että hänestä se on ongelma, pitäisi nimenomaan pyrkiä vapauttamaan. Sen jälkeen hän palasi tähän kysymykseen, jota täällä on paljon tänään jo käsitelty, opiskelupaikkojen rajoittamiseen siltä osin, että pitäisi mahdollistaa samaan aikaan opiskelu useammassa korkeakoulussa. Se minusta on kvasiuudistus ja se on kvasirajoitus. Me hyvin tiedämme, että ihmiselle, jos hän tekee työnsä kunnolla, yksi työpaikka tässä suhteessa, täysipäivätoiminen opiskelu yhdessä paikassa on se pohja, millä kannattaa operoida. Kun me tiedämme ne vaikeudet, mitä tästä aiheutuu, että rekisteröidytään useampiin paikkoihin ja estetään sitä kautta muiden opiskelu, tämä on ongelma.

Sen sijaan ajattelin, että ed. Penttilä olisi nostanut esille kysymyksen suomalaisesta korkeakoulukäytännöstä pääsykokeiden osalta. Tältä osin kaipaisin järjestelyjä, jotka ovat muualla maailmassa eräissä maissa käytössä, joissa kaikki, jotka haluavat korkeakouluihin, pääsevät sinne sisään. Ensimmäisten perusopintojen jälkeen tapahtuu vasta varsinaisesti karsintaa. Se luo aivan uuden tyyppisen perusasetelman koko korkeakouluopintoihin. Tätä kautta me saisimme kaikkein motivoiduimmat opiskelijat oikeaan paikkaan oikeassa yliopistossa.

Ed. A l a r a n t a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Penttilä totesi puheenvuoronsa eräässä osassa Helsingin yliopiston oikeuksista. En tarkemmin siihen asiaan puutu. Ne ovat tietysti kummallisia, mutta korjauksena siihen, mitä ed. Penttilä totesi eli sen, että Helsingin yliopistolla olisi edelleen oikeus almanakkojen ja kalentereitten julkaisemiseen, sehän ei pidä paikkaansa. Hallituksen esityksen 27 §:ssä mainitaan vain oikeus yhden apteekin pitämiseen Helsingin kaupungissa. Sen sijaan vuonna 90, kun eduskunta edellisen kerran käsitteli Helsingin yliopiston lakia, edellytettiin tässä talossa, että hallitus pikaisesti selvittäisi näitä erioikeuksia. Se eduskunnan ponsi johti siihen, että vuonna 94 annetulla lailla kalentereitten ja almanakkojen julkai-

semiseen liittyvät erivapaudet eduskunta poisti Helsingin yliopistolta.

Ed. Penttilä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kiitän kollegaa korjauksesta. On sitten hyväksyttävä, että ainoastaan apteekki on ongelma enää. Se ei ole suuren suuri.

Ed. Kiljuselle ajatuksesta, jonka mukaan yliopistojen pääsykokeita voitaisiin muuttaa siten, että kaikki karsinta tapahtuu sisäisesti matkan varrella. Ajatus on erinomainen. Syy, että en siihen puuttunut, oli se, että halusin olla hyvin asiallinen ja kommentoida tuota esitystä, mutta pidän sitä sen suuntaisena ratkaisuna, joka avaisi mahdollisuuksia ihmisille hakea paras mahdollinen koulutuspaikka itselleen ja myös vähentäisi nykyisen kartellinomaisen opiskelijavalintajärjestelmän epäkohtia. Tässä yhteydessä näyttää siltä, että ed. Kiljunen ja minä löydämme toisemme aika monessakin asiassa.

Ed. Lindqvist: Arvoisa rouva puhemies! Sivistysvaliokunta on tehnyt varsin suuren ja ansiokkaan työn suorittaessaan monipuolisen asiantuntijakuulemisen ja käsittelyn aikana parantanut omalta osaltaan hallituksen esitystä.

Ed. Penttilä toi esille, että ainakin sellainen myönteinen asia on maakuntayliopistojen osalta ollut, että EU-jäsenyys toteutui. Itse näkisin sillä erittäin suuren ja arvokkaan merkityksen koko Suomen kehitykselle. Mikäli meillä ei olisi eri puolilla maata näitä yliopistoja, todennäköisesti koko yhteiskunnallinen kehitys ja maakuntien kehittyminen näyttäisi toisenlaiselta ja erilaisten teknologiahankkeiden, tiedonvälityksen sekä sivistyksen kautta Suomen kuva olisi aivan erilainen. Sen tähden näen sen suurena arvona, että meillä voisivat myös tulevaisuudessa toimia ja erikoistua nämä maakunnalliset yliopistot.

Sitten oli varsin mielenkiintoista, että ed. Tiuri toi saman näkemyksen, jota itse olin pohdiskellut. Kun kansainvälistyminen lisääntyy ja opiskelijoita entistä enemmän hakeutuu meidän yliopistoihimme ja korkeakouluihimme, onko mahdollista pitää kaikilla tätä todella maksuttomana. Varmasti keinoja löytyisi, että suomalaisille se korvattaisiinkin jonkin opintorahan muodossa ja näin meillä voisi olla lukukausimaksut, jotka osaltaan sitten rahoittaisivat ulkomaisten opiskelijoiden täällä oloa. Suomalaisethan eivät ole missään päin maailmaa tietääkseni yhtä hyvässä asemassa opiskellessaan.

On eräs epäkohta, jonka haluan kuitenkin tuoda esille. Täällä ovat monet muut asiat nousseet esille, enkä ainakaan ole kuullut, että kukaan edustaja olisi puuttunut erään asiantuntijatahon näkemyksiin. Haluankin tuoda esille tämän epäkohdan hallinnon järjestämisessä. Saamani tiedon mukaan, kun lakiehdotuksesta on pyydetty aikoinaan lausuntoja yliopistoilta hallintoa ajatellen, oleellinen seikka koski lakiehdotuksen sisältöä liittyen monijäsenisten hallintoelimien kokoonpanoon ja edustuksellisuuteen. Sillä hetkellä, kun yliopistot antoivat omat lausuntonsa lakiehdotuksesta, muun muassa hallituksen kokoonpanosta ja edustuksellisuudesta oli lakiehdotuksessa selvästi lausuttu, että hallituksessa tulee olla puheenjohtajan lisäksi erikseen seuraavien henkilöstöryhmien edustus: professorien edustus, muun opetus- ja tutkimushenkilökunnan edustus, muun henkilökunnan edustus ja opiskelijoiden edustus. Lisäksi millään edellä mainituista ryhmistä ei saa olla määräenemmistöä.

Kun hallitus jätti yliopistolakiehdotuksen eduskunnalle, oli yliopiston hallituksen kokoonpanoon ja edustuksellisuuteen tehty ratkaiseva muutos, joka heikentää lain lähtökohtaista tavoitetta saada kaikille edellä mainituille henkilöstöryhmille oma edustus hallituksessa ja yliopistojen hallinnossa yleensä. Lakiehdotuksessa edustus on jaettu kolmeen ryhmään, joista ensimmäinen koostuu professoreista, toiseen ryhmään on yllättäen koottu yhteen muu opetus- ja tutkimushenkilökunta eli akateemiset ja muu henkilökunta eli tekniset ja kolmannen ryhmän muodostavat opiskelijat. Tällä tavoin on ikään kuin vesitetty määräenemmistösäännös, koska nyt kahden edustuksen ryhmittymällä saadaan kolmas helposti marginaaliasemaan. Jos esimerkiksi professorit ja opiskelijat pelaavat yhteen, jäävät marginaaliin, vaille vaikuttamismahdollisuutta nämä keskeiset ryhmät, samoin opiskelijoiden ja keskiryhmän yhteistyöllä saadaan professorit tarvittaessa marginaaliasemaan.

Vähintään yhtä vakavan uhan tasapuoliselle henkilöstöryhmien edustuksellisuudelle muodostaa harmaan vyöhykkeen, keskiryhmän, muodostaminen professorien ja opiskelijoiden välimaastoon. Yhdistämällä saatu kakkosryhmä edustaa tyypillisesti akateemisia tutkijoita ja opettajia sekä teknistä henkilökuntaa. Kun tätä ryhmää, sen edustajia ollaan valitsemassa hallitukseen mahdollisilla vaaleilla, saattaa jompikumpi puolisko, akateemiset tai tekniset, jäädä kokonaan ilman edustusta. Tällöin akateemisten tutkijoiden ja opettajien asiaa ajaa tekninen henkilökunta ja päinvastoin, mikä tekee helposti

keskiryhmästä harmittoman ja hampaattoman hallituskumppanin. Neljän henkilöstöryhmän edustuksen jakaminen kolmeen eri ryhmään vaarantaa keskiryhmään kuuluvien akateemisten ja teknisten edustuksen yliopistojen hallituksessa ja heikentää samalla niiden vaikutusmahdollisuutta osallistua yliopistojen hallintoon.

Olisin toivonut, että sivistysvaliokunta olisi ottanut kantaa kyseiseen epäkohtaan ja korjannut esityksen oikeudenmukaisemmaksi ja selkeämmäksi näiltä osin. Onhan meillä tutkijoilla tämän ja huomisen yhteiskunnassa todella merkittävä sija, mihin suuntaan Suomea kehitetään. Olisi varmasti erittäin hyvä, että heidän äänensä kuuluisi myös yliopistojen hallinnossa.

Ed. I h a m ä k i : Arvoisa puhemies! Uusi yliopistolaki on selvä edistysaskel kehityksessä entistä parempaan suuntaan. Erityisen innostavaa on itsehallinnon lisääntyminen. Viime aikoinahan suuntaus hallinnossa on ollut siirtää päätäntävaltaa alemmille tasoille. Näin on tehty kuntien valtionosuusuudistuksen yhteydessä, jossa siirrettiin könttäsumma kuntaan ja kunnassa päätetään, miten se jaetaan ja käytetään. Sama on tapahtunut opetustoimen yhteydessä, jonka mukaan opetussuunnitelmat tehdään kunnissa. Näin kävi kuntalain yhteydessä, jonka mukaan kunta itse asiassa itse päättää hallinnostaan. Toki se vielä Suomen kunnissa on verraten kaavamaista, mutta vapaampaa järjestelyä ei kuntalaki estä. Nyt on samaan päästy kaikkien yliopistojen kohdalla, ja yliopisto itse päättää pitkälle omasta hallinnostaan, mikä on täysin viime aikojen politiikan suuntauksen mukaista.

Rehtorin ja apulaisrehtorin kelpoisuus- ja pätevyyskysymys on herättänyt keskustelua, mutta edellä olevan itsehallinnon mukaan yliopisto itse valitessaan apulaisrehtorin pitää myös hänen pätevyydestään huolta. Jos ei pidä, vahinko tulee yliopiston kontolle ja maineelle ennen pitkää.

Keskustelua on syntynyt myös yliopiston yhden opiskelupaikan periaatteesta. Harva opiskelija pystyy samanaikaisesti opiskelemaan täysipainoisesti kahdessa paikassa, ja koska hän veisi toisilta mahdollisen opiskelupaikan, on valiokunnan enemmistön kannanotto puolusteltavissa. Vaikka yliopisto onkin vapaa tieteiden harrastamisen paikka, on realiteetit nykyaikana otettava huomioon ja sivuaineopiskelu voidaan järjestää muuten kuin viemällä koko opiskelupaikka.

Pakkojäsenyys ylioppilaskuntaan on aiheuttanut arvostelua täällä. Pakko on aina pakko, ja negatiivinen yhdistymisvapaus, jota nyt on sanottu perustuslain vastaiseksi, ei ole nykyaikana tavoiteltava asia. Yliopistohan on vanhalta maineeltaan vapaiden miesten mahdollisuus harrastaa vapaasti tieteitä, ja tällaiseen laitokseen vapaaehtoisuus olisi ollut parempi ratkaisu. Eikö pakkojäsenyyden edut, joita täälläkin on mainittu, kuten terveydenhuolto, olisi voitu muuten ratkaista kuin asettamalla pakkojäsenyys, joka ei sovi nykyaikaan?

Sen sijaan ihmettelen sitä, että dosentteja alun perin ei otettu lakiin vaan vasta valiokunnassa äänestyksen jälkeen. Esittelypuheenvuorossaan valiokunnan puheenjohtaja ed. Ala-Harja sanoi, ettei kyseessä oleva valiokunnan päätös, että heidät otettiin kuitenkin lakiin, ole hyvä päätös. Minulle jäi vähän epäselväksi, minkä takia se ei ollut hyvä päätös. Dosentithan ovat jo vuosisatoja olleet yliopistojen tieteellisesti pätevöityneitä, vaikuttavia opettajia ja persoonia ja käytännössä yliopistoille käyttökelpoista ja halpaa työvoimaa luennoitsijoina ja esimerkiksi väitöskirjojen vastaväittäjinä. Mielestäni heillä pitää olla legitiimi oikeus tulla mainituiksi yliopistolaissa.

Rehtorin toimikausi on määrätty viideksi vuodeksi. Määräaikaisuus on mielestäni hyvä asia. Sillä saavutetaan tietty työrauha mutta estetään jatkuvuus silloin, kun se ei ole yleisen edun mukaista tai ei ole tarkoituksenmukaista. Yksi perustelu tähän voisi myös olla se, että aina viiden vuoden kuluttua vältetään kiusallinen erottamisprosessi, johon myös laissa on mahdollisuus. Ainahan rehtori voidaan valita uudestaan, jos se taas on tarkoituksenmukaista. Mielestäni määräaikaisuus pitäisikin ulottaa kaikkiin tärkeimpiin virkoihin yhteiskunnassa ja olisi ilmeisen tärkeää myös professorien kohdalla. Vältyttäisiin ainakin siltä, että aika ajaa asianomaisen ja asianomaisten ohi.

Kaiken kaikkiaan yliopistoilla on keskeinen merkitys ja tehtävä kansallisen sivistyksemme perustana ja yliopistolaitos on toiminnallaan ansainnut ja nyt saanut arvoisensa lain.

Ed. V i i t a n e n : Arvoisa puhemies! Ajattelin lyhyesti kommentoida muutamaa tänään keskusteltua aihetta. Oikeastaan aluksi maksuttomuudesta vielä, vaikka siitä jo muutaman sanan äsken sanoinkin, haluaisin todeta sen, että keskustelun alkajaisiksi muun muassa ed. Hyssälä kertoi, että on kovat paineet maksullisuuden tulemiseen. Siihen toteaisin, että olen ollut erittäin tyytyväinen siitä, että keskustelu tässä talossa, joka asian viimekädessä kuitenkin päättää, on

ollut hyvin maltillista tämän asian suhteen ja mitään maksuja ei ole vaadittu kovinkaan monessa puheenvuorossa. Tärkeää tietenkin on se, että jos paineita on, tämä talo viimeistään paineet kumoaa tässä asiassa.

Toiseksi on puhuttu yhden opiskelupaikan periaatteesta. Se on hyvin ongelmallinen kysymys. Varmasti hyvillä perusteluilla voidaan olla tästä asiasta kumpaa mieltä tahansa. Itse olisin tässä vaiheessa valmis hyväksymään valiokunnan ja hallituksen esityksen mukaisen linjauksen yhdestä opintopaikasta korostaen kuitenkin sitä, että ehkä tärkeintä tässä vaiheessa kuitenkin on todella se, että sivuaineoikeusjärjestelmä saadaan tosiasiallisesti toimimaan ja pelaamaan, koska jos tämä toimii, silloin yhden opiskelupaikan rajoitus ei ole niin paha asia kuin miltä monet saisivat sen kuulostamaan. Olen tästä asiasta keskustellut hyvin paljon opiskelijoiden kanssa, ja on ollut aika jännä huomata, että opiskelijoiden mielipiteet asiasta ovat aivan yhtä epävarmat kuin omanikin — toisaalta ja toisaalta — eli sitä ei nähdä välttämättä hyvin pahana asiana.

Pakkojäsenyydestä lyhyesti: Ed. Ihamäki sanoi, että aikaisemmin yliopisto perustui vapaiden miesten vapaaseen oikeuteen jne. Onneksi ainakin tästä ajasta yliopistomaailma on mennyt eteenpäin. Toki myönnän, että ei pakkojäsenyysasiakaan ole kovin yksinkertainen. Toisaalta ymmärrän myös jonkin verran ainakin ed. Itälän näkemyksiä asiassa.

Ed. I t ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Viitanen on moneen otteeseen ottanut esiin lukukausimaksun ja vastustanut sitä. En minäkään sitä kannata, ihmettelen vain sitä logiikkaa ja haluaisin häneltä kysyä, mikä ero on sillä, että määrätään pakkojäsenyysmaksu, joka joka vuosi on maksettava. Se ollaan kuitenkin valmiita maksamaan on opiskelija köyhä tai rikas, mistä oloista tahansa, tällainen on maksettava, halusi tai ei. Ei se mitenkään eroa lukukausimaksusta. Jos vastustetaan lukukausimaksuja, minun mielestäni olisi loogista vastustaa myös silloin pakkojäsenyysmaksuja.

Ed. V i i t a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun äsken sanoin, että toisaalta ymmärrän ed. Itälän näkemyksiä, niin ymmärrän sitä juuri tämän logiikan kannalta eli maksuhan ylioppilaskuntamaksukin on. Kuitenkin voidaan varmasti lähteä siitä ajatuksesta, että ylioppilaskuntamaksu on kuitenkin kohtuullisen pieni. Jos mennään varsinaiseen lukukausimaksujärjestelmään, maksut voivat olla aika suuret, varsinkin kun vertailemme kansainvälisesti esimerkkejä, maksut ovat kyllä olleet huikean suuruisia. Tässä näkisin sen periaatteellisen eron näiden välillä.

Eräs asia, mitä olen joskus esittänyt, ja jutellessani opiskelijoiden kanssa on tullut esille sellainen mahdollisuus, että jos ns. pakkojäsenyysmaksusta tehtäisiin vaikka verovähennyskelpoinen tai keksittäisiin jotakin muuta tällaista uutta siihen, niin sillä tavalla sitä pystyisi pikkuisen hyvittämään. Mutta en ole varma siitä, mikä keino siinä olisi paras tätä asiaa lähteä eteenpäin viemään.

Ed. V e h v i l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen pitkälle samaa mieltä ed. Viitasen kanssa ylioppilaskunnan jäsenyydestä. Minusta tuntuu nyt hieman siltä, että ed. Itälällä on jotakin omia traumoja omasta opiskeluajastaan johtuen, kun hän niin voimakkaasti tätä täällä vastustaa. Minun mielestäni on oikeastaan hölmöä puhua pakkojäsenyydestä. Itse ainakin muistan, kun aloitin opiskelut, että se tuntui aika luontevalta asialta ja olin kyllä yliopistojen kirjoilla pitkän aikaa. En muista, että juuri kukaan olisi kritisoinut tätä asiaa.

Sitten vielä opintojen maksullisuudesta. Ed. Hyssälä ei ole paikalla, mutta hän oli sitä mieltä, että on periaatteellisesti erittäin tärkeää, että maksuttomuus on yleinen periaate. Kun hän sanoi, että on paineita siihen suuntaan, että lukukausimaksuja tulisi, niin oikeastaan se asiantuntijakeskustelu valiokunnassa tarkoitti sitä, että yliopistoilla pitäisi olla vähän enemmän vapautta ottaa tietyistä erikoiskursseista maksuja ym. Kategorinen kielto on aika kovasti rajoittava. Siinä olen samaa mieltä, että jotkut asiat maksavat hirveän paljon. Jos niitä halutaan yliopistossa opettaa, niin silloin niissä pitäisi pystyä ottamaan myös omavastuuta opiskelijoilta.

Ed. I h a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Viitaselle haluan vielä vastata, että vanha sanonta yliopistosta on, että se on vapaiden miesten mahdollisuus harrastaa vapaita tieteitä. On ymmärrettävä, että sanonta on vanha ja symbolinen. Siinä paino on sanalla vapaa, eikä se ole tasa-arvokysymys.

Ed. L u h t a n e n : Arvoisa puhemies! Joitakin näkökohtia käsiteltävänä olevasta lakiesityksestä ja mietinnöstä. Yleistoteamuksena voisi todeta sen, että perusasetelma hallituksen esityksen

ja valiokunnan mietinnön välillä on säilynyt samana. Mitään suuria muutoksia valiokunta ei mietinnössään esitä. Ennen kaikkea toteaisin, että perusasetelmaan minusta koko laissa liittyy ikään kuin sellainen palkki, mikä puitelaissa on esitetty, eli se, että Helsingin yliopiston ja Åbo akademin erityisasema säilyy täysin ennallaan. Siihen ei ole kajottu millään tavalla.

Omasta puolestani voin todeta, että kun on kyse puitelaista, jossa 20 yliopiston peruslait on yhdistetty yhdeksi laiksi, tuntuu hieman vinolta se näkökulma, että kahden yliopiston erityisasemaa pohditan hyvin useissa pykälissä. Yhteensä näitä pykäliä on suurin piirtein 45 ja kahden yliopiston erityisasemaa puidaan liki 20 §:ssä. Voisin todeta sen, että minun mielestäni, kun puitelaista on kysymys, näin isoa osaa poikkeamille ei tulisi sallia. Pidän tätä lakia tässä mielessä jo lainsäädännöllisesti hieman vinona. Tiedän kyllä ja tunnen asian taustan. Tiedän, että Helsingin ylipisto on aina ollut erityisasemassa. Jos sitä ei haluttu tästä pois jättää, niin kuin ei tietysti haluttu, kun on kyse puitelaista, se on vaatinut oman osansa tästä lainsäädännöstä. Kuitenkin kokonaisuus on kaiken kaikkiaan vino, mutta sille ei tietenkään valiokunta ole voinut mitään.

Laista ja mietinnöstä muutamia havaintoja. Minusta on hyvin mielenkiintoista, että periaatteessa on avattu — enkä tiedä, onko sitä liiemmin täällä käsitelty — hyvin mielenkiintoinen uusi asia tähän lakiin, joka todetaan muistaakseni 1 §:n perustelussa, että mahdollisesta yksityisten yliopistojen perustamisesta säädetään erikseen. Se on siis ikään kuin periaatteessa hyväksytty, mutta jätetty sitten oman lainsäädäntönsä varaan. Tätä problematiikkaa ei liiemmin ole käsitelty. Ehkä on ajateltu näin, että tulevat lainsäätäjät sitten sen asian tapauskohtaisesti ratkaisevat.

Ihan joitakin yksityiskohtia lakiesityksestä ja mietinnöstä. Minusta on hyvä asia se, että rehtori voidaan valita ulkopuolelta, niin kuin tässä on todettu. Myös ulkopuolisten hallintoon osallistuminen on tätä päivää ja sillä tavalla ihan oikea asia.

Minusta kyllä 5 §, jossa todetaan yliopiston arvioinnista, kalskahtaa jo hiukan vanhanaikaiselta asialta. Tuntuu, että arviointi tässä muodossa on tullut ikään kuin muotiasiaksi ja sen tarkempi pohdinta ja analysointi on jäänyt aika vähälle. Meillähän mennään hyvin useasti yhteen suuntaan ja hoetaan, että joku arviointi pelastaa asian, pohtimatta kuinka se tulisi tehdä, mitkä ovat arviointikriteerit jne. Jatkopohdinta on minusta jäänyt vähälle, niin kuin jäi itse asiassa koko koululakipaketissa, mutta siinä tietysti vielä valiokunnalla on oikeus ja valta tehdä asian puolesta parannuksia.

Toinen asia, josta haluaisin puhua, johon myös ed. Penttilä viittasi, on ruotsinkielisten asema koko lakipaketissa. Toteaisin myös sen, että tähän asiaan ei ole tehty minkäänlaista muutosta. Tämä perinne ja jäänne on haluttu kyllä myös tässä laissa säilyttää ihan ennallaan. Ennallaan säilyttäminen minusta olisi kuitenkin ansainnut sen, että kun perustuslakivaliokunta on nyt hyvin ansiokkaasti tehnyt lausuntoa koko puitelaista, olisin kyllä odottanut, että myös ruotsinkielisten kiintiöasiaa olisi hiukan perusteellisemmin käsitelty. Nythän perustuslakivaliokunta on pääasiallisen huomionsa kiinnittänyt ylioppilaskunnan pakkojäsenyysasiaan, mikä tietysti myös on hyvin tärkeä asia, mutta niin olisi ollut myös kiintiöasia.

Tiedän, että tämä asia puhuttaa hyvin paljon ei ainoastaan yliopistoväkeä, vaan myös ylipäätään meitä suomalaisia. Siitä syystä sen taustoja, oikeutusta ja perusteita — käytän nyt tätä sanaa — olisi voitu huomattavasti perusteellisemmin selvittää. Minusta on hyvin veikeä tämä valiokunnan tähdennys kiintiöasiasta, kun valiokunta toteaa, että näiden kummankin kiintiösäännöksen — siis yleisen romaanien, saamelaisten ja muiden kieliryhmien ynnä ruotsinkielisten kielisäännöksen — kiintiö on kasvatettu niin suureksi ja eri ryhmiin sovellettavien valintaperusteiden erot ovat muodostuneet niin merkittäviksi, että muodollisesti yhdenvertaisuudesta poikkeamista ei enää voitaisi pitää hyväksyttävänä. Tämä on hyvin taitavasti ja mielenkiintoisesti sanottu, mutta kyllä tässä hyvin paljon jää tulkinnanvaraa.

Olisin kyllä kaivannut vastauksen siihen, mitä perusteita on tänä päivänä ja tulevaisuuden Suomessa sille, että eri asemaan asetetaan suomen- ja ruotsinkieliset opiskelijat. Muut kielikiintiöt minä ymmärrän täysin, ne lähtökohdat tulevat ihan eri tilanteista ja tästä näkökulmasta ymmärrän sen.

Minulle, arvoisa puhemies, olisi riittänyt erinomaisesti 4 §:n ratkaisu, jonka sivistysvaliokunta teki erottaessaan omaksi momentikseen ja sitä kautta huomion kohteeksi sen, jossa todetaan, että Åbo Akademi, Svenska handelshögskolan, Helsingin yliopisto, Teknillinen korkeakoulu, Sibelius-Akatemia, Taideteollinen korkeakoulu ja Teatterikorkeakoulu vastaavat siitä, että ruotsin kieltä taitavia henkilöitä voidaan kouluttaa riit-

tävä määrä maan tarpeisiin. Tämä on nostettu omaksi momentiksi ja tämä olisi kyllä ollut täysin riittävä ja täysin velvoittava asia tässä mielessä. Mutta kun näin on, niin eletään nyt tämän kanssa. Tämä on vaikea kysymys, ymmärrän sen täysin, ja tässä on haluttu jatkaa vanhaa ja osittain tietysti ihan kelvokasta perinnettäkin, sillä tavalla tähän ei tässä salissa nyt enää liiemmin voi puuttua. Mutta tällä pykälällä olisimme menneet hyvin eteenpäin ja voineet hoitaa tämänkin kysymyksen.

Valiokunta on tehnyt ihan hyvää työtä, kuullut runsaasti asiantuntijoita, saanut ihan kelvollisen mietinnön, mutta yhteenvetona toteaisin, että puitelaiksi, 20 yliopiston korvaavaksi laiksi tämä on vino jo malliltaan ja sitä kautta myös sisällöltään. Korkeakouluväkemme on ilmeisesti niin kesyä ja kilttiä, että kaikki ovat tähän tyytyneet, mutta tämä probleemi tähän jää.

Sitten vielä keskusteluun siitä, annetaanko yhteinen asetus vai jokaiselle yliopistolle omansa. Tässä on nyt ratkaistu asia sillä tavalla, että yhteisellä asetuksella pärjätään. Käsitykseni mukaan asia on paljolti käytännöllinen kysymys. Jos yliopistot katsovat, että yksi asetus riittää, mikäpä siinä, mutta jos meillä on sellaisia yliopistoja, jotka ovat todenneet, että tarvitsevat enemmän omia näkökulmiaan asetuksiin, sitä tietä olisi pitänyt kuunnella. Nyt jää jäljelle johtosääntö ja tiedän, että monen yliopiston kohdalla oma johtosääntökin on hiukan problemaattinen. Jotkut yliopistot olisivat ehkä kaivanneet auktoriteetteja, mutta nyt mennään yhden asetuksen tietä ja katsotaan kuinka sillä tavalla edetään.

Hallinnollisestihan tämä on erittäin hyvä ja selkeä asia, mutta olisin toivonut, että myös tähän saliin olisimme saaneet sivistysvaliokunnan mietinnön liitteeksi tämän asetusluonnoksen. Minusta jää tavattoman paljon asioita tämän tyyppisestä puitelaista asetuksen ja myös johtosääntöjen varaan. Se olisi ollut tarpeen saada tietää.

Ed. T u l o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensin ed. Luhtasen kaksikielisyysperiaatteeseen. Kyllä sivistysvaliokunta keskusteli asiasta, mutta kun tässä valtakunnassa nyt on näin päätetty — ne, jotka pitävät pakkoruotsia hyvänä, johon joukkoon en itse kuulu — niin myös täällä heijastuvat nämä asiat. Sen tähden mielestäni olisi riittänyt pykälämuutos, missä luetellaan nämä asiat. Mutta kun tässä valtakunnassa eletään vielä tätä mallia, niin myös sitten yliopistolaissa sen täytyy näkyä.

Mitä tulee yliopiston arviointiin, niin kun sivistysvaliokunta kuunteli asiantuntijoita, oli aika selkeää, ettei yliopistoa tarvitse arvioida. Yliopisto arvioi itsensä ja on itseriittoinen, ei tämmöisiä pykäliä tänne tarvita. Kuitenkin itse olen sitä mieltä, että vaikka yliopistoilla on sivistysyliopiston valmiudet, jotka niillä täytyykin olla, heillä kuitenkin täytyy olla myös valmiuksia kouluttaa ihmisiä työelämään. Minusta yksi kriteeri arviointiin voi olla myös se, kun yliopistolla on omat rekrytointitoimistonsa, että kuinka paljon yliopistoista työllistyy näillä ja näillä perusteilla. Se, että arviointiin otetaan tohtorin hatut ja maisterin tutkinnot ja lukumäärällisesti yritetään tulosohjata arviointia, on väärä tie. Toivottavasti tällä lailla, joka lisää autonomiaa, ei yliopisto tähän asiaan enää sorru.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Luhtanen totesi yliopistojen tyytyneen siihen, että tulee vain yksi asetus. Näinhän asianlaita ei ollut, vaan todellakin yliopistot eivät tyytyneet siihen, että tulee vain asetus. Noin puolet ilmoitti omana kantanaan, että he haluaisivat oman asetuksen, ja niistä, jotka katsoivat, että yhdellä asetuksella tullaan toimeen, yksikään ei vastustanut sinänsä sitä, etteikö asetuksia voisi olla enemmän.

Hallinnollisesti nimittäin yhden asetuksen tilanne saattaa luoda ongelmia. Se tuntuu yksinkertaiselta ratkaisulta, mutta yliopistot pelkäävät, että juuri heidän erityistarpeitaan ei oteta huomioon sellaisessa tilanteessa, jossa on vain yksi yleinen asetus.

Itse korostin tätä asiaa paljon sivistysvaliokunnan käsittelyssä ja olin yhteydessä eri yliopistoihin. Ne katsoivat, että heidän omat tarpeensa ikään kuin voitaisiin huomioida paremmin niissä neuvotteluissa, joita käytäisiin yksilöllisestä asetuksesta. He olisivat voineet saada ikään kuin enemmän tätä kautta.

Olen ed. Luhtasen kanssa samaa mieltä tästä arvioinnista. Se on sellainen muotiasia. Niitä tulee ja menee erilaisia muotiasioita. Nyt arviointi on tämä muotiasia. Saattaa pahimmillaan käydä niin, että arviointi merkitsee joutumista markkinavoimien kulloistenkin mielihalujen ja arvioinnin kohteeksi, jolloin yliopiston autonomia nimenomaan tieteen tekemisen suhteen saattaa vaarantua.

Asetuksen osalta sanoisin vielä sen, että yliopistojen autonomian kannalta nimenomaan oikeus saada oma asetus olisi ollut laajempaa auto-

nomiaa kuin se, että nyt tätä oikeutta yliopistolla ei ole.

Ed. V e h v i l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Hyvä puhemies! Ed. Luhtanen sanoi, että puitelaki jättää monia asioita auki ja liikaa asetuksien ja yliopiston johtosääntöjen varaan. Jos oikein kuulin, niin hän sanoi, että tämä on vino malliltaan ja sisällöltään. Minä en oikein nyt kyllä ymmärrä. Tässä esityksessähän kansilehdellä jo sanotaan aivan selkeästi: "Yliopistolailla säädettäisiin tutkimuksesta ja opetuksesta, hallinnosta, opiskelijoista sekä muutoksenhausta." Kysynkin: Mistä olisi lisäksi pitänyt erikseen säätää? Eikö ed. Luhtanen luota yliopistojen ja korkeakoulujen omaan harkintakykyyn säätää tarkemmin omasta hallinnostaan ja tutkimuksen ja opetuksen järjestämisestä?

Ed. L u h t a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Nimenomaan minä luotan täysin yliopistojen omaan harkintavaltaan ja siitä syystä pidän tätä juuri vinona. Tässä laissa on muistaakseni 45 pykälää, alkuperäisessä esityksessä, mutta poikkeamia on jo yhdeksän pykälää, juuri tässä laskin, Helsingin yliopiston kohdalla ja kahdeksan pykälää Åbo Akademin kohdalla. Erityisasemasta täytyy säätää toistakymmentä pykälää. Silloin, kun meillä 20 korkeakoulua isketään yhteen ja poikkeamista säädetään näin monella pykälällä, tämä on minusta se vinous, kun toisaalta jätetään ehkä keskeisiäkin asioita sanomatta. Minusta on esimerkiksi täysin turha kohta juuri tämä arviointi. Sen olisi voinut jättää tyyten pois, ja ehkä olisi voitu tietysti sisältöjä enemmän pohtia tai muuta, mutta mieluummin vaikka 15-pykäläinen puitelaki ja sitten yliopistoille omat asetukset. Se olisi ollut linjakkaampaa lainsäädäntöä minun mielestäni. Tämä olisi voinut aika mukavasti ruksia sen tyyppiseksi asiaksi, mutta minä ymmärrän Helsingin yliopiston erityisaseman, totta kai, niin kuin Åbo Akademikin, että tiedän, että se on ollut vaikea asia.

Tämä oli mielenkiintoista kuulla, mitä ed. Laakso totesi asetusasiasta. Minä myös totean: Minusta se asetusproblematiikka liittyy nimenomaan meidän yliopistojemme ja korkeakoulujemme erityislaatuisuuden huomioon ottamiseen. Meillä on kovin erilaisia yliopistoja ja korkeakouluja. Ajatellaan vaikka teknillisten korkeakoulujen tehtävää. Siis vaikka kaikilla on sama tieteen tekeminen, kaikilla samat tavoitteet, taso pitää olla hyvä jne., mutta alat poikkeavat tyystin toisistaan. Se on näin. Me olemme tehneet tämmöisen korkeakoulujärjestelmän, ja se on hyvä. Siitä syystä olisi voinut olla parempi, en tiedä, säätää asetukset yliopistokohtaisesti ja laki vielä väljemmäksi ja puitteiltaan harvapykäläisemmiksi. En pidä siitä, että poikkeamat ovat lähes pääsääntö.

Ed. K i l j u n e n : Arvoisa puhemies! Ensinnäkin yleishuomio: On arvokasta, että me olemme luomassa nyt yliopistolain, jossa erityyppiset erityislait, joilla yliopistojen käytäntöä on säädelty, pystytään panemaan samaan pakettiin niin sanotusti tällä puitelailla.

Olisin halunnut reagoida hieman siihen keskusteluun, mitä ed. Laakso ja ed. Luhtanen kävivät koskien tämän lain erityispiirteitä, niitä poikkeamia, joihin täällä viitattiin. Varmaan on näin, kuin ed. Luhtanen asian muotoili, että tarkoituksenmukaisempaa olisi ollut se, että meillä on yksi lavea puitelaki, joka kattaa kaikki yliopistot ilman erityismääräyksiä, ottaa huomioon tässä tapauksessa Helsingin yliopiston ja Åbo Akademin. Sen sijaan olisi kullekin korkeakoululle tarpeen mukaan määritelty omat asetuksensa.

Kun nyt on valittu tämä tie, että on puitelaki, jossa on omat erityispykälänsä, jotka ottavat huomioon ainakin kahden korkeakoulun erityistarpeet, herää tietysti kysymys jatkosta. Ed. Laakso erityisesti pohti sitä, että nyt tähdätään myös yhteen asetukseen, ja pitää sitä ongelmallisena siksi, että eri yliopistojen erityistarpeita ei voida ottaa huomioon. Miksi me emme, ed. Laakso, myöskin seuraavassa vaiheessa voi toimia samalla tavalla kuin tämän puitelain puitteissa? Kun puitelaissa otetaan huomioon kahden yliopiston erityistarpeet, miksi juuri samalla tavalla ei asetusvaiheessakin voida toimia yhdellä asetuksella, jossa tarpeen mukaan huomioidaan erityispiirteet eri korkeakouluissa? Se vaikuttaisi loogiselta, kun valitaan tämä tie, mikä nyt hallituksen esityksessä on valittu. Saattaa, toistan vielä, arvoisa puhemies, tuntua tarkoituksenmukaiselta jopa se ajatustapa, jota ed. Luhtanen esitti, että olisi asetukset, jotka olisivat korkeakoulukohtaisia.

Arvoisa puhemies! Halusin kuitenkin puheenvuorossani kosketella hieman yleisemmin yliopistoja ja yliopistokäytäntöjä, nostaa vähän esiin niitä teemoja, joita tänään on tuotukin eri puheenvuoroissa.

Olisin lähtenyt liikkeelle maakuntayliopistoista. Kun näitä 70-luvulla aikaansaatiin, oli pitkä keskustelu käynnissä valtakunnassa,

onko tämä hukkainvestointi, olisiko parempi keskittää voimavarat olemassa oleviin korkeakoulukaupunkeihin ja pyrkiä siellä luomaan synergiaetujen kautta vahvoja tietotaidon yksikköjä, vahvoja tieteen edistämisen yksikköjä, vahvoja koulutusyksikköjä, eikä hajauttaa korkeakoulurakennetta harvaan asuttuun, vähän asuttuun maahan.

Ed. Tiurin puheenvuoron jotkut ymmärsivät väärin, kun hän pohdiskeli kai lähinnä Helsingin, pääkaupunkiseudun perspektiivistä, sitä, että täällä olisi tarkoituksenmukaista vetää korkeakouluja yhteen. Olen ymmärtänyt hänen puhuvan erityisesti Teknillisestä korkeakoulusta, Kauppakorkeakoulusta, osin myös Helsingin yliopistosta. Mutta on ollut laajempaakin ulottuvuutta tämäntapaisella kritisoinnilla, jossa on arvioitu ylipäätään sitä, että meillä on syntynyt pieniä korkeakouluja eri puolille valtakuntaa.

Kun itse olen kahden yliopiston dosentti, sekä Helsingin yliopiston että Joensuun yliopiston dosentti, ja erityisesti kun olen voinut tutustua Joensuussa yliopiston antamaan sekä tieteelliseen panokseen sekä myöskin leviämisvaikutukseen, mitä sillä on pienellä korkeakoulupaikkakunnalla, en voi muuta kuin onnitella niitä päätöksentekijöitä, jotka parikymmentä vuotta sitten lähtivät perustamaan Suomeen myöskin maakuntayliopistoja ennakoiden sitä kehitystä, mihin me olemme nyt menossa, sitä kehitystä, että meidän tulee entistä enemmän ja voimakkaammin panostaa ihmisten koulutukseen, koko elinikäiseen koulutukseen mutta myös korkeampaan koulutukseen. Tämä antaa meille vahvan pohjan tieteen ja tutkimuksen kehittämiselle, että meillä on hajasijoitettu myöskin yliopiston rakennetta valtakunnan puitteissa.

Sitten kannattaa huomioida ehdottomasti ne keskeiset leviämisvaikutukset, mitä tällaisilla yksiköillä on maakuntiin, esimerkkitapauksessani Pohjois-Karjalaan, mutta tunnistan myöskin, mitä muun muassa Kuopiossa on tapahtunut, myöskin Lappeenrannassa kyseisille paikkakunnille perustettujen korkeakoulujen osalta. Olen siis vahvasti kannattamassa sitä perusajatusta, että meillä on myös korkeakouluja muualla kuin suurissa keskuksissa.

Arvoisa puhemies! Toinen teema, jota tänään on paljon kosketeltu, liittyy lukukausimaksuihin. Tältä osin haluaisin korostaa sitä seikkaa, että suomalaisessa yhteiskunnassa, pohjoismaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa, eräs keskeisimpiä kivijalkoja yhteiskunnan tarjoamien hyvinvointipalvelujen osalta on maksuton opetus. Minulla on hyvin paljon kokemuksia maailmalta. Olen asunut maissa, joissa maksulliset korkeakouluopinnot ovat arkipäivää, ylipäätään maksullinen koulutus arkipäivää. Silloin näkee hyvin nopeasti, miten sosiaalisesti vinouttava järjestelmä tästä syntyy. Meillä otetaan kaikki lahjakkuusreservit käyttöön pienessä yhteiskunnassa tarjoamalla perusopetuksesta korkeakouluopetukseen se maksuttomana, ja tämä on niitä universaalin palvelurakenteen ytimiä, josta minun nähdäkseni meidän tulee pitää kiinni. Eri asia on, jos meillä on joitakin erityiskursseja; korkeakoulut niitä nytkin järjestävät ja saattavat korvauksia ottaa, mutta se ei saa olla tie sille, että me lähdemme pohtimaan opetuksen yleistä maksullisuutta.

Arvoisa puhemies! Kolmas kysymys, jonka haluaisin ottaa esille, lyhyesti sitä jo vastauspuheenvuorossani koskettelin, on korkeakoulujärjestelmässämme oleva pääsykoejärjestelmä. Kevään tullessa me näemme, miten suomalaisessa nuorisossa purkautuu se epätoivo, kun valmistaudutaan pääsykokeisiin, jotkut ovat valmistautuneet koko vuoden. Niitä ei ole koordinoitu edes järkevällä tavalla. Samaan aikaan saattaa olla kahteen korkeakouluun pääsykokeet. Jää toinen mahdollisuus käyttämättä. On epätoivoista valmistautumista, ja vain kohtuuttoman pieni osa vahvasti motivoituneista opiskelijoista pääsee sisään. Osittain tämä pääsykoejärjestelmä on sattumanvarainen johtuen siitä, että pyritään tietyn tyyppiseen täsmällisyyteen, mikä on johtanut vahvan ulkomuistin omaavien nuorten pääsyyn korkeakouluun. On kysymys muutamasta oppikirjasta, jotka testataan, ja sieltä otetaan hyvin pieniä detaljeja. Niillä, jotka pystyvät suurin piirtein ulkoa muistamaan tuon kirjan, on parhaat pääsymahdollisuudet. Näin ei kuitenkaan yliopistoon valikoidu välttämättä motivoiduin opiskelija-aines yliopistoon, puhumattakaan että sinne pääsisi nimenomaan se luovin aines, vaikka tiedämme hyvin, että tieteen tekemisessä, myöskin opiskelussa, aivan muut tekijät kuin ulkomuisti ovat viime kädessä se pohja, jolla opinnot pystytään läpi viemään.

Tässä suhteessa meille on syntynyt rinnalle itse asiassa avoin korkeakoulujärjestelmä, joka on osittain paikkaamassa valtavasti patoutunutta tarvetta päästä korkeakouluopintoihin kiinni. Tiedän vallan hyvin, että huomattava osa avoimen korkeakoulun nopeasta laajentumisesta viime vuosikymmenellä aiheutui juuri siitä, että meillä on tiukka pääsykoejärjestelmä korkea-

kouluihin ja nuoret menevät avoimeen korkeakouluun iltaopintoihin ja pyrkivät sitä kautta saamaan opintoviikkoja, ja tietyn vaiheen läpikäytyään he jopa pääsevät suoraan yliopistoihin. Tämä on tietysti vähän tuskallinen tie hakea koulutuspaikkaa.

Minusta tarkoituksenmukaisempi järjestelmä olisi se, mikä monissa maissa on, kuten Ranskassa, jossa periaatteessa koko ikäpolvi, joka on kiinnostunut pääsemään yliopistoihin, pääsee korkeakouluihin. Silloin voidaan nimenomaan karsinta laittaa opintojen etenemisen tiettyihin vaiheisiin. Normaalisti kun päästään perusopinnoissa ensimmäiseen vaiheeseen, tätä karsintaa voidaan suorittaa. Silloin myöskin on eliminoitu se sattumanvaraisuus, joka tällä hetkellä korkeakouluihin sisään tullessa on, että ihmiset joutuvat valitsemaan pääaineensa käytännössä sokkona. Monta kertaa opintojen edetessä opiskelijat havaitsevatkin, että tuli valittua väärä pääaine, koska ei tiedetty muista vaihtoehdoista. Sen sijaan jos oltaisiin jo korkeakoulun sisällä, luonnollisesti pystytään pääainevalintakin tekemään luontevammin. Toisaalta siinä vaiheessa, kun karsintaa tapahtuu, myöskin motivaatio tulee keskeisimmäksi kysymykseksi. Tässä suhteessa näkisin tarpeen uudistuksiin.

Arvoisa puhemies! Olisin vielä ottanut yhden teeman esille, se liittyy dosentuurikäytäntöön — enkä tee sitä pelkästään siksi, että itse olen dosentti. Näkisin myöskin korkeakoulujen kannalta, kuten korkeakoulut ja Dosenttiyhdistys ovat esittäneet, erinomaisen tärkeänä sen, että yliopistolaissa myöskin dosentit tunnistetaan yliopiston luontevaksi osaksi. Hallituksen esityksessähän näin ei ollut. On erinomaista, että valiokunnassa on äänestyksen jälkeen päädytty siihen, että näin tullaan menettelemään.

Dosentit ovat Suomen suhteellisen pienissä korkeakouluissa keskeinen voimavara, jonka varaan voidaan rakentaa osin sekä opetusta että myöskin opintojen ohjausta. Viime kädessä ennen kaikkea tietysti muun muassa väitöskirjojen tarkistustyössä dosentit ovat käytössä. Se on monissa tapauksissa yliopistoille, ainelaitoksille, ikkuna yhteiskuntaan, että heillä on henkilökuntagalleriassaan ihmisiä, jotka periaatteessa saavat päivätyönsä tehtyä muualla, mutta joilla on oikeus, ei siis velvollisuutta vaan oikeus, antaa opetusta yliopistossa. Tämä sidos yhteiskuntaan, minkä dosentuurijärjestelmä tarjoaa, minusta on aivan erinomainen. Se on syytä myös rekisteröidä tässä yliopistolaissa.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. A l a r a n t a : Herra puhemies! En ole halunnut pitkittää keskustelua sillä, että olisin pyytänyt vastauspuheenvuoroja silloin, kun on tuntunut olevan vastattavaa, vaan ajattelin lyhyesti kommentoida omalta osaltani käytyä keskustelua ja käsittelyssä olevaa valiokunnan mietintöä.

Haluan kuitenkin ensiksi lausua kunnioituksen vakuutuksen, niin kuin eduskuntakielellä kuuluu sanoa, niille edustajille, jotka ovat tähän korkeatasoiseen keskusteluun osallistuneet, paneutuneet yliopistolainsäädäntöön ja sitten täällä esittäneet mielipiteitä sivistyneellä tavalla.

Minä olen itse vähän ihmetellyt sitä, että tätäkään asiaa ei pidetä niin tärkeänä asiana, että täällä olisi laajempi kokoelma kansanedustajia. Jos eduskunta olisi todella sivistyseduskunta, tuntuu siltä, että yliopistolainsäädäntö olisi sellainen lainsäädäntö, jossa laajempi joukko edustajia mukana olisi.

Toinen ihmetys on tietysti se, että tiedotusvälineiden lehteri on aivan tyhjä silloin, kun puhutaan Suomen tulevaisuuden kannalta näin keskeisestä asiasta. Näyttää siltä, kun olen tuosta lasiovesta vilkuillut hallituksen käytävälle, että kotitalouksia työllistävä lakiesitys, joka on eduskunnan loppusuoralla tulossa käsittelyyn, kiinnostaa tiedotusväkeä paljon enemmän kuin tämä asia. Se on tietysti ymmärrettävää, koska se on poliittisesti kiinnostava asia. Tämä ei nyt ehkä ole poliittisesti kiinnostava, mutta arvokysymyksenä ja periaatekysymyksenä tällaisen reunahuomautuksen tekisin tähän kyllä myös tiedotusvälineiden osalta. Ehkä se kertoo keskustelun tasosta ja tiedotusvälineiden tasosta tässä maassa.

Minä olisin takertunut myös muutamaan yksityiskohtaan. Perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Itälä käytti puheenvuoron valiokunnan mietintöön liitetyn vastalauseen mukaisesti, jossa hän on allekirjoittajana, liittyen yliopiston ylioppilaskunnan pakkojäsenyyteen. Ymmärrän hyvin sitä ajatuksenjuoksua, mitä ed. Itälä puheenvuorossaan seuraili. Olin perustuslakivaliokunnan varajäsenenä kuuntelemassa asiantuntijoita ja osittain keskusteluakin, vaikka en ole sitten loppuvaiheessa mukana pystynyt olemaan. Haluaisin vain todeta siihen keskusteluun, että eihän ylioppilaskunnan pakkojäsenyys aivan ongelmaton tietenkään ole. Minä en ole asiantuntija olemaan paremmin tuomarina kuin lääkärinä-

kään, miten siinä pitäisi tehdä, mutta ajatuksenjuoksuni perustuu perusoikeuskomitean työskentelyyn muutama vuosi takaperin, jossa yhdistymisvapautta käsiteltiin sekä positiivisena että negatiivisena perusoikeutena, jolloin tulivat esille myös ylioppilaskunnat, joihin tämä pakkojäsenyys liittyy.

Ed. Laakso liitti tämän kirkon jäsenyyteen. Minä en tietenkään voi aivan sivuuttaa ed. Laakson puheenvuoroa. Se oli vähän yksioikoinen puheenvuoro. Eihän näitä voi tietysti rinnastaa, ensinnäkään ei voi rinnastaa siksi, että eihän meillä kirkon jäsenyys ole automaattinen jäsenyys. (Ed. Laakso: Onhan se!) — Ei, vaan lapsi seuraa äitinsä kirkkokuntaa meillä lainsäädännön mukaan. Ei ole siis pakko kuulua kirkkoon, jos äiti ei kuulu kirkkoon. Jos äiti haluaa lapsensa kuuluvan kirkkoon, hän kutsuu papin toimittamaan kasteen, jonka yhteydessä lapsi merkitään seurakunnan ja kirkon jäseneksi. On tietysti totta, että alle 15-vuotiaalla lapsella ei ole oikeutta erota, mutta 15—17-vuotias nuori voi jo vanhempiensa suostumuksella vaihtaa kirkkokuntaa.

Kun perusoikeuskomitea pohti tätä asiaa, siinä lähdettiin juuri siitä periaatteesta liikkeelle, että huoltajat määräävät tavallaan tämän jäsenyyden, niin kuin määräävät kaikki muutkin automaattiset jäsenyydet, kunnan jäsenyyden tai valtionkin kansalaisuuden. En osaa ajatella niin, että tällaiset suuret periaatekysymykset olisivat vajaavaltaisten alaikäisten päätettävissä. Siinä mielessä tuo vertailu ei ole kyllä aivan ongelmaton.

Ed. Laakso ei ole tietenkään muilta kiireiltä ehtinyt tutustua perusoikeuskomitean pohdintoihin. Meillähän lapsenoikeuksien sopimuksen perusteella otettiin perusoikeuksiin lapsenoikeuspykälä. Siellä on myös momentti uskonnonopetuksesta, joka tähän aiheeseen liittyy, ja siinä on lähestytty hyvin pitkälle sitä, että myös lapsen oikeuksia näissä asioissa nykyään kunnioitetaan enemmän kuin meillä on kunnioitettu, ja me olemme menossa kansainväliseen suuntaan hyvin pitkälle siinä suhteessa. Kyllä kai ylioppilaskunnan pakkojäsenyys on kuitenkin vähän eri asia.

Minä olen itse sitä ihmetellyt jatko-opiskelijan näkökulmasta. Jatko-opiskelijaahan ei velvoiteta kuulumaan ylioppilaskuntaan. Jatko-opiskelijalta ainakin Helsingin yliopistossa peritään vain 100 markan kirjoittautumismaksu yhtä lukuvuotta varten ja kaikki muu on sitten jokaisen itse päätettävissä.

Tuntuisi eräältä mahdollisuudelta se, että opiskelijalla kuin opiskelijalla olisi mahdollisuus vapaaehtoisesti harkita, liittyykö ylioppilaskuntaan ja käyttääkö niitä palveluja, joita ylioppilaskunnan jäsenmaksu tuo tullessaan. Nehän ovat arvokkaita ja tärkeitä palveluja, ei sitä voi kiistää, mutta kyllähän kansanterveyslaki tai erikoissairaanhoitolaki koskee yhtä lailla opiskelevaa nuorta kansalaista kuin ketä tahansa, eli kotipaikan perusteella nämä palvelut, mitä pääasiassa ylioppilaskunta tarjoaa jäsenelleen, ovat saatavissa muittenkin lainsäädäntöjen kautta. Se ei ole varmasti nyt tämän asian ja tämän lainsäädännön kaikkein oleellisin kysymys, mutta mielenkiintoinen ja periaatteellisesti keskustelua jatkuvasti herättävä, ja tämän vaatimattoman oman osuuteni halusin siihen tuoda.

Sitten Helsingin yliopiston erioikeuksista, joita täällä jo aikaisemmin käsiteltiin ja joihin ed. Penttilälle sitten vastasin, kun hän väitti, että tässä jatkuisi vielä kalenterioikeuskin erioikeutena Helsingin yliopistolla. Niinhän ei ole. Tässä säilyi vain tämä yksi erikoisuus, mitä ainakin itse olen maaseudulta lähtöisin olevana usein miettinyt, vapaus apteekkimaksusta, jota vapautta ei muilla apteekeilla ole tällaisista vastaavista apteekeista. Tosin sairaala-apteekeilla ja lääkekeskuksilla sekä sotilasapteekeilla on myös tämä vapautus, mutta se koskee Helsingin yliopistoapteekkia. Myös erikoista on se, että vaikka tässä yliopistolaissa säädetään oikeus pitää yhtä apteekkia Helsingin kaupungissa, niin lääkelaki 52 §:ssä säätää, että Helsingin yliopistolla voi olla sivuapteekkeja, jotka käytännössä ovat siis ihan samojen erioikeuksien piirissä kuin Helsingin kaupungissa sijaitseva yksi Helsingin yliopistoapteekki. Ainakin keskussairaalapaikkakunnilla tämä tuottaa eräänlaisia kilpailuongelmia siksi, että totta kai apteekkimaksusta vapautettu yliopisto pystyy lääketoimitustarjouksensa tekemään aivan erilaiselta pohjalta kuin sellainen apteekki, joka maksaa valtiolle apteekkimaksuja.

Mutta tämähän todettiin silloin, kun kalenteriyksinoikeutta eduskunta vuonna 94 oli ottamassa pois Helsingin yliopistolta, että tämä erioikeus ei ole ainakaan Eta-sopimuksen vastainen, joka Helsingin yliopistolla on apteekin ylläpitämisestä, ja yliopiston apteekki maksaa toki yliopistolle kyllä maksuja. Mainitun vuoden 94 lakiesityksen perusteluissa oli sellaisia suuria summia kuin että vuonna 93 Helsingin yliopisto sai apteekkinsa kautta tuloja peräti 71,5 miljoonaa markkaa ja vuonna 92 tuo oli

61,5 miljoonaa markkaa. Ehkä tämäkin on syytä erikoisuutena mainita. Kun usein mainitaan erilaisista rahavirroista, joita virtaa Helsingistä muuhun maakuntaan, niin on täällä pääkaupungissakin jotakin omintakeista rahankeräysjärjestelmää olemassa.

Ed. Ihamäen mainintaan dosentuureista haluaisin sen verran kommentoida, että minusta siinä vähän haiskahti erikoinen näkökulma. Kun täällä on korostettu yliopistojen itsehallintoa, niin kai nyt tässäkin voidaan luottaa yliopistojen itsehallintoon ja asiantuntemukseen päättää siitä, kenelle dosenttioikeuksia myöntävät. Minä arvaan, että ed. Ihamäki viittasi eräisiin aktiivipoliitikkoihin, jotka ovat väitöstensä kautta saaneet dosentuureja, niin kuin maaherra Kortesalmi nyt ihan vasta tällä viikolla Oulun yliopistoon, maaseutukulttuurin dosentuurin muistaakseni. Kaikki kunnia ja arvo niille, jotka ovat jaksaneet joko politikoinnin tai jonkin viran hoidon ohella jatkaa opiskelua ihan korkeimpiin tavoitteisiin asti, ja yliopistot ovat oman arviointinsa ja päätöksentekonsa kautta sitten myöntäneet tällaisia luento-oikeuksia. Minä olen hyvin paljon samaa mieltä kuin ed. Kiljunen äskeisessä puheenvuorossaan, että ovia ja ikkunoita yliopistomaailman ja muun yhteiskunnan välillä on varmaan syytä avata jatkuvasti eikä missään nimessä käydä sulkemaan. Sellainen henki käsittääkseni myös valiokunnan mietinnössä on.

Täällä on korostettu yleisperusteluissa maakuntayliopistojen, hajautetun yliopistoverkoston merkitystä ja itse mielelläni sitä kannatan. Ed. Tiurin virkistävässä arvokkaassa puheenvuorossa panin merkille sen, että hän nyt tavoistansa poiketen ei tähän kohtaan kovin paljon puuttunutkaan. Sen sijaan vastauspuheenvuorojen käyttäjät herättivät tämän asian täällä keskusteluun. Ed. Tiuri on varmasti oppinut vuosien varrella erilaisissa tehtävissä eri puolilla maata liikkuessaan arvostamaan sitä työtä, jota maakunnissa maakuntayliopistot ovat tehneet elinkeinoelämän ja kaikinpuolisen muun kehityksen eteenpäinviemiseksi, ja siinäkin mielessä on helppo yhtyä niihin näkemyksiin, joita sivistysvaliokunta on mietinnön perusteluissa tästä asiasta lausunut.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Minunkin puheenvuoroni koskee yliopistojen dosentuuria ja sitä, kuinka se on tärkeä voimavara yliopistoille ja samalla, niin kuin ed. Kiljunen totesi, tietynlainen ikkuna ulospäin.

Alun perin sain minäkin virikkeeni tähän puheenvuoroon ed. Ihamäen puheenvuorosta. Se oli sellaisenaan hauska ja siinä vähän vilkuiltiin keskustan suuntaan sopivalla tavalla. Hän tarkoitti ilmeisesti puhuessaan siitä, että vähän heppoisin perustein näitä henkilöitä nimitetään, myös Paavo Väyrystä. Minä kyllä hiukan ihmettelen, jos hän näin tarkoitti. (Ed. Ihamäki: Minä kysyin vain!) — Niin, kyllähän se kysymyskin on monta kertaa toteamus, mutta esimerkiksi Väyrynen on tohtorin väitöskirjan tehnyt. Hänellä on valtavan suuri kokemus sekä suomalaisesta että kansainvälisestä politiikasta, niin suuri, että tässä maassa hyvin harvalla henkilöllä on.

Jos katsoo nämä asiat, käytännön kokemuksen ja teoreettisen koulutuksen, niin ei kai voida olettaa, että jollakulla henkilöllä on parempaa pätevyyttä dosentin tehtäviin kuin Paavo Värysellä. Tämä olikin ehkä ed. Ihamäeltä leikillinen huomautus, mutta sen verran täytyy kuitenkin sanoa, että se ihan sivumennen vähän viuhahti tuosta läheltä, ja sen vuoksi lähdin siitä, että kyllä heppoisin perustein valitut henkilöt etsiä täytyy jostakin muualta, ei varmaan Kortesalmestakaan. En tiennytkään, että hänet on Oulun yliopistoon valittu eli hän on saanut dosentuurin sieltä. Hän on varmasti pätevä ja sisukas omalla alallaan. Täytyy arvostaa näitä ihmisiä, ed. Ihamäki.

Ed. P u h j o : Herra puhemies! Pyysin puheenvuoron ed. Luhtasen puheenvuoron johdosta, kun hän ihmetteli, miksi perustuslakivaliokunta ei puuttunut ruotsinkielisten osuuteen yliopistolaissa. Valiokunnassa ei varmaan kenellekään tullut mieleen puuttua asiaan, koska kyse on eräänlaisesta perustavaa laatua olevasta perusoikeudesta, että jokaisen on voitava tulla toimeen omalla äidinkielellään. Tämä tietysti tarkoittaa, että ruotsinkielistä vähemmistöä varten täytyy kouluttaa suhteellisesti hieman enemmän porukkaa, jotta he saisivat omalla äidinkielellään palvelut, ja se tietysti heijastuu yliopistoopiskelijoiden lukumäärässä. Tämä on aivan yksinkertainen selitys. Varmaan siihen valiokunnassa ei jatkossakaan tulla puuttumaan.

Toisaalta huomauttaisin, että 90-luvulla on pikku hiljaa enenevässä määrin alkanut esiintyä ruotsalaiskaunaisuutta, joka on sitä samaa ilmiötä, mitä me etelän maiden tapahtumissa ihmettelemme, kun eri kansallisuudet lynkkaavat toisiaan. Meillä vain suomalaisessa lynkkauspiirteessä kaikki asiat hoituvat huomattavasti

hiljaisemmalla tavalla kuin muualla päin eteläsä.

Ed. L a a k s o : Herra puhemies! Aiemmassa keskustelussa useatkin kansanedustajat ovat kiinnittäneet huomiota kysymykseen lukukausimaksuista. Joissakin puheenvuoroissa on ikään kuin perätty sellaista mahdollisuutta, että koska ulkomaalaisilta opiskelijoilta ei Suomessa peritä lukukausimaksua tai muita maksuja ja kun suomalaiset opiskelijat taas joutuvat mennessään opiskelemaan eräisiin maihin maksamaan näitä maksuja, Suomessa pitäisi ainakin ulkomaalaisten opiskelijoiden osalta siirtyä sellaiseen käytäntöön, jossa jonkinlaisia maksuja peritään.

Todettakoon, että sivistysvaliokunta ei kannattanut tällaista mallia. Sivistysvaliokunta sitävastoin edellytti, että hallitus selvittää ulkomaisissa yliopistoissa opiskelevilta suomalaisilta opiskelijoilta perittävät lukukausi- ja muut maksut ja niiden aiheuttamat epäselvyydet ja ryhtyy toimenpiteisiin epäkohtien poistamiseksi. Haluan vain pöytäkirjaan todeta, että sellainen tulkinta, että ulkomaalaisilta opiskelijoilta Suomessa alettaisiin esimerkiksi tämän sivistysvaliokunnan mietinnön tuloksena periä jonkinlaisia opiskelumaksuja, on väärä.

Haluaisin vielä sanoa asetuksesta sen ed. Kiljuselle, että kysymys yhdestä tai useammasta asetuksesta on jo ratkaistu tällä lailla. Opetusministeri Olli-Pekka Heinonen toi sivistysvaliokunnalle hallituksen kannan, jossa hallitus ilmoitti yksiselitteisesti vastustavansa sitä, että olisi yliopistokohtaisia asetuksia. Tämän takia pykälä kirjattiin siten, että on vain yksi asetus, jonka luonnos meillä kyllä on olemassa.

Ed. L a i n e : Arvoisa puhemies! Ed. Kiljunen toi esille dosenttiasian, ja olen samaa mieltä hänen kanssaan, että se pitäisi laissa mainita. Sivistysvaliokunta oli aika yksimielinen siitä, että näin on, paitsi puheenjohtaja Ala-Harja, joka ei ollut sitä mieltä, että dosentit pitäisi mainita. Dosentit ovat tärkeitä yliopistolle monessa mielessä ja myös sen takia tietysti, että tulee uusia tieteenaloja ja muita, jotka ulkopuolelta tulevat. Minusta dosentit ovat vähän kuin taiteilijoita, he etsivät koko ajan uutta ja saavat paljon luovaa aikaan. Minusta dosenttien olisi hyvä olla laissa mukana.

Ed. K i l j u n e n : Arvoisa puhemies! Tämä nyt on vastauspuheenvuoronomaista puheenvuoron käyttöä.

Ed. Aittoniemi pohdiskeli eräiden tuntemiensa ihmisten dosentuuria. Tuli semmoinen mielikuva, että vaikka olemme eduskunnan täysistuntosalissa, keskustelu alkoi muistuttaa jotakin tiedekuntaneuvoston kokousta, jossa rupeamme arvioimaan eri ihmisten tieteellistä pätevyyttä tai heidän tutkintojensa tieteellisiä pätevyyksiä. Tämä on varmasti väärä paikka sille. Sen verran meidän täytyy varmasti yliopistojen autonomiaa kunnioittaa, että annamme siellä olevien elinten arvioida loppututkintojen suoritustason, pätevyyden sitä kautta; yhtä lailla dosentuurin hakemukset käsitellään tiedekunnissa erikseen.

Halusin nimenomaan sen vuoksi tämän puheenvuoron käyttää, että ei jää mitään väärää kuvaa siitä, että meillä on erilaisia loppututkintoja, joilla voimme joissain tilanteissa arvioida joidenkin ihmisten pätevyyttä, mutta se ei saa olla perusteena sille, ettemmekö tunnistaisi dosentuurijärjestelmän merkittävyyttä nimenomaan suomalaisessa tiedeyhteisössä. Siinä mielessä ed. Laineen puheenvuoro jälleen kerran, jonka hän tässä toi esille, on erinomaisen painava. Me tarvitsemme tässä laissa myös selkeästi dosentin, tunnustamme, että dosentuuri on osa yliopistoyhteisöä.

Ed. L u h t a n e n : Arvoisa puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron ed. Puhjolle. Hän taisi kyllä paljastaa ainoastaan ja vain omat asenteensa. Minun puheeni sisälsi kaksi asiaa, sen, että minusta olisi riittänyt valiokunnan näkemys 4 §:n kohdalla osoittaa, että yliopistojen välisellä yhteistyöllä voitaisiin ja tulisi hoitaa myös ruotsinkielisten asema kaikilla niillä aloilla, joissa meillä on olemassa opetusta. Tässä mielessä kiintiöt saattavat olla vanhanaikaisia, niin kuin monella muullakin alalla tänä päivänä. Perustuslakivaliokuntaa arvostelin siitä, että kun perustuslakivaliokunta antaa lausunnon näin tärkeässä asiassa, minä olisin odottanut, että valiokunta olisi huomattavasti analyyttisemmin käsitellyt kiintiöproblematiikkaa eikä vain todeten meidän kaikkien tietämän asian, että tämä liittyy hallitusmuotoon ja Helsingin yliopiston erityisasemaan. Ne ovat vanhoja lakeja, arvostettavia, kunnioitettavia, mutta aika menee menojaan. Olisiko nyt ollut parempi siirtyä uuteen käytäntöön eli 4 §:n valiokunnan omaksi momentikseen erottama kohta yhteistyöstä olisi saattanut olla hedelmällisempi ja yhteistyökykyisempi lähtökohta. Mutta tyydyn tähän mikä on, ja mennään tällä eteenpäin. Mutta kun valiokunnalla on tilai-

suus sanoa kantansa, niin olisi mainiota, jos se sanoisi sen perustellusti ja arvioiden ja esittäisi hyviä perusteluja.

Herra puhemies! Vielä jäi mainitsematta minusta erittäin hyvä asia harjoittelukoulujen osalta. Valiokunta on minusta erinomaisella tavalla täydentänyt sitä kohtaa, että jokaisen opettajankoulutuslaitoksen kohdalla pitää olla oma harjoittelukoulu. Tämä varmasti poistaa paljon levottomuutta harjoittelukoulujen osalta.

Ed. I h a m ä k i : Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi puheenvuorossaan epäili minun tarkoittaneen tiettyjä henkilöitä esimerkiksi keskustaa lähellä olevista piireistä nimitetyn muilla kuin tieteellisilla ansioilla dosentin tehtäviin. Tähän tekisi mieleni lausua, että se koira älähtää johon kalikka kalahtaa. Mutta enpä sano niin, koska en tarkoittanut sitä, vaan itse vastasin vastauspuheenvuorossani ministeri Heinoselle, joka lausui puheenvuorossaan, että dosenttijärjestelmä on viime aikoina muuttunut ja dosentiksi on nimitetty paljon väljemmin perustein kuin aikaisemmin. Halusin, että yliopistot pitäisivät yhdä edelleen pätevyydestä kiinni dosentteja nimitettäessään.

Ed. P u h j o : Herra puhemies! Sen verran vielä ed. Luhtaselle, että myönnän kyllä, että monet perustuslain pykälät ovat aika vanhoja, mutta valiokunnan tehtävänä on tulkita niitä ja määritellä lakiesityksen säätämisjärjestys. Kiintiöasiat eivät kyllä nousseet lainkaan esille säätämisjärjestysmielessä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

7) Hallituksen esitys laeiksi Suomen Hallitusmuodon 87 ja 89 §:n sekä korkeakoulun professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 42/1997 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 10/1997 vp

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 10.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

8) Hallituksen esitys laeiksi työttömyysturvalain muuttamisesta ja työmarkkinatuesta annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 88/1997 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 13/1997 vp
Lakialoite 19, 66/1996 vp, 48/1997 vp

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 13.

Keskustelu:

Ed. K u o p p a : Herra puhemies! Tällä esityksellä ollaan palauttamassa työttömille osa heidän kansalaisoikeuksistaan, jotka on, ihme kyllä, mielestäni perustuslain vastaisesti hukattu erityisesti suurtyöttömyyden aikana.

Hallituksen esitys työttömien matkustusoikeuden laajentamiseksi on kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta välttämätön ja parantaa työttömien oikeuksia. Laki on siinä suhteessa oikean suuntainen. On turha pelätä, että työttömät sankoin joukoin ryntäisivät pitkille kaukomatkoille, sillä työttömyysturvan alainen taso pitää kyllä huolen siitä, etteivät työttömät taloudellisten syiden johdosta pysty matkustamaan kovinkaan paljon. Tämä tuli selvästi esille muun muassa käytännön työnvälitystä tekevien työvoimatoimiston virkailijoiden antamasta lausunnosta.

Tämä on ollut todella vaikea asia ja sitä on tulkittu hyvin eri tavalla maan eri osissa. Siitä on aiheutunut suuria ongelmia, kun ei ole tiedetty, mikä on luvallista, mikä on laitonta, ja se on johtanut kansalaiset hyvin eriarvoiseen asemaan. Työttömillä on monissa muissakin kohdin perusoikeusvaje. Matkustusoikeuden rajoittaminen on yksi sellainen, mutta nyt se on poistumassa tai ainakin selvästi lieventymässä.

Valiokunta oli hyvin yksimielinen siitä, että lakia tulisi tulkita hyvin väljästi. Myös virkamiehillä tulisi olla oikeus käyttää omaa järkeä. Kun työttömänä oleva henkilö tekee ulkomaanmatkoja ja ilmoittaa asianmukaisesti työvoimaviranomaiselle, missä hän on tavoitettavissa, näitä matkoja voidaan suorittaa eikä ylimääräisiä ka-

rensseja työttömille aseteta, niin kuin aikaisemmin on käynyt.

Sen sijaan työmarkkinatukilain käsittelyn yhteydessä tuli esille myös se, että noin 25 000 pitkäaikaistyötöntä, jotka putoavat ansiosidonnaiselta työttömyyspäivärahalta tai peruspäivärahalta työmarkkinatuelle, saavat tässä putoamisvaiheessa ylimääräisen viiden päivän karenssin eli menettävät viikon ajalta työttömyysturvansa. Tämä muutoshan salakuljetettiin tähän lakiin ns. työttömyysturvauudistuksen yhteydessä. Hallituksen esityksen perusteluissa ei mainittu sanallakaan, että tällainen muutos ollaan tekemässä. Nyt vasta, kun uudistus on ollut voimassa, on tullut ilmi, että tällainen uusi karenssi on pitkäaikaistyöttömille asetettu. Mielestäni tämä on todella törkeä välistäveto, että näin on tehty. Valiokunnan mielestäkin tämä asia tulisi korjata. Valiokunta esittää mietinnössään ponnen muodossa, että hallitus syksyn budjettineuvottelujen yhteydessä pyrkisi asian korjaamaan.

Mielestäni tämä pitäisi kyllä korjata jo nyt tämän asian käsittelyn yhteydessä, koska kyseinen pykälä on auki työmarkkinatukilaissa. Ylimääräisen karenssin poistaminen maksaisi arviolta noin 15 miljoonaa markkaa vuodessa. On muistettava, että tämä raha on pois pitkäaikaistyöttömiltä, siis niiltä ihmisiltä, jotka ovat olleet yli 500 päivää työttömänä, saaneet yli 500 päivää ansiosidonnaista työttömyysturvaa tai peruspäivärahaa. On muistettava, että he ovat todella menettäneet jo huomattavan osa tuloistaan, kun ovat joutuneet työttömiksi. Sen jälkeen, kun ansiosidonnainen työttömyysturva loppuu, heitä rankaistaan siitä vielä ylimääräisellä karenssilla. Käytännössä vasta viikon jälkeen he ryhtyvät saamaan työmarkkinatukea, joka on taas pienempi kuin ansiosidonnainen työttömyysturva. Kyllä tässä lyödään kuormaa kuorman päälle yhteiskunnan vähäosaisille ihmisille, jotka ovat tosiaan kaikkein eniten lamasta joutuneet kärsimään.

Näin ollen olisi välttämätöntä, että eduskunta korjaisi tämän epäkohdan ja antaisi työttömille heille kuuluvat perusoikeudet eli toimeentulon työttömyyden ajalta työttömyysturvan muodossa, joka nyt heiltä tällä tavalla riistetään. Se johtaa tietenkin siihen, että he joutuvat anomaan kunnallista toimeentulotukea. Eli tässä ihmisiä — pitkäaikaistyöttömiä erityisesti — halutaan luukuttaa mahdollisimman paljon.

Työttömien lyömiseksi kyllä näyttää olevan erityisesti kokoomuksen suunnasta tulossa uusia asioita. Muun muassa eduskuntaryhmän puheenjohtaja Zyskowicz puoluekokouksessa vaati päivähoitolakiin sisältyvän subjektiivisen oikeuden muuttamista, etteivät työttömän lapset voisi olla päivähoidossa. Minua ihmetyttää se, minkä tähden työttömien lapsia täytyy rangaista siitä, että heidän vanhempansa ovat työttöminä. Valtaosa työttömistä hoitaa lapsensa itse kotona. On tietenkin erilaisia syitä, minkä johdosta myöskin työttömät käyttävät päivähoito-oikeuksia ja lapsille se on varmasti erittäin tärkeä oikeus. Nyt oikealta laidalta vaaditaan, että tämä oikeus pitäisi kumota. Myös työttömien lapset leimataan jo heti, että he ovat eri kastia kuin ne ihmiset, joilla on oikeus työhön ja työpaikkaan tai jotka ovat onnistuneet säilyttämään työpaikkansa.

Mielestäni työttömien oikeus tulee turvata. Siinä on paljon puutteita, muun muassa siinä, että kun työtön työnhakija osoitetaan työhaastatteluun, niin jos haastattelun jälkeen syntyy erimielisyyksiä, eikä se johda työsuhteeseen ja työttömälle työntekijälle määrätään karenssi, niin se määrätään työnantajan lausunnon perusteella. Työvoimaministeri Jaakonsaari vastatessaan kirjalliseen kysymykseeni on todennut muun muassa näin, että on esimerkiksi mahdollista, että työnhakija antaa työhönottotilanteessa itsestään tarkoituksella niin epäedullisen kuvan, että jää tämän takia tulematta valituksi työhön. Mikäli selvitykset tapahtumien kulusta eroavat, ei ole epätavallista, että näyttöä punnittaessa suurempi paino annetaan työnantajan kertomalle. Eli työttömän työnhakijan kertomus ei ole saman arvoinen viranomaisten edessä kuin työnantajan kertomus.

Minusta myös tämä on yksi kysymys, joka loukkaa kansalaisoikeuksia, tasavertaisuutta. Mielestäni se, että ihminen on työtön, ei voi viedä hänen kansalaisoikeuksiaan ja oikeutta tasavertaiseen kohteluun viranomaisten edessä. Mielestäni ministeri Jaakonsaaren vastaus kirjalliseen kysymykseen, josta äsken lainasin pätkän, osoittaa sitä, että tässä ollaan hyvin heikoilla jäillä ja työttömien oikeudet pitäisi turvata.

Herra puhemies! Tulen asian toisessa, yksityiskohtaisessa käsittelyssä tekemään esityksen, joka poistaisi työttömille vuoden alussa tulleen ylimääräisen karenssin, ylimääräisen rangaistuksen viikon työttömyysturvan menetyksen osalta.

Ed. P e r h o : Arvoisa puhemies! Laki kaikkinensa on myönteinen ja parannus varsin sekavaan ja katkeruuttakin aiheuttaneeseen tilan-

teeseen, jossa esimerkiksi tapauksissa, joissa kuuluu vaikkapa kuoroon tai urheiluseuraan, ei joukon mukana ole voinut matkustaa ulkomaille ainakaan ilman pelkoa siitä, että tulee käräytetyksi.

Valiokunnassa keskusteltiin paljon siitä, tulisiko tämä oikeus määritellä pykälässä, kuinka paljon ja kuinka pitkiä matkoja voi tehdä, mutta päädyimme siihen, että tarkkoja rajauksia ei tehdä, koska halusimme, että mahdollisuus tapauskohtaiseen harkintaan jää. Valiokunta korostaa mietinnössään sitä, että tulkinnan pitää olla joustava, ottaa huomioon erityisolosuhteita. On myös tärkeää huomata perustuslakivaliokunnan huomautus siitä, että tätä oikeutta ei pidä rajoittaa sen mukaan, mihin ammattiryhmään kuuluu ja millainen työllisyystilanne tällä ammattialalla on.

Ed. Kuopan esittämään pykälämuutokseen koskien omavastuuaikaa työttömyyspäivärahan ja työmarkkinatuen välillä valiokunta ponnessaan kiinnittää huomiota ja paheksui sitä, että tätä ei ole tehty tiettäväksi silloin, kun viime keväänä työttömyysturvalain uudistus tehtiin.

Ed. P e l t o m o : Arvoisa puhemies! Laki on selvästi parannus siihen, että työttömätkin voivat myös harrastaa ja liikkua maan rajojen ulkopuolelle lyhyille matkoille. Sen sijaan tähän jää kyllä järjen käyttöä edelleenkin työvoimatoimistoihin, koska lyhyitä matkoja ja satunnaisia matkoja ei hyvin täsmällisesti määritellä, mikä se aika on. Se varmasti tulee heijastumaan jatkossakin siihen, että pitäydytään ehkä vain viikossa. Toivoisin todellakin, että työministeriöstä tulisi tähän selvemmät ohjeet ja annettaisiin väljyyttä ja omaa järkeä myös käytettäisiin.

Toinen kohta, mihin ed. Kuoppakin puuttui, on viiden päivän karenssi, omavastuuosuus. Minusta tilanne varmasti on juuri niin, että näin ei ole ollut tarkoitus lakia säädettäessä. Siksi mielestäni tämä kohta olisi pitänyt jo ehkä tässä korjata, mutta valiokunta otti, niin kuin ed. Perho sanoi, tänne ponnen ja lähtee siitä, että asia yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa selvitetään. Toivon, että hallituksessa ja ministeriössä asiaa pohditaan ja saadaan se vuoden 1998 budjettiin.

Ed. T u l o n e n : Arvoisa puhemies! Asiasta on tehty paljon myös eduskunnan taholta lakialoitteita. Minusta tämä on inhimillinen laki ja se on erittäin hyvin tähän aikaan sopiva, kun tiedämme kuitenkin pitkäaikaistyöttömien työllistymistilanteen. Kun tiedetään myös, että on kuitenkin jouduttu lakia kiertämään, kun on haluttu eri tarkoituksissa liikkua, niin minusta lain pitää seurata myös käytäntöä. Minusta tämä on hyvä ja kannatettava laki ja myös valiokunnan ponsi minusta on ihan hyvä, se selkeyttää tilannetta. Ei tämä varmasti ihan selkeä muuten ole, mutta sitä voidaan edelleen selvitellä.

Ed. I h a m ä k i : Arvoisa puhemies! Totean, että tämä laki on myönteinen ja selvästi parannus entiseen.

Ed. Kuopan esittämä asia, että ylimääräinen karenssi asetettiin pitkäaikaistyöttömille, jotka siirtyvät ansiosidonnaiselta työttömyysturvalta työmarkkinatuelle, on asia, joka itse asiassa salakuljetettiin tähän pykälään. Oltakoon nyt tästä asiasta mitä mieltä tahansa, valiokunta sanoi kantansa siinä ponnessa, niin paheksun tätä, että asiasta ei mainittu mitään yleisperusteluissa eikä yksityiskohtaisissa perusteluissa. Se todella ikään kuin salakuljetettiin pykälässä vaan. Hyvä, kun se asia huomattiin. Haluan todeta, että sitä ei edes huomattu suuren joukon asiantuntijoitten taholta, mutta onneksi valiokunnassa havaittiin, että tässä on tällainen virhe. Tätä menetelmää vastaan haluan protestoida.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Monta kirjallista kysymystä on minunkin suunnaltani tästä asiasta tehty, ja totta kai annan itselleni kertoa, että tämä korjaus on johtunut nimenomaan minun tekemistäni kirjallisista kysymyksistä!

Mutta tässä valiokunnan mietinnössä on vieläkin tiukkapipoisuutta. Ihmettelen, kun tässä lukee toisella sivulla eräässä kappaleessa: "Henkilö voisi päivärahaoikeuttaan menettämättä matkustaa ulkomaille edellyttäen, että hän on viivytyksettä tavoitettavissa ja kykenee ottamaan tarjotun työn vastaan." On aika hassua, jos ihminen lähtee Kanariansaarille tai Kyprokselle viikoksi, että hän viivytyksettä lähtee sieltä painamaan polkupyörällä takaisin kotiin, jotta voi lähteä täällä työmarkkinoille. Minun mielestäni on jollakin lailla naurettavaa sanaleikkiä tämä tällainen. Jos henkilö on siellä, niin hän on sen viikon tai kaksi ja tulee sieltä pois. Täällä eivät varmaan jää työt tällä hetkellä kotimaassa tekemättä, vaikka häntä ei juuri ole saatavissa. Totta kai tässä täytyy kontrolli olla, mutta tällaiset määreet ovat aika lapsellisia.

Mitä tulee ed. Kuopan esille ottamaan asiaan, niin jos ymmärrän, asiassa on tietyllä tavalla tullut lainsäädäntövirhe aikanaan, jos työmarkkinatuelle siirtyvät ovat joutuneet karanteenin piiriin. Jos pykälä on auki ja on korjattavissa, niin onko tässä maassa ja ministeriössä niin huono koneisto, ettei se pysty tällaista hyvinkin nopeassa tahdissa korjaamaan ja antamaan siitä oman esityksensä, että se tulee silloin hallituksen piikkiin ja asia saataisiin korjattua? Kun ei näitä ed. Kuopan ja ed. Aittoniemen sun muitten ehdotuksia tahdota täällä kovin herkästi hyväksyä, tämä näyttää jäävän tulevaisuuden varaan.

Ed. K u o p p a : Arvoisa puhemies! Tämä laki on kiistatta parannus ja lisää työttömien oikeuksia, kuten on tullut useasti todettua. Mutta tähän jäi tietenkin, kuten ed. Aittoniemi totesi, valiokunnan mietinnössäkin tällaisia kohtia, mutta myös puheenvuorossani korostin, että tässä nimenomaan työvoimaviranomaisille annetaan oikeus käyttää tervettä järkeä. Kun työvoimaviranomaisia oli asiantuntijoina kuultavana valiokunnassa, työnvälittäjät kertoivat, että eiväthän he työruuhkansa takia rupea soittelemaan Kanariansaarille niille ihmisille, jotka sillä hetkellä saattavat olla lomalla, koska heillä on taatusti työnhakijoita, jotka ovat paikalla, joille voidaan mahdollinen työtarjous osoittaa. Mielestäni tässä juuri on se kohta, jossa voidaan käyttää tervettä järkeä.

Kuten totesin, eivät ne työttömät sinne sankoin joukoin mene, koska matkat kumminkin ainakin esitteitten mukaan maksavat ainakin talvisaikaan noin 2 500 markkaa ja sillä tavalla. Se on vähintään kuukauden bruttotulo työmarkkinatuella oleville puhumattakaan nettotulosta, joten taloudellinen puoli kyllä asettaa rajoituksen jo hyvin suureksi.

Mitä tulee viiden päivän karenssiin, niin minun mielestäni se on kyllä täysin kohtuuton. Kun ihminen on joutunut jo pitkäaikaistyöttömäksi, joutunut olemaan 500 päivää jo jopa peruspäivärahalla, sillä 118 markalla, ja sen jälkeen työttömyys edelleenkin jatkuu, niin hän joutuu viikoksi ilman työttömyysturvaa ja sen jälkeen vasta ruvetaan maksamaan työmarkkinatukea. Tähän väliin tulee viiden päivän katkos. Hänen työttömyytensä jatkuu, ei vaihdu vuosi, ei vaihdu mikään, mutta korvaustapa vain vaihtuu. Tämä varmasti salakuljetettiin, sillä edellisessä hallituksen esityksessä, kun työttömyysturvauudistukset tehtiin, ei missään vaiheessa perusteluissakaan mainittu sanallakaan tästä, että tällainen karenssi tänne ajetaan sisälle, eivät myöskään asiantuntijat. Mutta työttömät ovat tämän huomanneet, koska he ovat menettäneet työttömyyspäivärahansa.

Ed. M a n n i n e n : Arvoisa puhemies! Tämän lain osalta on syytä selkeästi todeta, että tämä todella, niin kuin ed. Kuoppa sanoi, palauttaa osan kansalaisoikeuksista työttömälle. Mutta edelleen voi todeta, että tuskin tämä asia on niin ongelmallinen, mutta meillä Suomessa on sellainen kumma tapa, että herrat tekevät ongelmia sellaisistakin asioista, jotka eivät ongelmia ole.

Jos me ajattelemme alkuperäisiä vaatimuksia, että työttömän täytyy ilmoittaa hotelli, puhelinnumero ja kaikki, voi jo kysyä, onko se edes intimiteettisuojan rajamailla vai eikö voitaisi lähteä siitä, että jos on tiedossa matkan järjestäjä ja matkan päämäärä, niin se olisi täysin riittävä, sillä tuntuisi todella kiusanteolta, jos asianomaisen henkilön lähdettyä viikoksi lomalle, kun hän on ollut ehkä vuoden työttömänä, hänelle juuri tehtäisiin työtarjous sen viikon aikana. Sitä paitsi, kyllähän kotimaassakin voi olla matkalla ja kotimaassakin saattaa tavoitettavuus olla heikompi kuin nykyaikaisten liikenne- ja tietoliikennevälineiden aikakautena.

Mehän keskustelimme näistä väljennysmahdollisuuksista valiokunnassa ja olimme suopeita, mutta siinä tuli erilaisia näkökohtia, joista mielestäni osa oli teennäisiä. Rajoittamisesta puhuttiin, miten Haaparannalla voivat käydä nämä työttömät. Minusta se ei ole ulkomaanmatka. Se on vierailu tai käynti naapurissa. Ei niitä varmaan kukaan laske.

Järki kunniaan tämän asian soveltamisessa, niin luulen, että on mahdollisuus selvitä tässä.

Ed. K o m i : Herra puhemies! On helppo yhtyä tämän lain myönteisiin puoliin. Mutta yhdyn myös ihmettelijöihin ed. Kuopan tavoin, miksi, kun valiokunta on huomannut tämän epäkohdan, että karenssiaika tulee pitkäaikaistyöttömille työttömyysturvan varaan jääville. Koen itsekin kohtuuttomana, ettei valiokunta jo silloin olisi voinut hallituksen kanssa yhteistyössä hakea tähän ratkaisun, ennen kuin se tuotiin eduskuntasaliin. Tämä kuvaa lähinnä sitä, että hallituksen ja eduskunnan välinen kanssakäyminen on edelleen liian jäykkää.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

9) Hallituksen esitys laeiksi pitkäaikaistyöttömien omaehtoisen opiskelun tukemisesta ja opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 37/1997 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 8/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on työasiainvaliokunnan mietintö n:o 8.

Keskustelu:

Ed. Tulonen: Arvoisa puhemies! Tätä lakia työttömien omaehtoisen koulutuksen tuesta on tehty todella vankalla asiantuntemuksella ja sitä on valmisteltu hyvin pitkään ja pienen kohunkin kanssa, mutta tätä taustaa vasten voidaan sanoa, että mielestäni tämä on aika onnistunut. Rahaahan tähän käytetään aika paljon, jos ajatellaan sekä sosiaali- ja terveysministeriön että opetusministeriön puolelta, lähes 650 miljoonaa markkaa. Se on tietysti suuri raha ja mielenkiinnolla jäädään odottamaan, mitä lakiesitys tuo tullessaan ja mikä on sen teho. Toivotaan, että sen teho on paras mahdollinen.

Todetaan kuitenkin, että lain tarkoitus on omaehtoisuuteen ja aktiivisuuteen kannustaminen, ja se on lakiesityksen positiivinen kanta ja lähtökohta. Juuri ammatillisen osaamistason kohottaminen on perustellusti myös tässä yhteydessä kokonaisen kansallisen strategiamme hyvä osa ja hyvä puoli siitä huolimatta, että puhutaan työttömyydestä.

Yhteiskunnan taloudellinen tuki työttömille on liian usein painottunut passiiviseen toimeentuloturvaan aktiivisen työllistämismahdollisuuden parantamisen sijasta. Tämä lakiesitys on nyt toisenlainen, ja se on siltä osin ihan hyvä. Nykyisin työttömyysturvan ja yleisen opintotuen välinen ero ohjaa aika ratkaisevasti niitä koulutuspainotusvaihtoehtoja, joilla työtön henkilö voi parantaa ammattitaitoaan. Ongelmana on ollut, että useimmat työttömät kouluttautuvat lyhytkestoisessa työvoimapoliittisessa koulutuksessa työvoimatoimiston osoittamina, vaikka suurelta osalta pitkäaikaistyöttömiä puuttuukin ammatillinen peruskoulutus. Tähän asiaan sivistysvaliokunta on aika voimakkaasti ottanut kantaa, ja työasiainvaliokunta on kiitettävästi huomioinut myöskin valiokuntamme kannanoton.

Jos ajatellaan, että lakiesityksen kriteerit täyttää noin 60 000 pitkäaikaistyötöntä ja heistä 46 000:lla on takanaan vain kansa- ja peruskoulu ja peräti kaksi kolmasosaa on vailla ammatillista perustutkintoa, silloin voidaan todeta, että jos tämä laki onnistuu, se onnistuessaan on hyvä. Pitkäaikaistyötön tarvitsee näiden lukujen valossa nimenomaan ammatillisen kehittämisen lisäksi oman elämäntilanteensa mukaista räätälöityä yksilökohtaista koulutusta, jonka avulla parannetaan pitkäaikaistyöttömän työllisyysmahdollisuuksia, ja toivottavasti koulutuksen jälkeen myös työpaikka löytyy.

Aina kaikkea hyvää tulee tarkastella myös kriittisten silmälasien läpi, niin myös tätä esitystä. Jokaisella hankkeella on luonnollisesti olemassa omat riskitekijänsä, ja tämän esityksen kriittisiksi tekijöiksi näen nimenomaan toiminnan todellisen tuloksen, mitä tällä saadaan aikaan, ja vähän tietysti myös kohdejoukon rajauksen. Jos ajatellaan, että esityksessä painotetaan juuri ammatillisia valmiuksia edistävän koulutuksen merkitystä, kriittistä on kuitenkin sen määrittäminen, mikä on ammatillista valmiutta edistävää koulutusta. Tästä sivistysvaliokunta kuuli aika tavalla asiantuntijoita ja esitti ponnen, jonka myös työasiainvaliokunta on yksimielisesti hyväksynyt.

Onko niin, että pitkäaikaistyötön tarvitsee ainoastaan ammattiin johtavaa koulutusta? Sivistysvaliokunta katsoi ponnessaan, että on erittäin tärkeää, että hallitus selvittää mahdollisuudet yleissivistävien opintojen oikeuttamiseksi aikuisopiskelijoiden toimeentuloturvaan ja samalla varmistaa koulutustarjonnan kehittämisen siten, että syntyy korkeatasoista, vähintään 20 opintoviikon koulutusta, josta työllistämistä edistävä yleissivistävä koulutus jäsentyy ammattisuuntaiseksi koulutukseksi ja sen oppimiseksi.

On varmasti niin, että esimerkiksi 12 vuotta työttömänä olleelta henkilöltä puuttuvat opiskelun edellytykset. Sen tähden toivotaan, että sivistysvaliokunnan ponsi otettaisiin vakavasti, koska aika monet asiantuntijat sanoivat, että nyt, kun hyvä lakiesitys on tulossa, saattaa olla, että 12 vuoden työttömyys on vammauttanut niin, ettei ole valmiuksia lähteä tämän tasoiseen koulutukseen. Se on tietysti harmi, jos eduskunta tällaiset rahamäärät tähän esittää, että halukkuutta ei voi olla.

Toinen tärkeä asia, joka valiokunnassamme tuli esiin ja jonka työasiainvaliokuntakin lausun-

nossaan on positiivisesti todennut, on tasa-arvokysymys ja nimenomaan niin, että jos ajatellaan, että äiti tai isä, yleensä äiti, on hoitanut lapsia kotona ja on ollut työmarkkinoilta poissa eikä tällaista henkilöä voi oikeuttaa koulutustukeen, niin sen ongelman selvitteleminen varmasti olisi aika järkevä asia.

Kolmantena asiana sivistysvaliokunnassa ehdotettiin muutosta siihen, kun hallituksen esityksessä esitetään, että ammatillista lisäkoulutusta edellytetään vähintään 30 opintoviikon laajuisena, onko se nyt sitten kuitenkaan se määrä, onko tämä nyt se mietitty määrä. Päädyimme siihen, että lausunnossa 30 opintoviikon vähimmäisvaatimusta voidaan tarkoituksenmukaistaa koulutuspoliittiselta kannalta ja sitä voidaan tarkastella myös eri lailla 20 opintoviikon mittaisena.

Asiantuntijoiden, jotka sivistysvaliokunnassa kävivät, pelko oli suuri siltä osin, että koulutusta ei voidakaan tarjota näin nopealla aikavälillä, eli kuluvana vuonna opinto-ohjaajat ja sanotaanko koulutusta tarjoavat yksiköt eivät pysty näin nopeasti saamaan sitä koulutusta, joka olisi räätälöityä. Saattaa olla, että ensi vuonna sitten vasta varsinaisesti tämä laki täystehollisesti on voimassa.

Sosiaali- ja terveysministeri M ö n k ä r e : Arvoisa puhemies! Ed. Tulonen kiinnittää ns. koulutusvakuutuksen ensimmäistä vaihetta koskevassa lakiesityksessä huomiota aivan olennaisiin kysymyksiin tämän lain toteutumisen kannalta. Se on pitkäaikaistyöttömän valmiudet ja motivaatio lähteä koulutukseen. Siitä myöskin asiaa valmistellut ministeriryhmä kantoi suurinta huolta.

Tässähän on kysymyksessä tupossa sovittujen työttömyysturvaleikkausten vastapainoksi hallituksen tekemien panostusten toteuttaminen. Kun mainittiin rahasumma 600 miljoonaa markkaa, ainakin sosiaali- ja terveysministeriön pääluokalta, joka on 300 miljoonaa markkaa, kyseessä on kolmevuotinen siirtomääräraha eli koko tämän pilottiprojektin kustannukset. Siinä mielessä kustannusten merkitys hieman asettuu oikeaan mittasuhteeseensa.

Tämä on ensimmäinen vaihe koulutusvakuutuksesta. Ennen juhannusta ministerityöryhmä tulee päättämään varsinaisesta koulutusvakuutuksesta, sen toisesta vaiheesta. Tässä esityksessä eduskunta linjasi nyt vähän koulutusvakuutukseen tulevaa sisältöä. Eduskunta laajensi mahdollisuuksia päästä järjestelmän piiriin siitä, mitä hallitus ajatteli. Hallitus yritti lähteä hieman varoen liikkeelle, kun ei ole selvää käsitystä siitä, kuinka paljon kustannuksia syntyy. Mutta arvostamme sitä, että eduskunta on katsonut, että tämä järjestelmä on arvokas ja että siihen pitäisi mahdollisimman monen päästä. Uskon, että se on myös osviittana ministerityöryhmälle toisen vaiheen osalta. Pyrimme siihen, että kaikille riittävän pitkään työttöminä olleille tulee oikeus ammatillisen ja muun koulutuksen, omaehtoisen pitempikestoisen koulutuksen saamiseen.

Ed. V e h v i l ä i n e n : Hyvä puhemies! Edellä ministeri Mönkäre toi jo esille nyt käsittelyssä olevan lain taustaa, eli tästähän perusta päätettiin vuosi sitten hallituksen ja palkansaajajärjestöjen yhteisvoimin, kun oli kiistaa siitä, miten pystyttäisiin kompensoimaan se, mitä leikkauksia ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan tehdään. On korostettava, että tämä idea ei tullut itsestään hallituksen piiristä vaan palkansaajajärjestöjen puolelta.

Sittenhän koulutusvakuutusjärjestelmän selvittäminen annettiin selvitysmiehille Tuulikki Petäjäniemi ja Kalevi Kivistö. He saivat työnsä valmiiksi tammikuussa, ja silloin myös julkistettiin heidän kolmiosainen mallinsa. Kuten edellisessä puheenvuorossa tuli esille, tässä vaiheessa on päätetty 300 miljoonaa markkaa sosiaali- ja terveysministeriön budjetista kolmivuotiskaudelle mutta koulutusvakuutuksen kakkos- ja kolmososa on vielä rahoitukseltaan ja myös sisällöltään hyvin pitkälle auki. Kuten julkisuudessa on myös esitetty, se tullee olemaan myös budjettiriihessä aikamoinen kysymys elokuussa.

Nyt tässä vaiheessa, tässä laissa päätetään pitkäaikaistyöttömien työttömyysturvan tasoisesta tuesta. Seuraava vaihe on, että työttömyysturvan tasoinen koulutustuki ulotettaisiin muillekin työttömille ensi vuonna ja 1999 koulutustuki, ikään kuin aikuiskoulutustuki myös työssäkäyville.

Tällä hetkellä arvioidaan, että Suomessa on vähän yli 60 000 pitkäaikaistyötöntä, joita tämä laki koskisi. Aika kova luku on se, että 68 prosenttia pitkäaikaistyöttömistä on ilman ammatillista koulutusta. Tätä taustaa vasten sen pohtiminen, miten pitkäaikaistyöttömien ammatillisia valmiuksia voitaisiin parantaa, on erittäin perusteltua.

Lainlaatijat ovat arvioineet, että tämän lain piiriin voisi tulla 8 000 pitkäaikaistyötöntä, 4 000 aloittaisi tänä syksynä ja 4 000 ensi vuonna. Pitkäaikaistyöttömien koulutustuki olisi voimassa vuoden 99 loppuun eli kaksi vuotta, eli tukea

voisi saada korkeintaan kaksi vuotta. Edelleen tukeen oikeutetuilla tulisi olla 12 vuotta työhistoriaa 18 viime vuoden ajalta, eli kyseessä on määräaikainen, kaksivuotinen erillislaki.

Muutamia arvioita tästä. Minun lähtökohtani on myönteinen tälle asialle, eli aktivoidaan ja kannustetaan pitkäaikaisesti työttömänä olevaa omaehtoiseen koulutukseen, siihen koulutukseen, jota hän itse haluaa ja katsoo parhaakseen, mitä hän kautta omia ammatillisia valmiuksiaan pystyisi kehittämään. Tavoitteena on kuroa umpeen sitä, että monet työttömät tällä hetkellä ylenkatsovat koulutusta siksi, että heidän toimeentulonsa huononisi, mikäli he menisivät koulutukseen. Viime vuosien käytäntö kertoo karusti sen, että työttömyysturva ja opintososiaaliset etuudet ovat tarkoitukseltaan ja nimenomaan tasoltaan epäloogisia ja epätasa-arvoisia. Se johtuu varmasti pitkälti siitä, että niin opiskelua, työelämää kuin työttömyyttäkin säätelevät ja tukevat järjestelmät on luotu pala palalta, siru sirulta eikä opiskelun, työelämän ja työttömyyden kokonaisuutta ole pystytty rakentamaan kerralla. Nyt, kun meidän yhteiskunnallinen tilanteemme, työttömyystilanne on mitä on, nämä siru sirulta rakennetut järjestelmät eivät yksinkertaisesti toimi.

Hallituksen esitys pitäytyy pitkälti selvitysmiesten esityksessä. Muutamia poikkeuksiakin sieltä löytyy. Yksi on hallituksen esityksen lupaus tukityöllistämisestä koulutuksen jälkeen. Esityksessä sanotaan, että työhallinto takaa tai varautuu tarvittaessa järjestämään tukityöpaikan koulutustuella ammatillisen perustutkinnon suorittaneelle.

Itse kysyn, eikö tämän koulutustuen tarkoitus ole antaa pitkäaikaistyöttömälle mahdollisuus saada sellaiset taidot ja tiedot, että hän pärjää avoimilla työmarkkinoilla, ei tukityön hakemisessa. Jos muistan oikein, nimenomaan selvitysmies Petäjäniemi kiinnitti tähän asiaan huomiota, eli ei kai ole kysymys vain siitä, että koulutetaan valtion rahoin tukityöllistämiseen. Se on minusta edelleenkin hyvä kysymys. Itse en olisi ehkä tätä lakiin näin laittanut.

Pitkäaikaistyöttömien koulutustukijärjestelmän riskejä ovat muun muassa arviot siitä, kuinka paljon siihen oikeutettuja tilaisuutta hyväkseen käyttäisi eli 8 000 pitkäaikaistyötöntä tänä ja ensi vuonna. Myös koulutuksen järjestäjien rooli sekä kireä aikataulu — tämänhän on tarkoitus tulla voimaan nyt elokuun alusta — ovat aika kovia haasteita nyt lain hyvälle toteutumiselle.

Kun katsoo, että valtio satsaa 300 miljoonaa puhdasta rahaa kyseessä olevan uudistuksen ensimmäiseen vaiheeseen, toivoisi sen toteutuvan asiallisesti eli mahdollisimman monen pitkäaikaistyöttömän saavan tämän koulutustuen kautta pysyvän otteen työstä ja työstä nimenomaan avoimilla työmarkkinoilla.

Ed. K o m i : Arvoisa herra puhemies! Pitkäaikaistyöttömyyden yhtenä merkittävänä taustatekijänä on juuri vanhentunut tai puutteellinen koulutus ja isolta osalta työttömiä tämä ammatillinen koulutus puuttuu kokonaan. Tämä ongelma korostuu etenkin keski-ikäisten ja ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien ryhmässä.

Vaikka Suomi onkin maailman kärkimaita koulutuksen määrän ja tarjonnan suhteen ja muun muassa työllisyyspoliittista aikuiskoulutusta on erittäin runsaasti tarjolla, on koulutuksen jälkeinen työllistyminen ollut luvattoman heikkoa, työllistämiskoulutuksen jälkeen vain noin 20 prosentin tasoa. Sivistysvaliokunta antoi erittäin hyvän lausunnon, jonka pohjalta työasiainvaliokunta teki koulutusta edistäviä muutoksia tähän lakiehdotukseen.

Nyt käsiteltävänä olevassa lakiehdotuksessa on myönteistä omaehtoisen ja laadukkaan koulutuksen tavoitteet. Ehdotetun koulutuksen päätavoitteena tulee olla työllistyminen koulutuksen jälkeen vapaille työmarkkinoille. Sen vuoksi tukityöllistämisen turvaaminen näinkin pitkän ja laadukkaan koulutuksen jälkeen antaa hyvin arveluttavan signaalin koulutuksen tavoitteista.

Koulutustukea valmistellut selvitysmies ei nähnyt tukityöllistämistä perusteltuna työllistymiskeinona koulutusjakson jälkeen. Tämä laki ei saa johtaa siihen, että ansiosidonnaista työttömyysturvaa täten vain keinotekoisesti pyritään jatkamaan.

Koulutuksen valmistelussa olisi pitänyt ottaa vahvemmin esille koulutuksen ja työttömyysturvan tukijärjestelmien yhteensovittaminen. Koulutuksen tulisi olla taloudellisesti palkitsevampaa kuin työttömyyskorvauksen. Tämän koulutusjärjestelmän ongelmaksi jää edelleen koulutustuen voimakas eriarvoisuus eri työllisyystukijärjestelmien piiristä hakeutuville koulutettaville. Tilanne ei korjaannu, ellei oteta tarkasteltavaksi koko työttömyysturvan ja koulutuksen aikaisen tuen kokonaisuutta sekä etuuksien määräytymisen perusteita ja rahoitusta.

On asetettava kyseenalaiseksi, onko samanlaisessa koulutuksessa olevien henkilöiden opintojen aikaisen tuen melko suuret erot perusteltuja.

Tarvittaisiin paljon rohkeampaa reformia niin työttömyystukijärjestelmään kuin koulutustukijärjestelmiinkin, sillä ilman merkittävää asennemuutosta suurtyöttömyyden kiristysotteesta me emme selviä.

Kotona lapsia kotihoidon tuella hoitaneiden vanhempien osalta jäi lakiin edelleen epäkohta työhistorian määrittelyn osalta. Työministeriön arviot ja selvitykset eivät olleet riittäviä perusteita torjua kotona lastaan hoitaneiden vanhempien tasavertaista oikeutta omaehtoiseen koulutukseen. Edellä olevaa korostaa se seikka, että heidän osaltaan sosiaaliturva on jo muutenkin muita väestöryhmiä heikompi tasoltaan.

Nyt hyväksyttäväksi ehdotetussa pykälässä jää koulutustukeen oikeuttavasta työhistoriasta pois se aika, jonka vanhemmat ovat hoitaneet lastaan kotihoidon tuella. Lain kiireellisen käsittelyn vuoksi vaihtoehtoja ei ehditty riittävästi selvitellä, joten siltä osin selvittelyä tulee jatkaa ja myöhemmin korjata lakiin jääneitä epäkohtia.

Laki on vain osittaisuudistus ja koulutukseen oikeuttavan tuen osalta puutteellinen ja eriarvoisuutta lisäävä. Laki edesauttaa työttömien jakaantumista kahteen leiriin, niihin, joilla on etuoikeutettu asema saada ansiosidonnaiseen tukeen perustuvaa kohtuullista koulutustukea, ja peruspäivärahalla tai työmarkkinatuella kamppaileviin työttömiin, joilla taloudelliset edellytykset koulutukseen ovat hyvin heikot.

Edellä olevista syistä johtuen tulemme lakiesityksen kolmannessa käsittelyssä esittämään ponnen, jolla haluamme lain epäkohtia korjattavan.

Ed. Kantalainen: Arvoisa puhemies! On oikeastaan varsin helppo yhtyä tietyiltä osin ed. Komin ajatuksiin, mitä tulee tähän varsin rikkonaiseen kokonaisjärjestelmään. Kuitenkin itse näen ja niin me näimme myös työasiainvaliokunnassa hyvin yksimielisesti sen, että on tärkeätä todella panostaa siihen, että pitkäaikaistyöttömille löydettäisiin uusia mahdollisuuksia palata työelämään. Kaikki tiedämme sen varsin kiireisen tahdin ja nopean muutoksen, mikä työelämässä tapahtuu, ja näin ollen valmiuksien parantaminen, niin kuin perusteluista aivan oleellisesti käy ilmi, on hyvin keskeinen ja tärkeä tavoite.

Siinäkin mielessä se on tärkeä tavoite, että meidän työllisyyskoulutuksemme osalta vaikutusarviot ovat varsin rajalliset ja oikeastaan voisi sanoa, että varsin suppeat. Jos joka viidennen kolmen kuukauden tarkastelujakson jälkeen on todettu työllistyneen, niin tässäkin mielessä me tarvitsemme selvästi niitä panoksia, että pääsisimme parempiin tuloksiin. Haluaisinkin nähdä tässä sellaisen avauksen, jossa entistä enemmän voitaisiin lähentää myös työelämän odotuksia ja tarpeita ja koulutuksellista osaamista ja päästä esimerkiksi sen tyyppiselle tasolle, mikä on oppisopimuskoulutuksen osalta, jossa vaikuttavuusarviot ovat varsin hyvät. On todettu, että jopa 80—90 prosenttia näistä ihmisistä pääsee takaisin varsinaisen työelämän piiriin ja sitä kautta ammattiin. Eli nämä ovat keskeisiä havaintoja ja todella, jos tätä kautta voidaan työtöntä aktivoida itse hakeutumaan koulutukseen, niin tätä haluan mielelläni korostaa.

Merkittävänä haluan myös nostaa esille asian, joka liittyy omavalintaisuuteen, koska sitä kautta uskon, että voidaan koulutukseen hakeutumisen kynnystä alentaa. Sen sijaan koen ehkä hiukan ylimitoitettuna, kuten aika monet asiantuntijatkin, sen, että onko noin 8 000 hengen määrä kuitenkaan toteutettavissa. Toivon, että näin on, mutta aika sen näyttää.

Ed. Peltomo: Arvoisa herra puhemies! Työllisyys paranee mutta työttömyyden kuva pahenee, ja tämähän johtuu siitä, että meillä on edelleen erittäin suuri pitkäaikaistyöttömien määrä, vaikkakin se on jo kahden vuoden ajan ollut laskusuunnassa. Vaikka pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä on alempi kuin Keski-Euroopassa, on pitkäaikaistyöttömyys pahin taloudellinen ja sosiaalinen ongelmamme. Työllisyyden hoidossa onkin nykyistä tarkemmin kohdistettava toimenpiteitä pitkäaikaistyöttömiin ja muihin vaikeasti työllistyviin syrjäytymisen estämiseksi. Tällä lailla on tähän suuntaan merkitystä.

Miten me voimme piirtää pitkäaikaistyöttömän ja syrjäytymisuhan alla olevan kuvan tänä päivänä? Hän on syntynyt suuriin ikäluokkiin tai sota-aikana. Hän on kasvanut sellaisessa Suomen maassa, jossa suurelle osalle väestöstä annettiin vain niukka oppivelvollisuuskoulutus. Hänen ikäpolvelleen keskikoulun tai ammattikoulun käyminen, saati ylioppilastutkinto ei ole ollut itsestään selvää. Työhön hän on oppinut työtä tekemällä. Usein hänen työnantajansa ei ole käyttänyt hyvän työmiehen tai -naisen aikaa kurssitukseen tai koulutukseen.

Nyt hän on jäänyt tai jäämässä työttömäksi tehtävästä, joka lakkaa kokonaan, eikä uutta vastaavaa työpaikkaa ole tarjolla. Työttömän tai irtisanomistaan odottavan viisikymppisen tai viidenkympin paikkeilla olevan työihmisen näkö-

kulmasta vaihtoehdot tuntuvat vähiltä. Eläkeputken pääkin on karkaamassa käsistä. Pärjääminen kovassa kilpailussa koulutetuille ja nuorille tuntuu mahdottomalta, ja jokainen meistä tietää, että omaa ikäämme emme voi millään konstilla muuttaa. Koulutuksen paikkaaminen alusta aloittamalla ja omalla rahalla tuntuu sekin melkein yhtä mahdottomalta.

Arvoisa puhemies! Koulutusuudistus on yksi tapa koettaa ratkaista pahimmassa asemassa olevien ihmisten ongelmaa. Koulutusvakuutusidea on osa tulopoliittista kokonaisratkaisua ja tässä ammattiyhdistysliike on ollut aktiivisesti mukana kehittämässä uutta järjestelmää. Koulutusvakuutus tarjoaa työttömille mahdollisuuden omaehtoiseen koulutukseen työttömyysturvan tasoisella koulutustuella. Aikaisemmin kouluttautuminen on ollut työttömälle mahdollista työttömyysturvalla vain työvoimakoulutuksessa. Ihan oikein uudistuksen ensimmäinen vaihe koskee juuri pitkäaikaistyöttömiä, toisessa vaiheessa muita työttömiä ja toivottavasti edetään kolmanteen vaiheeseen, jolloin tämä koskisi myös työssäolevia.

Pitkäaikaistyöttömistä, kuten perusteluissakin näkyy, yli 68 prosentilla on koulutusvaje. Uudistus tulee siis todelliseen tarpeeseen. Voidaan todeta, että eihän tässä ole kyse uusien koulutusjärjestelmien luomisesta vaan olemassaolevien voimavarojen käytöstä, ammattiin ja tutkintoon tähtäävistä opinnoista. Tällä järjestelmällä tavoitellaan mallia, jossa kohtuullisella ansioturvalla voisi oman valintansa mukaan käyttää sitä monipuolista koulutusjärjestelmää, joka yhteiskunnassamme on tarjolla.

Luulenpa, että meillä viime vuosien aikana, kun työ on niin monen ihmisen alta karannut, on todella aidosti tajuttu elinikäisen oppimisen merkitys. Yhä useamman on iästä ja oppimisen tasosta huolimatta pitänyt istua uudelleen koulunpenkille.

On välttämätöntä aloittaa siis koulutustuki juuri pitkäaikaistyöttömistä. Voimavarat ovat aluksi niukat ja ne on jaettava tehokkaasti ja kaikkein heikoimmassa asemassa olevien mahdollisuuksien parantamiseksi. Ratkaisuja vielä tarvitaan monellakin taholla, esimerkiksi millä tavalla opintojen aloittamisen ja suorittamisen puoli turvataan pitkäaikaistyöttömän kohdalla. Teoreettisesta tuensaantimahdollisuudesta ei ole juurikaan hyötyä, jos ei onnistu pääsykokeissa. Nuorilla ja varhaisessa keski-iässä olevilla on parhaat valmiudet tämänkin järjestelmän hyödyntämiseen. Yli viisikymppisillä työttömillä on vielä korkea kynnys edessä omaksua uusi järjestelmä.

Olen samaa mieltä kuin nekin edustajat, jotka toivat esille sen, että arvioitu 8 000 henkilöä, jotka tämän kautta koulutukseen hakeutuisivat, on aika korkea arvio. Kuitenkin on huolehdittava siitä, etteivät syrjäytyneet jäisi tämänkin hankkeen ulkopuolelle ja etteivät tarmokkaat hyväosaiset vie tästäkin yhteiskunnan palvelmuodosta leijonanosaa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

10) Hallituksen esitys laiksi aravavuokra-asuntojen ja aravavuokratalojen käytöstä, luovutuksesta ja omaksilunastamisesta annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 81/1997 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 6/1997 vp
Toivomusaloite 332/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on ympäristövaliokunnan mietintö n:o 6.

Keskustelu:

Ed. Tiusanen: Arvoisa puhemies! Maastamme puuttuu vuokra-asuntoja, samalla vuokralla asuminen on tulossa yhtä useamman tarpeeksi. Yhteiskunnalliset muutokset, työn olemukseen liittyvät muutokset edellyttävät mahdollisuutta asua vuokralla. Aravavelvoitteiden poistuessa uhkaa vuokra-asuntojen määrä pudota. Asuntojen myynti varsin eri tavoin omistusasunnoiksi on uhka, jonka hallitus on havainnut ja ryhtynyt myös tämän suhteen toimenpiteisiin.

Käsittelyssä oleva hallituksen esitys n:o 81 on siis varsin oikean suuntainen. Se koskee eduskunnalle annettua lakia aravavuokra-asuntojen ja aravavuokratalojen käytöstä, luovutuksesta ja omaksi lunastamisesta annetun lain muuttamista. Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi aravavuokra-asuntojen ja aravavuokratalojen käytöstä, luovutuksesta ja omaksi lunastamisesta annettua lakia. Lain muutoksella on tarkoitus pidentää 10 vuodella näiden asuntojen käyttö- ja luovutusrajoitusten voimassaoloaikaa siitä, mikä se voimassa olevan lainsäädännön

mukaan muutoin on. Ehdotettu käyttö- ja luovutusrajoitusten voimassaoloajan pidennys koskisi niitä lainoja, jotka on myönnetty ennen vuotta 1980. Esitys koskee noin 150 000 aravavuokra-asuntoa.

Lakiesitys kulki ajoittain varsin vaivalloisesti valtioneuvostossa. Se jäi siellä ajoittain myös pöydälle. Eduskuntakäsittelykin on sujunut hieman vaiheittain. Tosin haluaisin todeta, että ympäristövaliokunnan työskentely sinänsä on ollut erittäin yksimielistä. Ympäristövaliokunnan mietintöön ei liity minkäänlaista vastalausetta.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n mukaisen säätämisjärjestyksen olevan mahdollinen, jos "valiokunnan luonnollisista henkilöistä lisärajoitusten kohteina sekä voimassa olevan lain 16 ja 21 §:n johdosta tekemät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset otetaan - - huomioon". Näin ympäristövaliokunta onkin tehnyt ja huomioinut ne lain 3 §:ssä. Luonnollista henkilöä asunnon tai talon välittömänä omistajana koskeva lisärajoitus on otettu huomioon lain voimaantulosäännöksessä.

Lain 3 § sai ympäristövaliokunnassa tältä osin muodon: "Jos rajoitusten jatkaminen mainitun 10 vuoden ajaksi loukkaisi omistajan oikeutta varallisuutensa normaaliin, kohtuulliseen ja järkevään käyttöön tai muodostuisi muutoin ilmeisen kohtuuttomaksi, valtion asuntorahaston on myönnettävä niistä vapautus."

Tämä rajoitusten jatkamisen aiheuttamaa loukkaamista koskeva oleva lause otettiinkin perustuslakivaliokunnan mietinnön sisällöstä ja tätä kirjaamassa oli ikään kuin yhteistyössä ympäristövaliokunnan kokoomuslaisten edustajien kanssa perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja, ja asiantuntevaa apua saatiin perustuslakivaliokunnan valiokuntaneuvokselta. Näin ollen tämä muotoilu valiokunnassa yksimielisesti hyväksyttiin valiokunnan kokoomuslaisten jäsenten esityksestä ja mainitun tukiammattitaidon siivittämänä. Näin päästiin ympäristövaliokunnassa yksimieliseen kantaan.

Käsittelyssä oleva laki kaiken kaikkiaan helpottaa tulevaisuudessa vuokra-asuntojen saamista, mutta tietysti vain omalla rajoittuneella tavallaan. Oikean kokoisten ja oikean hintaisten vuokra-asuntojen rakentaminen on edelleenkin haaste, johon yhteiskunta ei ole vielä pystynyt kunnolla vastaamaan.

Arvoisa puhemies! Käsittelyssä on siis ympäristövaliokunnan yksimielinen mietintö ja lainmuutos. 3 §:ään tehnyt muutokset on siis kertomallani tavalla pyritty tekemään niin, että perustuslakivaliokunnan tahto siinä tulisi täytettyä ja valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n mukainen säätämisjärjestys olisi mahdollinen.

Ed. V i i t a n e n : Arvoisa puhemies! Aravalainsäädäntö on ollut tärkeä osa suomalaista asuntopolitiikkaa. Se on turvannut jo 70-luvulta alkaen kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja ihmisille, joilla ei ole ollut mahdollisuuksia vuokrata asuntoa ns. vapailta markkinoilta tai joilla ei ole ollut varaa ns. omistusaravaan.

Asuntojen kysyntä on suorassa suhteessa siihen, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Yhteiskunnassa on ollut viime aikoina syvä lama, työpaikkoja on menetetty, ihmiset ovat ruvenneet liikkumaan työn perässä jne. Tällaisiin tilanteisiin eivät pelkästään vapaat markkinat pysty vastaamaan, varsinkaan tällaisessa tilanteessa kun taloutemme on edelleen rakennusalan laman jäljiltä korjattavana ja kun liikkumaan joutuvat ihmiset eivät kuitenkaan itse välttämättä kaikki pysty maksamaan korkeita asunnon hintoja.

Käsittelyssä oleva lakiesitys on lähtenyt juuri tämän hetken tarpeesta, minkä yhteiskunnan kehitys on lainsäädännöllemme asettanut. Mielestäni tämä on äärimmäisen hyvä lakiesitys ja haluan esittää ministeri Mönkäreelle kiitoksen siitä, että hän on tällaisen esityksen eduskunnalle antanut. Jos minä olisin saanut päättää, niin minun puolestani rajoituksia olisi voitu jatkaa vaikkapa vielä 20 vuotta, mistä aluksi oli puhetta, mutta ymmärrän kyllä politiikan ja sen realiteetit, ja ehkäpä tässä tilanteessa tämä 10 vuotta on kaikkein realistisin vaihtoehto.

Tätä lainsäädäntöä on joissain yhteyksissä jonkin verran epäilty muun muassa sellaisilla perusteilla, että tämän lain myötä epävarmuus markkinoilla lisääntyisi. Itse olen tähän väitteeseen vastannut, että mikäli tätä lakia emme tekisi, ehkäpä silloin epävarmuus vuokralla asuvien ihmisten keskuudessa kasvaisi. Mielestäni se on ehkä tässä juuri olennaisin ja tärkein asia.

Tärkeintä tässä laissa on tietenkin se, että se turvaa vanhojen arava-asuntojen säilymisen edelleen vuokrakäytössä. Toinen asia, mikä on tärkeä, on se, että meilläon saatavilla kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja. Tässä lainsäädännön myötä poistuu ns. omakustannusperiaate, joka saattaa olla joissakin tapauksissa jonkinmoinen ongelma, mutta käytännössä kuitenkin uskon, että se, että tämä laki saadaan kuitenkin aikaan, varmasti pitää vuokratalojen hinnat kohtuullisempina ja alempina kuin se, että rajoituksista

kokonaan luovuttaisiin. Niinpä minun mielestäni voi aivan selkeästi sanoa, että tämä lainsäädäntö on tietty viesti kunnille ja muille yleishyödyllisille vuokra-asuntojen tuottajille siitä, että eduskunnassa edelleenkin toivotaan ja pidetään tärkeänä sitä, että meillä on saatavilla kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja.

Lakiesitykseen sisältyy ehdotus siitä, että aravavuokra-asuntojen tulorajoja jonkin verran nostetaan. Mielestäni nosto on perusteltua, koska ideana tavallaan on se, että pystytään monipuolistamaan esimerkiksi lähiöissä asukasrakennetta. Jotkut harvat asiantuntijat olivat sitä mieltä, että tässä yhteydessä tulorajat olisi pitänyt poistaa kokonaan, mutta itse en — eikä onneksi valiokuntakaan — ole sitä mieltä, että näin tulisi menetellä, sillä tämän kautta olisimme kuitenkin menettäneet aravatalojen perinteisen merkityksen siinä, että niillä on kuitenkin sosiaalisen asuntotuotannon ulottuvuus.

Valiokuntamme mietintöön sisältyy mielestäni eräs hyvin tärkeä kannanotto. Se koskee tulevia kymmentä vuotta. Kun rajoituksia jatketaan seuraavat kymmenen vuotta, tänä aikana tulee myös toinen ongelma eteen eli se, että korkotukiasunnot alkavat myös vapautua. Valiokunta mietinnössään toteaa, että asiaa on seurattava ja ympäristöministeriön on ruvettava laatimaan jonkinmoista suunnitelmaa siitä, miten asia korjataan, ettemme taas kymmenen vuoden päästä ole vastaavassa tilanteesta. Minusta kaikki suunnitelmallisuus on toki hyväksi.

Joissain asiantuntijakuulemisissa oltiin hieman huolestuneita siitä, että asuntojen vakuusarvot lain myötä saattaisivat laskea. Itse en näkisi sitä ehkä niin suurena ongelmana kuin monta kertaa halutaan antaa ymmärtää, mutta kuitenkin tämänkin varalta meillä on selkeä kannanotto valiokunnan mietinnössä siitä, että Valtion asuntorahaston ja Valtiokonttorin on seurattava tilannetta ja tarvittaessa keksittävä keinoja ongelmien ratkaisemiseksi; suluissa viitataan esimerkiksi valtiontakaukseen. Varmasti jos vakuusarvojen lasku olisi tosiasia ja tätä kautta esimerkiksi lainansaanti perusparannustöihin tai muuhun vaikeutuisi, mielestäni näihinkin asioihin on kyllä helposti löydettävissä vastaus valtion taholta.

Mielestäni kaikin puolin lakiesitys on tarpeellinen, ja olen ollut siitä hyvin tyytyväinen, että valiokunnasta saimme ulos yksimielisen mietinnön. Olen myös tyytyväinen siitä, että perustuslakivaliokunnassa tiettyjen ehtojen jälkeen päädyttiin siihen tulokseen, että laki voidaan säätää yksinkertaisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Lain soveltaminen, kun se tulee voimaan, jääkin Asuntorahaston tehtäväksi, ja tästä on myös laissa aivan selkeät ohjeet. Myös valitusmahdollisuudet Asuntorahaston päätöksistä on nyt turvattu.

Lain tarkoituksena ei varmasti ole olla mikään stoppi ns. myönteiselle kehitykselle. Kuulimme valiokunnassa esimerkkejä siitä, että joku teollisuuslaitosomistaja on saattanut tehdä hyviä ratkaisuja aravaehdoista vapautuvien kiinteistöjensä osalta, niin että asukkaat ovat olleet siinä mukana ja kehitys on mennyt hyvään suuntaan. Tätä hyvää kehitystä tällä ei varmasti halutakaan estää, vaan nimenomaan lain tarkoituksena on ollut se, että estämme keinottelun, estämme vuokria pääsemästä nousemaan kattoon, ja takaamme sen, että ihmiset, jotka asuvat vuokralla, saavat myös tulevaisuudessa asunnoissaan asua.

Kaikin puolin voisi sanoa, että lakiesitys on ensinnäkin selkeä viesti siitä, että kohtuuhintaisen vuokra-asumisen turvaaminen on edelleen valtiovallan ja eduskunnan siunaamaa.

Toiseksi, tämä lakiesitys on merkki siitä, että täällä eduskunnassa muistetaan, että jonot yhteiskunnan asuntoihin nimenomaan kysyntäpaikkakunnilla ovat isommat kuin koskaan.

Kolmanneksi, tämä on mielestäni muistutus siitä, että me emme hyväksy täällä samanlaista gryndaamista yhteiskunnan varoin maksetuissa asunnoissa, mitä tapahtui 90-luvun vaihteessa keinottelussa liikekiinteistöjen ja maanomistuksen hinnoilla, mistä maksamme miljardien markkojen laskua.

Ed. M. P o h j o l a : Arvoisa puhemies! Pariin seikkaan kiinnitän huomiota, jotka mielestäni ovat hyvin merkityksellisiä.

Ensinnäkin ministeri Mönkäre on kiitettävällä tavalla pyrkinyt kantamaan vastuuta koko hallituksenkin edestä asuntopolitiikasta tässä maassa. Valitettavasti tilanne on johtanut siihen, että Mönkäre on joutunut vastaavana ministerinä hoitamaan osa-asuntopolitiikkaa, kun kokonaisvaltainen asuntopolitiikka Lipposen hallitukselta mielestäni edelleen puuttuu. Tätä on ehdottomasti pidettävä ongelmana. Tämä on osa-asuntopoliittinen uudistus, siinä suhteessa aivan hyvä. Mutta niin kuin valiokunta mietintönsä lopussa toteaa: "Valiokunta pitää tärkeänä, että ympäristöministeriö jo nyt varautuu tulevaan ja laatii asuntopolitiikan kokonaisuus huomioon

ottaen suunnitelman tilanteen hoitamiseksi." Viitataan siis aikaan, jolloin korkotuella tuotetut asunnon vapautuvat. Näin tulee tehdäkin. Mutta tämän lisäksi vaaditaan aivan kokonaisvaltainen asuntopoliittinen ohjelma.

Tilanne on tällä hetkellä se, että pääkaupunkiseudulla on noin 30 000 vuokra-asunnon tarvitsijaa jonossa ja tämä on vain hyvin pikkuinen askel tilanteen helpottamiseksi. (Ed. Aittoniemi: Missä he asuvat?) — Se on hyvä kysymys. He asuvat sukulaisten luona, hotelleissa, yömajoissa. Nimittäin on nähtävä, että asuntokysymys liittyy hyvin läheisesti työllisyyskysymykseen, työllisyyden hoitamiseen ja tässä mielessä on erittäin akuutti. — Tämän lain tarkoitus, niin kuin täällä on esiin tullut, on se, että aravavuokra-asuntojen käyttö- ja luovutusrajoituksia jatkettaisiin kymmenellä vuodella. Tämä esitys koskee näin ollen noin 150 000 aravavuokra-asuntoa, merkittävää määrää sinänsä.

Tämän lain ratio on se, että vuokra-ajan jatkamisella voidaan säilyttää vuokrakäytössä sellaista asuntokantaa, joka muutoin saatettaisiin myydä omistusasunnoiksi, sijoitusasunnoiksi jnp.

Niin ikään on nähty, että rajoitusten voimassaolon pidentämisellä voitaisiin estää kohtuuttomia vuokrankorotuksia. Sillä on myös huoneenvuokralain kannalta vaikutusta vuokriin, mutta en nyt kovin suurena tätä vaikutusta kuitenkaan näkisi.

Kolmantena seikkana on nähtävä, että tämä on tarkoitettu sosiaaliseksi asuntotuotannoksi, mikä sinänsä on hyvä asia.

Toiseksi, arvoisa puhemies, tarttuisin kysymykseen, joka minua juristina on tässä erityisesti kiinnostanut, ja antaisin tässä kiitosta perustuslakivaliokunnalle. Sen puheenjohtaja Itälä tulee tähän samaan asiaan puuttumaan eli siihen, miten omaisuuden aika merkittävän käyttörajoituksen osalta on katsottu, ettei sitä tarvitse säätää perustuslain säätämisjärjestyksessä. Tämä on myös oma käsitykseni asiasta, mutta haluan puuttua siihen moderniin tapaan, millä tämä asia on hoidettu. Se on mielestäni hyvin taitavasti ja asianmukaisesti tehty ja on juuri sillä tavalla niin kuin räätälöiden tulisikin menetellä niin, että punnukset ihmisten oikeuksien ja velvollisuuksien välillä asetetaan hyvään tasapainoon, sillä onhan tunnettua, että toiselle suurin oikeus saattaa olla toiselle suuri vääryys. Tässä mielessä lainsäätäjän on aseteltava punnukset kohdalleen, ja näin on tässä mielestäni tapahtunut.

Perustuslakivaliokunta on todennut lausunnossaan, että tämän rajoituksen jatkaminen ei ole ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäpöytäkirjan 1 artiklan kanssa, ja katsoo, että ennen kaikkea kysymys on Suomen Hallitusmuodon 12 §:n soveltamissäännöksestä.

Miten sitten on päädytty siihen, että käyttörajoitus voi mennä tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä? Perustuslakivaliokunta on ottanut kaksi merkittävää seikkaa esille. Toinen on se, että valiokunta katsoo, että tämän lain tarkoitus pitää sisällään hyväksyttävän perusteen vaatimuksen, koska pyrkimyksenä on säilyttää valtion rahoittamien sosiaalisten perusteiden mukaan vuokrattavien vuokra-asuntojen säilyminen mahdollisimman laajassa käytössä. Tämä muodostaa hyväksyttävän perusteen. Toinen merkittävä kriteeri on tässä suhteellisuusvaatimus, johon perustuslakivaliokunta nojaa, eli rajoituksen tulee olla välttämättömän hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi eikä se saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa omaisuudensuojaan. Se on hiukan monimutkaisesti sanottu, mutta mitä se on sitten in concreto valiokunnan käytännössä, millä tavalla nämä periaatteet on otettu huomioon?

Minusta ne on otettu hyvin taitavasti huomioon. Valiokunta on 3 §:ään kirjoittanut tämän perustuslakivaliokunnan ajatuksen seuraavasti: "Jos rajoitusten jatkaminen mainitun 10 vuoden ajaksi loukkaisi omistajan oikeutta varallisuutensa normaaliin, kohtuulliseen ja järkevään käyttöön tai muodostuisi muutoin ilmeisen kohtuuttomaksi, valtion asuntorahaston on myönnettävä niistä vapautus." Toisin sanoen, jos omistajan oikeutta karkealla, ilmeisen kohtuuttomalla tavalla loukataan, niin silloin hänet vapautetaan tästä. Silloin hänen oikeuksiensa ei tarvitse joustaa yhteisen hyvän edelle. Niin ikään valiokunta on lähtenyt siitä, että valitusoikeus lääninoikeuteen täytyy säilyttää siten kuin hallintolainkäyttölaissa edellytetään.

Kaiken kaikkiaan minusta tämän on onnistunut tapa hoitaa tämä kysymys, ja onnittelen myös ministeri Mönkärettä siitä, että hän on asianmukaisella tavalla vienyt asuntopolitiikkaa eteenpäin.

Ed. A i t t o n i e m i : Arvoisa puhemies! Perustuslakikysymykset tässä talossa ovat olleet aina poliittisia tarkoituksenmukaisuuskysymyksiä ja perustuslaki on ollut perustuslakivaliokunnan käsittelyssä kuin lakritsatanko. Tarpeeksi lämmitettynä se kääntyy suuntaan sun toiseen.

Kyllä tämä kylmä totuus asiassa on, siitä ei pääse mihinkään.

Itse tähän asiaan. Aravavuokrajärjestelmä on ollut ehdottomasti välttämätön, mutta se on ollut surkea järjestelmä siitä syystä, että poliittisista tarkoituksenmukaisuussyistä rahoituslaskelmat yleensä on laskettu sikäli pieleen, että kun on haluttu saada halpavuokraisia asuntoja, niistä ei ole kertynyt varaa edes käyttökustannuksiin saati sitten pääoman korkoihin, jolloin korot on liitetty pääomaan. Tiedetään varsin hyvin yksityisessäkin elämässä, kuinka silloin alkaa käydä. Ne ovat surkeassa kunnossa taloudellisesti. Kyllä aina pitäisi periä ne vuokrat, mitä välttämättä tarvitaan korkoihin ja käyttökustannuksiin. Kaiken lisäksi näissä on suuri asumiskuluminen. Ne kuluvat ja niihin tulee remontteja nopeammin kuin kovan rahan asuntoihin.

Kun täällä on kehuttu, kuinka hieno järjestelmä se on, se on kaikkea muuta kuin hieno, mutta en sano, ettei se ole välttämätön.

Tämä järjestelmä varmaan muuten sellaisenaan on hyväksyttävissä, mutta asunnon omaksi lunastaminen on ehkä riippuvaista siitä, mitä tarkoitetaan viranomaisen luvalla, jonka perusteella asunto on saatavissa, jos joku haluaa sen lunastaa. Minä katsoisin, että omaksi lunastamista sille, joka siinä asuu, tietyin luovutusrajoituksin ei olisi pitänyt poistaa. Jos ihminen haluaa asumansa asunnon lunastaa itselleen, se on tietysti yhteiskunnallinenkin etu. Tässähän on sitten virkamiesmahdollisuus, kuinka joustava, on toinen asia, mutta siihen tässä kiinnitin huomiota, että se ei ole oikein hyväksyttävää.

Ed. I t ä l ä : Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnassa varsin perusteellisesti käytiin keskustelua ja tehtiin lopulta toisessa käsittelyssä yksimielinen kannanotto nimenomaan omistusoikeuteen liittyen. Tässähän keskusteltiin suhteellisuusteorian mukaan siitä, onko olemassa sellainen yhteiskunnallinen painava syy, että voidaan omistusoikeutta loukata, ja tultiin kompromissiin, josta on syntynyt ympäristövaliokunnan pykälämuotoilu. Mutta äsken huomattiin, että tämä ei ehkä vastaa sitä tarkoitusta, mikä sillä pitäisi olla. Tietysti nyt on hyvä sanoa, että lainsäädäntötyö ei ole parasta mahdollista, kun ruvetaan pykäliä käsittelyssä muuttamaan, mutta tällä on ollut sen verran kiire, että pakko ne virheet on korjata edes tässä vaiheessa. Parempi nyt kuin ei ollenkaan.

Täällä nimittäin todetaan pykälässä: "Jos rajoitusten jatkuminen mainitun 10 vuoden ajaksi loukkaisi omistajan oikeutta varallisuutensa normaaliin, kohtuullisen järkevään käyttöön tai muodostuisi muutoin ilmeisen kohtuuttomaksi, - - on myönnettävä vapautus." Jos tämän tiukan juridisesti lukee, niin kuin varmasti tuomioistuin, joka joutuu tätä tulkitsemaan, lukee juridisesti, tämä tarkoittaisi sitä, että otetaan aina kymmenen vuoden jakso. Jos se loukkaa omistusoikeutta, se otetaan huomioon. Mutta on tarkoitettu, että se täytyy ottaa huomioon, mutta mahdollisesti sen kymmenen vuoden aikana. Saattaa olla, että rajoitukset jatkuvat ja parin vuoden päästä paikkakunnalla tilanteet muuttuvat ja omistajan tilanne muuttuu. Totta kai omistajan täytyy saada silloin Asuntorahaston tai oikeusistuimen tulkittavaksi, että on tapahtunut muutoksia.

Siksi tullaan ehdottamaan, että tähän lisättäisiin sanat "10 vuoden ajaksi tai niiden jatkuminen mainittuna aikana loukkaisi omistajan oikeutta varallisuuden normaaliin jne.", silloin tämä virhe tulee korjattua. Tosiaan ympäristövaliokunnan puheenjohtaja ja minä, sihteeritkin olivat siinä paikalla, teimme käytävällä tätä viime hetkellä eikä siitä tullut paras mahdollinen. Olen itsekin siihen syypää, mutta toivon, että tällainen korjaus voitaisiin tehdä. Sitten on varmasti tehty se, mitä ainakin perustuslakivaliokunnassa on tarkoitettu.

Ed. K u o p p a : Herra puhemies! Viime talvena, kun alkoi aravia vapautua ja niitä alettiin myydä, syntyi selvä epäkohta. Se tuli näkyviin juuri siinä, että vuokralaisten asema oli kovasti turvaton. Heitä sanottiin irti ja vuokratasoa nostettiin voimakkaasti. Tämän johdosta hallitus antoi esityksen keväällä. Tein viime helmikuussa toivomusaloitteen, jossa esitin, että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin aravavuokratalojen käyttö- ja luovutusrajoitusten poistamiseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi siten, että vuokralaisten asema turvataan, että aravavuokratalot mahdollisimman laajasti säilyisivät vuokrakäytössä ja että kohtuuttomat vuokrankorotukset estetään.

Nyt hallituksen esitys ja valiokunnan mietintö jotakuinkin toteuttavat tämän saman tavoitteen. Ainoa kohta tässä on se, että vuokratasomäärittely lievenee aikaisemmasta, mutta muutoin voi olla varsin tyytyväinen tähän tilanteeseen, että aravavuokratalot, jotka vapautuvat säännöstelystä, vastaisuudessakin tulevat säilymään asumis- ja vuokra-asumiskäytössä ja sitä kautta asumisturvallisuus asukkaille taataan.

On muistettava, että asukkaat, jotka näissä asuvat, ovat itse asiassa, toisin kuin ed. Aittoniemi väitti, maksaneet kyllä valtaosaltaan vuokrat ja myös pääoman kuoletuskustannukset näistä taloista. Tätä kautta on mielestäni oikein, että asukkaille turvataan asumisoikeus tulevaisuudessakin näissä asunnoissa.

Ed. T i u s a n e n : Herra puhemies! Se, mihin perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja viittasi, ehkä ilman suurempaa dramatiikkaa voidaan hoitaa. Haluan tietysti painottaa oman valiokuntani puolelta sitä, että tässä pyrittiin nimenomaan toteuttamaan se muotoilu, joka perustuslakivaliokunnan puheenjohtajankin sen hetkistä arviota tyydytti, ja nyt tässä on huomattu ongelma kymmenen vuoden periodin sisällä eli tässä esitetään kattavampaa lausumaa. Tässä joudutaan tietysti muodolliseen suuren valiokunnan kierrokseen, mutta uskoisin, että itse asiahan ei tässä kuitenkaan ole muuttumassa, vaan se on sama, minkä nyt tässä käsittelyssä olevan ympäristövaliokunnan mietinnön ja myöskin lain 3 §:n nykymuotoilu sinänsä pitää sisällään. Tässä suuren salin käsittelyssä nyt halutaan omaisuudensuojaa vain vielä kerran täsmentää.

Ed. R i m m i : Arvoisa puhemies! Tämä laki on erittäin tärkeä ja tervetullut, jos ajatellaan, että tällä turvataan 150 000 vuokra-asuntoa vuokra-asuntokäytössä. Kun muistaa sen keskustelun, mikä tässä salissa käytiin silloin, kun tämä oli lähetekeskustelussa, silloin tohdin hetken aikaa jo pelätäkin sitä, miten tälle asialle mahtaa käydä, koska silloin vedottiin aika voimakkaasti yksityiseen omaisuudensuojaan. Samaten oli myös samantapaisia näkemyksiä valiokunnassa, kun asiaa valiokunnassa käsiteltiin, muun muassa myös Euroopan ihmisoikeussopimus jne. Kuitenkin perustuslakivaliokunta, kuten täällä on tullut esille, on asian käsitellyt. Voimme olla iloisia siitä, että laki voidaan käsitellä ns. normaalissa säätämisjärjestyksessä.

Toki tämän lain osalta tietysti jonkinlaisia puutteitakin jää. Esimerkiksi vuokralaisten etujärjestöt olisivat toivoneet tiukempia määritteitä nimenomaan vuokran määrittelyyn. Myös joissakin asukasvalinta-asioissa on toivottu erilaista tulosta kuin mihin nyt on päädytty.

Pidän kuitenkin erittäin tärkeinä niitä linjauksia, jotka valiokunta mietintöön yksimielisesti on muun muassa niin vuokran kuin myös asukasvalinnan osalta saanut aikaan. Pidän tärkeänä sitä, että hiukan liikkumavaraa asukasvalintakriteereissäkin vastaisuudessa saadaan, koska esimerkiksi pätkätyöläisellä on ollut aikamoisia ongelmia vuokra-asunnon saannissa, kun heidän ansiotasonsa esimerkiksi vuositasolla on kovinkin vaihteleva.

Mitä tulee omaksi lunastamiseen, mihin täällä myös puututtiin, pidän kyllä tärkeänä sitä, että lähdemme siitä linjauksesta, mikä valiokunnassa oli esillä. On tullut esiin se seikka, että kun asuintalossa on sekä vuokralaisia että asunnonomistajia, henki taloyhtiössä ei välttämättä ole paras mahdollinen.

Ed. N i k u l a : Arvoisa puhemies! Toisin kuin ed. Aittoniemi sanoi, pidän kyllä aravajärjestelmää yhtenä suomalaisen asuntopolitiikan merkittävänä tekijänä. Se on olennainen osa sotien jälkeistä jälleenrakennusta ja sen asuntopolitiikkaa. Sen asukkaat ovat myös todenneet ja oppineet hyvin konkreettisesti sen, että tulojen ja menojen pitää vastata toisiaan kaikissa talouksissa.

Arvoisa puhemies! Tämän lain käsittely on osoittanut myös, kuinka järkevää on hakea kompromisseja, toisaalta kunnioittaa perustuslain perusoikeussäännöksiä ja toisaalta hyväksyä se yhteiskunnallinen tarkoitus, mitä varten aravajärjestelmä on luotu. Tässä on nyt perustuslakivaliokunnan ja ympäristövaliokunnan yhteistyönä löytynyt ratkaisu, joka tyydyttää näitä kaikkia tavoitteita.

Se, mitä perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Itälä toi esiin viimeisestä sanallisesta tarkistuksesta, arvoisa puhemies, pitää paikkansa. Toisessa käsittelyssä on paikallaan suorittaa tuo korjaus.

Ed. M. P o h j o l a : Arvoisa puhemies! Pyysin puheenvuoron myöskin kannattaakseni perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Itälän tekemää lisäystä. Lisäys käsitykseni mukaan varmistaa lainsäätäjän tahdon toteutumisen.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Minä en ihan tarkkaan kuullut sitä, mitä ed. Nikula sanoi, mutta hän ilmeisesti arvosteli näkemystäni siitä, että aravayhtiöt ovat taloudellisesti huonosti hoidettuja yhtiöitä. Jos näin oli, totean vielä sen, että aikanaan kun tulin tähän taloon, olin pitkään kakkoslakivaliokunnassa, joka käsitteli aravavuokrataloihin kohdistuvia asioita vuosi toisensa jälkeen. Ongelma oli juuri se, että näissä taloissa ei peritty eikä peritä tänä päivänä riittäviä vuokria, jotka riittäisivät käyttökustannuksiin, korkojen maksuun ja, kun ajan mittaan tu-

lee yhä lisääntyvästi korjauksia, nimenomaan rahaa ei riitä näihin korjauksiin. Ne rapautuvat, vanhenevat, tulevat asumiskelvottomiksi, ovat tietyn asteisessa konkurssitilassa. Tällaisia arava-asuntoja on paljon, mutta se ei nyt liity välttämättä tähän asiaan, mistä nyt keskustellaan. Mutta kun se tässä puheeksi tuli, haluan ed. Nikulalle todeta, että Suomessa on paljon erilaisia aravavuokrataloja, mutta suuri osa niistä on surkeassa kunnossa taloudellisesti sekä kuntonsa puolesta.

Ed. R. O j a l a : Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemen puheenvuoron jälkeen haluan vain todeta sen, että tuo puheenvuoro ei pidä paikkaansa. Suomen maassa on hyvin monenlaisia aravavuokrayhtiöitä ja erittäin hyvin hoidettuja kiinteistöyhtiöitä, joissa peritään vuokrat tasan, niin kuin pitääkin periä, maksetaan korot ja pääomat aikanaan. Jos siitä on joitakin poikkeuksia, se ei suinkaan johdu laista vaan siitä, että asioita hoidetaan huonosti sen asuntoyhtiön kohdalla, missä asiat ovat huonossa mallissa, mutta tästä laista se ei johdu. Aravajärjestelmällä on ollut keskeinen osa siinä, millainen Suomessa asumisen taso tänä päivänä lähtien sotien jälkeisestä ajasta on, erityisesti vuokra-asumisen taso. Siinä mielessä aravajärjestelmä on pelannut hyvin ja puolustaa edelleenkin hyvin paikkaansa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Poistoja päiväjärjestyksestä

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Päiväjärjestyksestä poistetaan 11) ja 12) asia.

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 20.

Täysistunto lopetetaan kello 19.49.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen